

Частина

II

**ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ
ФОРМУВАННЯ СУЧАСНИХ
СИСТЕМ ЗАГАЛЬНОЇ
СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ
СІЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ:
УПРАВЛІНСЬКІ ТЕХНОЛОГІЇ
ТА РЕЗУЛЬТАТИ
ДОСЛІДЖЕНЬ**

Розділ 6.

Структурно-рівнева соціалізація особистості

6.1. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

Структурно-рівневу соціалізацію особистості (концепцію та методику виховної роботи) було створено 1988 р. в Ясенівській ЗОШ І—ІІ ст. Ставищенського району Київської області як альтернативу існуючій тоді системі виховної роботи у масовій школі. З моменту перших публікацій у районній (1988 р.) та обласній пресі технологія широко використовується у навчально-виховних закладах України та Росії [259]. Вже 1989 р. її застосовували у дев'яти школах Ставищенського району. Поширенню досвіду сприяло його схвалення вченою радою КМІУВ ім. Б. Грінченка (1992 р.) та занесення до Банку науково-педагогічної інформації (1993 р.). В Інституті педагогіки АПН України автор захистив кандидатську дисертацію з цієї проблеми (1994 р.).

Основні засади структурно-рівневої соціалізації особистості розкрито в публікаціях автора [225, 232, 254, 257, 259], науковців, які аналізували цю систему виховної роботи [156, 272, 417], а також у численних публікаціях науковців і практиків щодо застосування цих ідей у сучасній школі [51, 81, 82, 91, 129, 214, 215, 221, 290, 312, 347, 382].

Сьогодні важко знайти регіон країни, де б дану виховну технологію не використовували тією чи іншою мірою. Але поряд із позитивними тенденціями, мають місце і негативні моменти. Назвемо їх.

1. Передусім це імітація новаторства шляхом експлуатації «товарного знака» структурно-рівневої соціалізації особистості.

Окремі «автори» вже через кілька років після створення методики почали публікувати «власні» виховні системи, які замість семи каналів привласнення соціального досвіду мали 5, 6 чи 8, або

ж стали називати їх цільовими творчими програмами, а то й доповнювати перелік каналів однією-двома програмами типу «Я і культура», «Я і економіка» або «Я і світ» (!?).

Зрозуміло, що ніхто з них не посилається на досвід, який існує 18 років, а головне, не повною мірою використовуються можливості виховної технології саме в її сутнісному розумінні.

2. В останні роки з'являються спроби створити навчальні курси, в основі яких лежить основна ідея структурно-рівневої соціалізації особистості — розглядати людину як представника різноманітних людських спільнот. Але вони, на жаль, розробляються як винятково навчальні (я наполягаю на концепції інформаційно-діяльнісних освітніх курсів з великою кількістю реальних соціальних вправ) або ж у них приділено увагу лише одній спільноті (наприклад мікрорайон чи регіон) й проігноровано існування всіх інших.

6.2. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ

6.2.1. Особистість чи індивідуальність?

У педагогічній літературі, яка розкриває концептуальні засади виховання підростаючого покоління, спостерігається тенденція підміни змісту поняття «особистість» поняттям «індивідуальність». Створюється часто незрозуміла ситуація: живається поняття «особистість», а мова йде про «індивідуальність». Причин подібної ситуації є декілька, проте основна з них — це, як не дивно, позитивна тенденція залучення до проблем виховання нових пластів громадськості, але, на жаль, таких, що не завжди володіють власне педагогіч-

ними знаннями. Тому саме в наш час роль педагога і педагогічної науки неймовірно зростає.

Здійснимо спробу визначитись у даній проблемі і тим самим збудуємо фундамент для розробки технології шкільного виховання.

Поняття «особистість» є одним із фундаментальних понять теорії виховання. Зрозуміло, що різні автори по-різному його визначають. Але, на мою думку, найпродуктивнішим є підхід Б.Ананьєва — розглядати поняття «особистість» як необхідний елемент чотирьох модулів людського існування: індивід — суб'єкт — особистість — індивідуальність. Тоді людина в «якості особистості» виступає як типовий представник певного суспільства (соціуму) на певній стадії його історичного розвитку» [8]. Подібний підхід знаходимо і в словнику «Психологія»: «Особистість — 1) індивід як суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності; 2) визначена включеністю в суспільні відносини системна якість індивіда, яка формується в спільній діяльності і спілкуванні» [318, с.193].

При такому підході «індивідуальність — це людина, що характеризується з боку своїх соціально значних відмінностей від інших людей; своєрідність психіки і особистості індивіда, її неповторність, індивідуальність, що проявляється у рисах темпераменту, характеру, у специфіці інтересів, якостей перцептивних процесів і інтелекту, потреб і здібностей індивіда» [Там само, с.136—137].

Саме таке розуміння співвідношення названих категорій дозволяє визначити, так би мовити, «сферу компетенції» школи як інституту формування молодшої людини. Якщо ми, по-перше, відмовимось від тотального бажання виховати або створити, сформувати людину аж до останніх її «своєрідностей» і «оригінальностей», і, по-друге, визнаємо право (а вірніше, лише визнаємо об'єктивну реальність) на існування людей різних, то стає зрозуміло, що суспільство в особі школи має «право» лише на «особистість» за умови створення максимальних можливостей молодій людині бути «індивідуальністю», а вихованець має повне право бути «індивідуальністю» лише за умов прийняття ним соціальних якостей «особистості», які притаманні сучасному суспільству.

Тобто основна загальноосвітня школа повинна виховувати особистість і особистість у розумінні власне педагогічному.

6.2.2. Про структуру особистості

Учитель-практик часто стикається з трагікомічною ситуацією, в якій опиняється учень, котрий недостатньо засвоїв алгоритм розв'язання

того чи іншого завдання. Такий учень, скажімо, на уроці математики після запису рівняння, яке треба розв'язати, зразу ж записує: $x = 1$ і зупиняється назавжди. Приблизно в такому стані перебуватиме й вихователь, якщо не спробує змоделювати процес виховання особистості, залишить його у «згорнутому» вигляді, незважаючи на те, що він, як і учень, знає кінцеву мету своєї роботи. Виховати особистість — це не тільки результат, це також і відповідний пункт на довгому шляху педагогічних роздумів.

Як досягти поставленого завдання? Саме відсутність технологій і є характерною ознакою сучасної педагогічної літератури.

Людина — істота суспільна. Її сутність — сукупність усіх суспільних відносин. Враховуючи роботи Л.Буєвої, Б.Братуся, М.Кагана, І.Кона, А.Мисливченка можна впевнено сказати, що людина — не лише проста сума, сукупність, а ансамбль суспільних відносин, певним чином посланих, підпорядкованих, з вираженою ієрархією.

Тому, з педагогічної точки зору, особистість — це ансамбль соціальних якостей, а сформувавши особистість (змістова сторона) — це значить сформувати у вихованців індивідуальний соціальний досвід як ансамбль відповідних соціальних якостей або рис.

Але кожна соціальна риса (скажімо, демократ, колективіст) обов'язково включає інформаційний компонент (на рівні відомостей, знань тощо), діяльнісний (спосіб і характер дій) та ціннісно-оцінний (внутрішня оцінка якості, ставлення до неї). Тому виховним завданням основної загальноосвітньої школи є формування у вихованців індивідуального соціального досвіду як сукупності (ансамблю) соціальних якостей, кожна з яких має інформаційний, діяльнісний і ціннісно-оцінний компонент.

Як саме мають бути підпорядковані, поєднані соціальні якості, що утворюють змістову сторону особистості?

Пропоную розглядати людину як члена різноманітних людських спільнот. Спільнот досить багато, але для практики виховної роботи достатньо виділити наступні: внутрішній світ дитини, сім'я, школа, мікрорайон (село), регіон (область, край), країна, планета. Тоді індивідуальний соціальний досвід — це ансамбль соціальних якостей, якими володіють люди як члени кожної з названих спільнот. Вектор їх підпорядкування спрямовано на зовнішній світ. Людина, реалізуючи себе як член відповідної спільноти, повинна розглядати власні інтереси через призму інтересів більшої спільноти, особисті інтереси через призму інтер-

есів сім'ї, колективу, мікрорайону тощо; інтереси громадянина країни — через призму інтересів цивілізації і таке інше.

Але індивідуальний соціальний досвід — це лише змістовна сторона особистості. Обов'язково потрібно визначити і її діяльну сторону, тобто напрям внутрішньої активності в самореалізації та її результативність. Активність має бути створюючою. Ми повинні виховати «людину-творця» й за рівнем внутрішньої свободи та результатами діяльності, «людину-творця», а не руйнівника, людину, яка постійно самовдосконалюється, а не саморуйнується.

6.2.3. Організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду вихованців

Відомо, що проблема чи завдання можуть бути успішно розв'язані лише за умови, що вони правильно поставлені. Це можна зробити за повного врахування як внутрішніх, сутнісних відношень самого об'єкта моделювання, так і за чіткого розуміння його зовнішніх зв'язків. Тому, перш ніж займатися моделюванням виховного процесу, потрібно зупинитися на аналізі цілісного процесу формування особистості, а саме — її змістової сторони. Найчастіше визначають такі компоненти цього процесу: соціалізація, виховання й саморозвиток.

Спробуймо запропонувати дещо змінену модель. Процес формування індивідуального соціального досвіду здійснюється через соціалізацію — стихійний процес формування соціальних якостей, що протікає під впливом різноманітних чинників і через виховання — цілеспрямований процес організації діяльності вихованців з оволодіння соціальним досвідом. Відмінності між процесами соціалізації й виховання лежать не в площині особливостей психологічних процесів інтеріоризації суспільних цінностей, які є ідентичними, а в площині винятково педагогічній, організаційній. «Матеріалом» для процесів соціалізації служить соціальне середовище, яке воно є насправді в даному місці і в даний час, тобто реальне соціальне середовище. А «матеріалом» для виховних процесів є вже педагогічно-оформлене середовище. Потреба в такому середовищі визначається об'єктивними причинами: кожне конкретне суспільство завжди має соціальне замовлення на підростаюче покоління; окремі ідеї, норми, правила, цінності дитині через свої вікові особливості не під силу досягнути у формі їх реального буття; для засвоєння окремих норм, способів діяльності, правил поведінки потрібні особливі духовні і матеріальні умови (і речові зокрема). Тому історич-

но склався підхід: гаму взаємин, в які потрапляє дитина безпосередньо чи опосередковано, намагаються взяти під контроль, певним чином відтіняють потрібне, перетворюють і збагачують існуюче або створюють необхідний вплив. Тому способи формування педагогічно оформленого середовища можна поділити на три групи:

- способи акцентування;
- способи перетворення;
- способи створення.

Формування педагогічно оформленого середовища, з метою використання його для забезпечення процесів виховання, може здійснюватись на індивідуальному рівні (коли людина свідомо змінює характер і зміст своєї соціальної активності), на рівні сім'ї (позиція батьків та інших членів сім'ї), школи (виховна система), мікрорайону (комплексні програми виховання), регіону (регіональні виховні системи), країни (державна політика виховання підростаючого покоління), планети (світові проекти і програми).

Напрямок педагогічно оформленого середовища, врешті-решт, визначає суспільство відповідно до тих цінностей, які воно проголосило з погляду в майбутнє. З часом суспільство може змінювати напрям формування педагогічно-оформленого середовища. Централізовані суспільні системи визначаються суттєвою глибиною внесених змін (застосовують в основному способи перетворення й створення), великими масштабами (у межах суспільної системи), чітким напрямом перетворень. Такі суспільні системи намагаються сформувати молодих людей «чіткої орієнтації». В децентралізованих суспільних системах кожна спільнота визначає напрям і глибину перетворень більш-менш самостійно (залежить від міри децентралізації суспільної системи). У таких системах формування підростаючого покоління здійснюється, в основному, через соціалізацію, яка забезпечує відтворення існуючих суспільних реальностей. Окремі суспільні системи, усвідомивши описану закономірність, успішно використовують її для самовідтворення й самозбереження.

Проте як реальне соціальне середовище, так і педагогічно оформлене, неможливо розглядати з точки зору педагогіки як чисто зовнішнє, як механічну сукупність. «Треба брати його у зв'язку з тим, як це середовище відбивається в свідомості дитини, які думки, почуття, прагнення, інтереси в ній збуджує. Треба розглядати його у зв'язку з дійовим ставленням самої дитини до цього середовища, до тих чи інших його умов, до оточуючих людей» [156, с.122]. Але активність дитини поширюється не на всі об'єкти як реального, так і педагогічно оформленого середовища. Лише окремі

з них є об'єктом внутрішньої активності дитини. Тому цілком справедливо можна визначити принаймні чотири шляхи цілісного формування особистості (соціального досвіду вихованця):

- пасивна соціалізація;
- активна соціалізація;
- активне виховання;
- пасивне виховання.

Пасивна соціалізація — це стихійний процес привласнення соціальних цінностей у будь-якій людській спільноті, який відбувається в умовах реального соціального середовища і не характеризується свідомою цілеспрямованою активністю вихованця.

Активна соціалізація — це стихійний процес привласнення соціальних цінностей у будь-якій людській спільноті, який відбувається в умовах реального соціального середовища і характеризується свідомою цілеспрямованою активністю вихованця.

Активне виховання — це процес привласнення соціальних цінностей у будь-якій соціальній спільноті, який протікає в умовах педагогічно оформленого соціального середовища і характеризується цілеспрямованою активністю вихованця.

Пасивне виховання — це процес привласнення соціальних цінностей у будь-якій соціальній спільноті, який протікає в умовах педагогічно оформ-

леного соціального середовища і не характеризується цілеспрямованою активністю вихованця.

Активна соціалізація та активне виховання є складовими процесу самовиховання.

Описаний механізм формування соціального досвіду вихованця нижче подано графічно (схема 6.1.).

Важливо зазначити, що в тих випадках, коли факти суспільного життя об'єктивно працюють на задум вихователя і свідомо включені ним (навіть без змін) у поле виховного процесу, вони повинні розглядатись як елементи педагогічно оформленого середовища. Це свідчить про відсутність якихось матеріальних меж між реальним соціальним середовищем і педагогічно оформленим. Але процеси соціалізації й виховання, з точки зору педагогіки як науки практичної, принципово відрізняються. Ця відмінність рельєфно окреслюється на фоні висловлювання Л.Виготського про роль вихователя. «Учитель, з наукової точки зору, — тільки організатор соціального виховного середовища, регулятор і контролер його взаємодії з кожним учнем» [55, с.193].

Запропонована модель цілісного процесу формування соціального досвіду дає змогу сформулювати такі фундаментальні організаційно-педагогічні умови, які забезпечують процес активного виховання, а саме його й намагається побудувати школа:

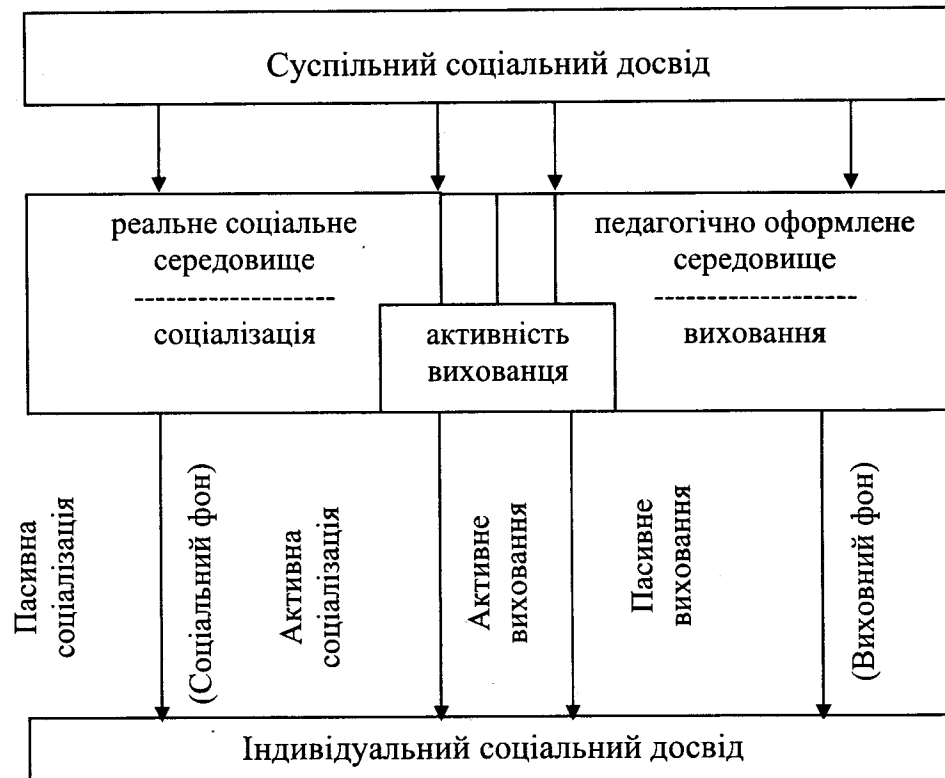

Схема 6.1. Шляхи формування соціального досвіду виховання

1. Наявність педагогічно оформленого середовища (цілеспрямована активність середовища).

2. Можливість самореалізації для вихованців через вільний вибір змісту і способів діяльності (цілеспрямована активність вихованців).

Підіб'ємо підсумки педагогічного аналізу. Виховним завданням основної загальноосвітньої школи є формування особистості вихованця як творця, створювача. Із змістової сторони особистість виступає як індивідуальний соціальний досвід, тобто ансамбль соціальних рис (якостей), якими володіє людина як член різноманітних людських спільнот (внутрішній світ, сім'я, школа, мікрорайон (село), регіон, країна, планета). Кожна соціальна риса включає інформаційний, діяльнісний і ціннісно-оцінний компоненти. Індивідуальний соціальний досвід вихованця формується через соціалізацію й виховання, які протікають відповідно в умовах реального і педагогічно оформленого соціального середовища. Процеси цілеспрямованого привласнення суспільних цінностей здійснюються лише за умови внутрішньої активності вихованця. Такі процеси називаються активним вихованням. Фундаментальними організаційно-педагогічними умовами, які забезпечують протікання процесів активного виховання, є:

1. Цілеспрямована активність середовища.

2. Цілеспрямована активність вихованця.

Забезпечити ці умови покликана виховна система школи, послідовно реалізувавши їх на рівні кожного свого структурного компонента: мети і завдань виховної роботи, змісту, форм і методів діагностики; через механізми власного самовідтворення.

6.3. ТЕХНОЛОГІЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ

6.3.1. Загальношкільний механізм забезпечення організаційно-педагогічних умов здійснення процесу активного виховання

Кожна загальноосвітня школа має виробити виховну систему з формування соціального досвіду, враховуючи соціальне замовлення, оформлене на рівні різних спільнот (внутрішній світ вихованців, сім'я, школа, мікрорайон, регіон, країна, планета); рівень сформованості в учнів окремих соціальних рис (якостей); особливості школи (умови, традиції, склад педагогічного колективу і таке інше).

Щоб урахувати названі чинники, які постійно змінюються, необхідно мати постійно діючий колективний орган, результатом роботи якого і була

б розробка цілісної виховної системи. Досвід показав, що таким органом може бути творча група, до складу якої входять педагоги, що безпосередньо займаються питаннями виховання: директор школи, заступник з виховної роботи, класні керівники, вихователі груп продовженого дня та інші педагоги.

Виховна система школи, що розробляється творчою групою, включає в себе мету і завдання виховання, зміст, форми і методи, діагностику кінцевих результатів. Постійно відпрацьовується механізм її самовідтворення через управління та учнівське самоврядування. На основі матеріалів педагогічних спостережень і експериментальної роботи творча група здійснює корекцію виховної системи, окремих блоків чи її структурних компонентів. Отже, в кожний конкретний період виховна система, відзначаючись логічною цілісністю й наступністю, є своєрідною і неповторною, адже змінюється соціальне замовлення, умови діяльності школи, змінюються вихованці та вихователі.

З іншого боку, виховна система школи являє собою діючі канали привласнення суспільних цінностей — спеціальним чином педагогічно оформлене середовище як сукупність відношень у рамках однієї людської спільноти. Оскільки ми визначили сім людських спільнот, то таких каналів (з точки зору вихованців) є також сім:

Я — людина

Я — член сім'ї

Я — учень школи

Я — житель села

Я — житель Київщини

Я — громадянин України

Я — житель планети Земля

Через діяльність у рамках названих спільнот учні привласнюють соціальний досвід, який акумулювався чи об'єктивно складається в процесі функціонування систем. Включаючись у процеси, які протікають у навколишньому середовищі, вихованці виходять за вузькі внутрішні межі особистого «Я», розширюється сфера їхньої діяльності і спілкування.

Склад творчої групи, порядок її формування, розподіл обов'язків, принципи взаємодії активу і членів групи, внутрішня структура, механізм прийняття рішень (стратегічних, тактичних, оперативних) визначаються сукупністю умов, у яких працює конкретна школа. Проте розроблена творчою групою виховна система школи повинна максимально повно забезпечувати названі вище фундаментальні організаційно-педагогічні умови протікання процесів активного виховання.

Основні моменти, висвітлені вище, подано графічно на схемі 6.2. Розгляньмо кожний структурний компонент виховної системи школи, а також особливості технології.

6.3.2. Мета і завдання виховної роботи

Як уже зазначалося вище, метою виховання в загальноосвітній школі є формування особистості як сукупності соціальних якостей, якими володіють люди як члени різних спільнот. Іншими слова-

ми, потрібно сформувати у вихованців соціальний досвід, суспільний за змістом і індивідуальний за способом існування. Але індивідуальний соціальний досвід — це лише змістова сторона особистості. Обов'язково потрібно забезпечити формування її діяльної сторони — виховати людину-творця, створювача, а не руйнівника.

Проте в кожний конкретний історичний період існує те чи інше соціальне замовлення; вихованці мають певний рівень сформованості окремих соціальних рис; педагогічний колектив школи чи конкретний вихователь володіє обмеженим ар-

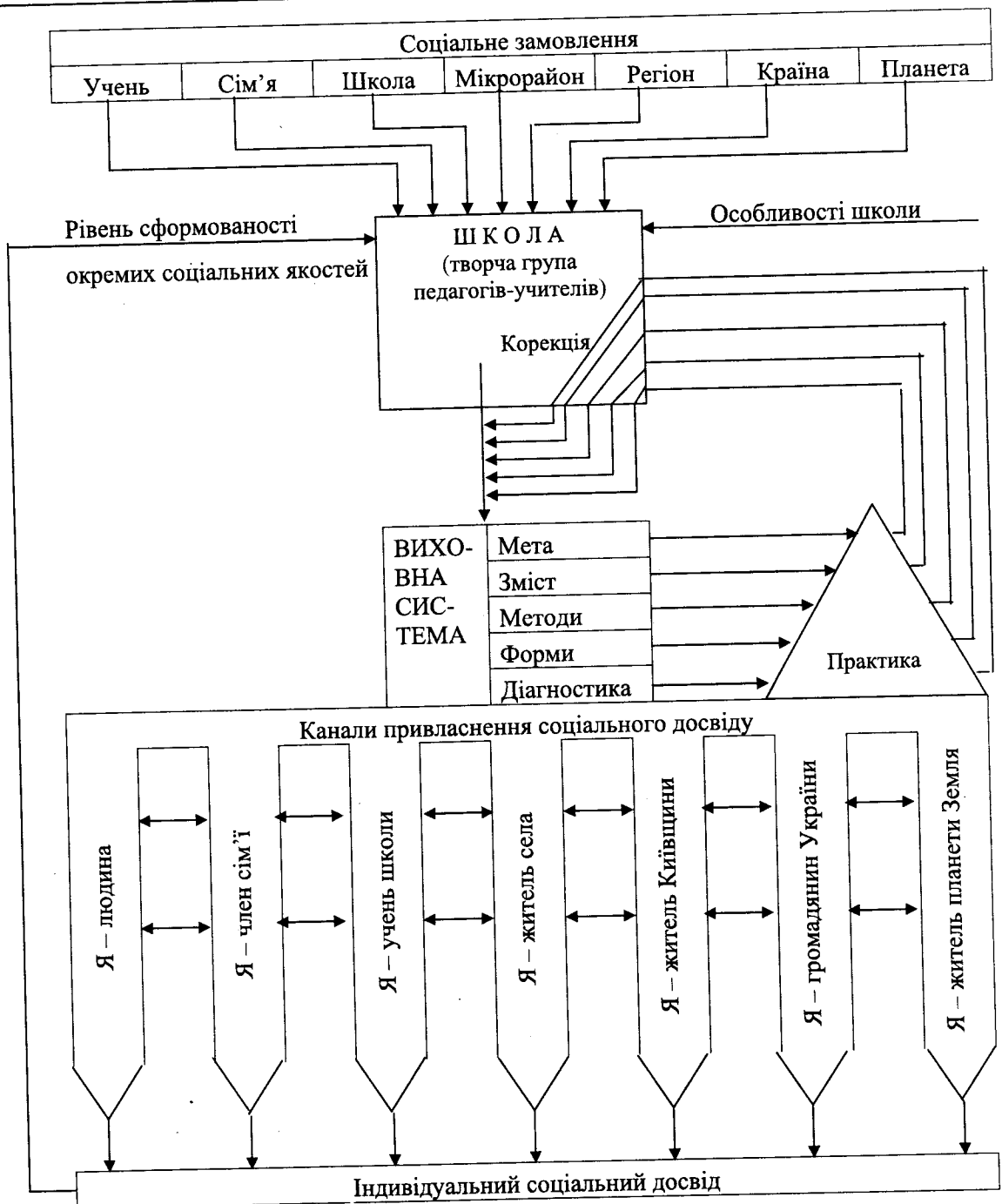

Схема 6.2. Загальношкільний механізм забезпечення організаційно-педагогічних умов формування соціального досвіду

сеналом можливостей, як матеріальних, так і духовних.

Хто ж сьогодні формує соціальне замовлення на молоде покоління? Що забезпечить реалізм виховних завдань?

Раніше соціальне замовлення формувала держава. Сьогодні, в період бурхливих соціальних потрясінь, в якому ми живемо, такого інституту немає. Але життя не зупиняється, й практика створює нові механізми — виховні системи шкіл, які забезпечують трансформацію тенденцій розвитку суспільства через призму особливостей школи і рівень сформованості у вихованців окремих соціальних рис у завдання виховної роботи. Цю тенденцію сучасної педагогічної практики відмічає й педагогічна наука. «Стимулювати розвиток виховних систем може і різка зміна політичної ситуації, суспільних цінностей. Криза комсомолу, піонерської організації, старих ідеалів, безумовно, руйнує установки, які склались у попередні роки. Але цей же чинник змушує колективи шкіл самим формулювати для себе ідеали і цінності, тобто виконувати ту ж роботу, яку виконували раніше державні органи. Нове поле діяльності — нові можливості розвитку» [352, с. 66].

Тому, моделюючи виховну систему школи, творча група обов'язково повинна розпочати з визначення завдань виховної роботи. Такі завдання повинні бути, по-перше, конкретизацією мети виховання й, по-друге, бути реальними, тобто сильними для колективу і для кожного вихователя. Враховуючи тенденцію розвитку суспільства, можливості школи, традиції й попередній досвід, педагогічний колектив Ясенівської ЗОШ I—II ст. зосередив свої зусилля у 1991/92 н.р. на реалізації таких виховних завдань:

на рівні планети: привласнення цінностей миру і співробітництва; екологічне виховання;

на рівні країни: виховання громадянина, демократа, гуманіста; формування рис національної самосвідомості, освоєння духовної культури українського народу;

на рівні регіону: формування основних рис хлібороба, господаря землі, працівника сільськогосподарства;

на рівні мікрорайону: привласнення цінностей обшарного співжиття: взаємодопомога, колективізм, повага до старших, почуття гордості за людей села, сприйняття їхніх проблем як особистих;

на рівні школи: формування наукового світогляду і внутрішньої потреби в самонавчанні;

на рівні сім'ї: привласнення позитивних цінностей сучасної сім'ї та реалізація замовлень батьків стосовно розвитку їх дитини;

на рівні вихованця: реалізація індивідуальних замовлень вихованців.

Зробимо ряд практичних зауважень:

1. Завдання виховної роботи (як і кожний структурний компонент виховної системи школи) переглядаються й уточнюються, як правило, на початку кожного навчального року.

2. Фіксацію замовлень батьків стосовно розвитку їхніх дітей та індивідуальних замовлень вихованців здійснює класний керівник на основі власних спостережень і бесід з батьками та вихованцями.

3. Як зазначалося вище, соціальні системи, відстоюючи свої інтереси у справі виховання підростаючого покоління, виявляють активність шляхом реалізації цільових програм, державної політики, регіональних проектів тощо.

Зрозуміло, що під час визначення виховних завдань на рівні кожної спільноти школа має максимально враховувати соціальні замовлення, оформлені на рівні цієї спільноти. Не виключена можливість, що замовлення, оформлені на рівні однієї спільноти, можуть суперечити замовленням іншої спільноти. У такому разі пріоритет слід віддавати тим замовленням, які забезпечують перехід цінностей від окремого, прагматичного, егоцентричного до загальнолюдських орієнтирів і цінностей, забезпечуючи тим самим можливість кожній людині привласнювати цінності роду людського. Кожна «більша» спільнота повинна цілеспрямовано визначати активність «меншої» спільноти, а «менша» постійно звертатися до цінностей «більшої». Тому врешті-решт визначений за описаним принципом «ансамбль» виховних завдань як конкретизація мети виховної роботи й повинен стати керівництвом до дії для педагогічного колективу в справі виховання молоді зміни. Особливо помітні результати виховної роботи з'являються тоді, коли зусилля школи йдуть назустріч зусиллям спільноти. Процеси привласнення суспільних цінностей набувають характеру резонансних. Це особливо яскраво видно сьогодні на прикладі процесів відродження духовної культури українського народу, коли інтегруються зусилля держави і виховних систем шкіл.

6.3.3. Зміст виховної роботи

Процеси розпредмечування соціального досвіду, привласнення надбань попередніх поколінь відбуваються лише в людських спільнотах. Тому змістом виховного процесу є творча духовна і матеріальна діяльність дитини в рамках наступних людських спільнот (з точки зору вихованця):

- Я — людина
- Я — член сім'ї
- Я — учень школи
- Я — житель села
- Я — житель Київщини
- Я — громадянин України
- Я — житель планети Земля

Але діяльність завжди цілеспрямована. Тому пропонується виконання цілої системи соціальних вправ, спрямованих на досягнення чітко визначеної, значущої для кожної спільноти мети.

Чому соціальні вправи, а не просто справи?

Соціальна вправа є тією технологічною одиницею, через яку вихователь створює педагогічно оформлене середовище як сукупність взаємин. Через способи акцентування, перетворення й створення вихователь моделює з «матеріалу» реального соціального середовища канали привласнення соціального досвіду, створюючи сукупність соціальних вправ у кожній спільноті. Беручи участь в організованій вихователем діяльності, вихованці привласнюють суспільні цінності, реалізують себе, «опредмечують» свою внутрішню активність.

Тому під соціальними вправами я розумію різноманітні справи, в ході яких вихователь формує відповідні соціальні риси чи рису виховання як сукупність відповідних знань, способів діяльності й ціннісно-оцінних відношень. Соціальні вправи передбачають взаємодію вихованців між собою, а також із середовищем: окремими людьми, колективами, організаціями тощо.

Організований подібним чином виховний процес максимально повно враховує такі особливості виховної роботи з дітьми підліткового віку:

1. Вектор активності підлітків спрямований на світ дорослих. Для підлітків важливі не стільки відношення з однолітками, скільки «визнання своєї соціальної значущості», «... підлітки жадають визнання саме дорослого суспільства» [386, с. 32].

2. Виховний процес проходить продуктивно, коли він винесений зі стін шкільних кабінетів у середовище сіл, міст, країни, про що неодноразово наголошував ще С.Шацький [415].

Оскільки основу виховного процесу складають соціальні вправи — реальні справи, для організації яких потрібні різні затрати сил і часу, то практика показала, що необхідно керуватись такими основними критеріями їх відбору:

- наявність у дітей інтересу до даної справи;
- відповідність характеру справи тим ролям, які виконують діти в різних спільнотах;
- актуальність справи для функціонування конкретної спільноти;

- погодженість у часі і в змісті з іншими справами, якими живе спільнота і шкільний колектив.

Зміст виховної роботи або зміст життєдіяльності (з точки зору вихованців) учнів 5—9-х класів Ясенівської ЗОШ І—ІІ ст. протягом 1991/92 навчального року (загальношкільний компонент) подано нижче.

Я — людина.

1. Вечір «Мій улюблений літературний герой».

2. Диспут «Активна життєва позиція».

3. Вечір «Здоровий спосіб життя».

4. Зустрічі з представниками різних професій «Твоя майбутня професія».

5. Цикл бесід на етичні теми.

Я — член сім'ї.

1. Створення сімейних альбомів з фотографіями членів сім'ї та іншими цінними реліквіями.

2. Пошукова експедиція з виявлення жінок — ветеранів виробництва, запис їхніх розповідей про трудовий шлях, про долю їхніх дітей.

3. Спортивне свято «Тато, мама і я — спортивна сім'я».

4. Конкурс творів: «Один день моєї сім'ї», «Я цілую, мамо, натруджені руки твої».

Я — учень школи.

1. День знань.

2. Вибори до органів учнівського самоврядування.

3. Вогник, присвячений Дню вчителя.

4. Впорядкування території школи, розбивка парку.

5. Створення шкільної «Кімнати-світлиці».

Я — житель села.

1. Трудові десанти зі впорядкування околиць та вулиць села.

2. Загальносільська спартакіада.

3. Фольклорно-етнографічна експедиція із запису новорічних колядок і щедрівок. Театралізоване дійство «Радуйся, земле!»

4. Фольклорно-етнографічна експедиція із запису народних пісень, гумору, діалектів села, легенд і переказів. Театралізоване дійство «А вже весна, а вже красна!»

5. Створення історичної карти села (кін. XIX — поч. XX ст.).

6. Виставка виробів народних умільців села.

7. Операція «Фронтові дороги односельчан».

Я — житель Київщини.

1. Збирання експонатів для народного історико-краєзнавчого музею смт. Ставище.

2. Екскурсія в районні центри Київської області: м.Таращу, м.Б.Церкву, м.Переяслав-Хмельницький.

3. Туристичний похід Ставищенським і Тарашанським районами «Козацькими стежками».

4. Участь в обласному фольклорному фестивалі «Онуки полян».

Я — громадянин України.

1. Тематична екскурсія в історико-архітектурний музей с. Пирогово, Державний музей українського образотворчого мистецтва.

2. Екскурсія в м. Умань.

3. Літературно-драматичні вечори, присвячені ювілеям видатних українських діячів культури.

4. Участь у Республіканському фольклорному святі.

Я — житель планети Земля.

1. Прес-конференція «Збережемо мир на планеті».

2. Конкурс малюнків «Діти за мир».

3. Екологічні заходи: свято квітів, свято зустрічі птахів.

У ході досягнення мети діяльності вихователь слідкує за реалізацією виховних завдань, тобто за тим, що вихованець повинен привласнити в ході виконання конкретної справи. Центром уваги педагогів, які цілеспрямовано займаються вихованням, стає:

- забезпечення інформаційного, діяльнісного і ціннісно-оцінного компонентів кожної справи;
- спектр взаємин, у які вступає дитина, і спектр її переживань як наслідок взаємодії з навколишнім середовищем;
- аналіз структури особистості вихованця.

Під час змісту життєдіяльності вихованців слід звернути увагу на важливу закономірність. Для розв'язання складних соціальних замовлень, які оформлені на рівні декількох спільнот, потрібно максимально використовувати виховні можливості процесів, які мають місце або які можна цілеспрямовано створити в різних соціальних спільнотах одночасно. Так, формування рис національної самосвідомості, освоєння духовної культури українського народу потрібно здійснювати шляхом організації сукупності спеціальних справ у більшості спільнот одночасно, а також максимально використовувати можливості уроків історії, географії, української літератури та годин шкільного компоненту. Так, у 1—9-х класах було організовано факультативні заняття з народознавства (1 година на тиждень), виділено 10 годин гурткової роботи, проводились інтегровані уроки (музика — історія, народознавство — музика, українська література — історія). Фольклорно-етнографічний колектив «Калинонька» (керівники Н.Титаренко, В.Мишин), до складу якого входять практично всі учні 5—9-х класів, був неодноразовим учасником рес-

публіканських конкурсів і свят дитячої художньої творчості (1989, 1990 рр.), II Міжнародного фестивалю фольклору (1990 р.), учасником заключного концерту в Національному Палаці «Україна» в Києві в рамках V Республіканського фестивалю дитячого фольклору (1991р.). Виступи колективу неодноразово транслювались по республіканському телебаченню. Вся робота колективу будується на місцевому матеріалі. У школі розроблено проєкт «Відродження» для координації зусиль педагогів, учнів, громадськості в розв'язанні складних проблем відродження духовної культури українського народу.

Формування основних рис хлібороба, господаря землі, працівника сільського господарства неможливо реалізувати без безпосереднього залучення дітей до «дорослих справ». Так, протягом трьох років (1999—2001 рр.) учні 8—9-х класів брали на повний догляд молодяк великої рогатої худоби (25—50 голів), протягом двох років працювали на тракторній бригаді, протягом року працюють у промисловому цеху місцевого сільськогосподарського підприємства. Зрозуміло, що реалізація виховних завдань у процесі організації діяльності вихованців вимагає використання спеціальних способів формування середовища (акцентування, перетворення, створення). Своє «матеріальне» оформлення ця робота знаходить в організації змагання, самоуправління, господарській оцінці діяльності, моральному і матеріальному стимулюванні, загальносільських святах: посвяті в хлібороби, обжинках, вечорах трудових династій тощо.

Як правило, вихованці прагнуть самореалізуватися через діяльність у різних клубах, гуртках за інтересами тощо. Тому в кожній школі має бути якнайбільше клубів, гуртків, секцій, творчих колективів.

6.3.4. Методи виховної роботи

Під час вибору методів виховної роботи потрібно враховувати такі особливості процесів формування соціального досвіду:

- кожна соціальна риса включає в себе інформаційний, діяльнісний і ціннісно-оцінний компоненти;
- психологічні структури, що утворюються в процесі привласнення суспільних цінностей, не є раз і назавжди визначеними, а потребують поетапного відпрацювання як з операційного, так і змістовного боків.

Тому з арсеналу методів виховання педагогічний колектив повинен використовувати як інфор-

маційні методи для формування понять, передачі інформації, забезпечення етичної оцінки явищ, так і методи організації діяльності для вироблення й відпрацювання у вихованців відповідних способів діяльності. Тобто для формування певної соціальної риси потрібно, образно кажучи, єдність слова (С) і діла (Д). Співвідношення методів, їхня послідовність у кожному конкретному випадку можуть бути різними. Наведемо приклади моделей соціальних вправ з урахуванням методів виховної роботи.

1. С—Д — в учнівському колективі виник задум здійснити колективну справу. Пропозицію обговорили, ухвалили рішення, спланували роботу (С). Потім реалізували її через діяльність (Д).

2. Д—С — у силу певних обставин учні класу стали безпосередніми учасниками справи (Д), про організацію якої нічого не знали. У вихованців виникли особисті враження, можливо й певні протиріччя, своя точка зору на подію. Під час її обговорення (С) протиріччя були розв'язані, вихованці змогли дати глибшу оцінку тому, що відбулося.

3. С—Д—С — класична модель «соціальної вправи». У ній логічно поєднано в одне ціле підготовку справи (С), організацію діяльності (Д) і оцінку взаємин, в яких вихованці себе проявили чи в які потрапили (С).

4. С—Д—С, або С—Д—С—Д—С —

модель соціальної вправи, аналогічної по структурі до попередньої, але такої, що реалізується у складних формах діяльності. Слово вихователя (С) постійно супроводжує діяльність вихованців (Д) аж до її завершення й аналізу (С).

6.3.5. Форми виховної роботи

Враховуючи малу наповнюваність класів та однокомплектність школи, а також особливості підліткового віку (в силу вікових психологічних особливостей підлітки тяжіють до групових форм спілкування й діяльності), в основу виховної роботи покладено організацію діяльності загальношкільного учнівського колективу. Близько 70% часу учні беруть участь у загальношкільних справах, близько 30% — у справах класу. Досвід роботи показав: чим більший клас, тим більше колективних ініціатив можна продуктивно реалізувати в ньому. Із зменшенням наповнюваності класів відсоток загальношкільних справ має зростати. Регулювати співвідношення загальношкільних і колективних справ класу потрібно для того, щоб не допускати збіднення поля організованої діяль-

ності й спілкування, які мають місце в класах з малою наповнюваністю.

У ході реалізації соціальних вправ вихователь ставить перед собою завдання чітко визначити місце і зміст діяльності кожної дитини, спостерігає за нею, робить відповідні висновки.

Важливо відмітити й таку форму роботи з класом як година класного керівника. У кожному місяці таких годин чотири:

— тематична виховна година з формування особистісних рис;

— тематична година із запобігання дитячого травматизму і збереження життя вихованців;

— організаційна година (аналіз роботи класного колективу, підбиття підсумків і планування роботи на наступний місяць);

— резервна година.

6.3.6. Принципи організації виховної роботи

Організація виховного процесу будується на фундаментальних педагогічних принципах і принципах організації діяльності. Проте для практики роботи важливо визначити положення, яке має ознаки принципу і назване нами принципом поетапного привласнення мети діяльності. Реалізація цього принципу під час моделювання структурних компонентів виховної системи школи дозволяє забезпечити цілеспрямовану активність вихованців, тобто одну з фундаментальних організаційно-педагогічних умов протікання процесів активного виховання.

Суть названого принципу розкриємо в загальному вигляді. Мета діяльності, ідея якоїсь конкретної справи може бути запропонована людською спільнотою через свої інститути (наприклад органи управління), вихователем або ж окремим учнем. Мета повинна «пройти» перший етап — етап оформлення її як зовнішньої цінності учнівського колективу. Оформлення цього етапу може бути довільним, що залежить від природи самої вправи та особливостей учнівського колективу, його попереднього досвіду, але обов'язково передбачається момент мотивації діяльності. Другий етап — оформлення мети діяльності як внутрішньої цінності колективу — реалізується обов'язково через вибір учнівським колективом або групою вихованців одного з можливих варіантів справи та її структурне планування (етапи, блоки, проміжні образи тощо, без деталізації). Третій етап — етап оформлення мети діяльності як особистої цінності вихованця. Даний етап реалізується під час деталізації вихованцем структурних планових одиниць уже у виборі ним особис-

того шляху і способів діяльності під час виконання соціальної вправи.

Отже, пройшовши через три етапи «особистісного вибору», мета з цінності зовнішньої перетворюється на цінність внутрішню, втрачає барви нав'язаного, чужого, привнесеного ззовні.

У практичній роботі бувають різноманітні випадки. Згрупуймо їх. Для цього введемо спеціальні позначення. Позначимо ідею конкретної справи, запропоновану людською спільнотою, — A_1 , вихователем — A_2 , вихованцем — A_3 . Пройшовши перший етап, який реалізується через спеціально організоване спілкування вихователя й вихованців, мета визначається як зовнішня цінність і для учнівського колективу може мати ознаки привабливої пропозиції — B_1 , бути нейтральною — B_2 , сприйматися як обов'язковий наказ — B_3 . Пройшовши через колективне обговорення й вибір одного з можливих варіантів та структурне планування, мета діяльності перетворюється на внутрішню цінність колективу, «матеріалізувавшись» у прийнятому колективом варіанті справи — B . Під час деталізації структурних планових одиниць вихованець обирає свій спосіб і характер дій — Γ , в якому мета діяльності виступає вже як внутрішня цінність вихованця. Введені позначення дають змогу записати принаймні три масиви структурних формул соціальної вправи:

$A_1B_1\Gamma$	$A_2B_1\Gamma$	$A_3B_1\Gamma$
$A_1B_2\Gamma$	$A_2B_2\Gamma$	$A_3B_2\Gamma$
$A_1B_3\Gamma$	$A_2B_3\Gamma$	$A_3B_3\Gamma$

Розгляньмо приклади. Структурна формула обов'язкового завдання, поставленого органом місцевої влади перед учнівським колективом, має вигляд $A_1B_3\Gamma$; структурна формула пропозиції з боку вихователя виконати привабливу справу — $A_2B_2\Gamma$ тощо.

Наведені вище масиви формул відповідають соціальним вправам, які виконуються колективами учнів уперше. Зрозуміло, що в тих випадках, коли справа для вихованців не є абсолютно новою або її цінності вже раніше привласнені колективом, названі вище етапи продовжують існувати у згорнутому вигляді й відтворюють логіку вироблення у вихованців навичок та способів діяльності в різних спільнотах.

Описаний принцип поетапного привласнення мети діяльності й модель соціальної вправи на його основі дозволяють глибше зрозуміти психолого-педагогічні особливості механізмів привласнення соціального досвіду, а тому забезпечують

можливість їх відтворення, можуть служити опорою для самоконтролю та інструментом аналізу виховного процесу.

6.3.7. Планування життєдіяльності вихованців

Очевидно, вихователь зможе реалізувати мету виховання лише за умови, якщо йому вдалося організувати процеси активного виховання, які обов'язково передбачають цілеспрямовану активність вихованця в просторі педагогічно оформленого середовища. Тому планування життєдіяльності вихованців як сукупності різних видів соціальної активності в рамках людських спільнот потребує окремої уваги. Планування життєдіяльності проводиться в кілька етапів:

- планування на рік;
- планування на місяць;
- планування на рівні конкретної справи;
- планування вихованцем виконання конкретного завдання.

Кожний з наступних етапів є конкретизацією попереднього. Планування на рік здійснюється на рівні ради школи на початку навчального року (план розміщується на видному місці й доступний для вчителів та учнів школи постійно); на місяць — на рівні класу і ради учнівського самоврядування (план розміщується в куточку класу); планування виконання конкретної справи здійснюється на рівні класу чи групи вихованців; планування ходу виконання конкретного завдання вихованець здійснює самостійно. Останні два плани, як правило, не мають письмового варіанта.

Планування має передбачати:

— можливість для класу обрати власний варіант справи, а для вихованця — характер і спосіб дії для досягнення поставленого завдання;

— наявність близько 30% (від традицій та умов школи) часу, вільного від загальношкільних справ, для того щоб колектив класу мав можливість реалізувати свої ініціативи.

Під час планування справ на рік і місяць вони лише називаються. Під час складання плану проведення конкретної справи у колективі ця робота проводиться більш детально, але на рівні етапів, проміжних результатів і образів. Планування ходу виконання завдань вихованець або група здійснюють самостійно.

Враховуючи зміну підходів до планування життєдіяльності вихованців, логічно створити нову форму плану роботи класного керівника (див. табл. 6.1).

Табл. 6.1. План роботи класного керівника

Тиждень	Я — людина	Я — член сім'ї	Я — учень школи	Я — житель села	Я — житель Київщини	Я — громадянин України	Я — житель планети Земля	Місяць:
								Інша робота
I								
II								
III								
IV								

У плані роботи класного керівника загальношкільні справи записуються в чисельнику, а справи класу в знаменнику. У розділі «Інша робота» записується тема години класного керівника, робота з батьками, індивідуальна робота тощо.

6.3.8. Діагностика кінцевих результатів виховної роботи

Інтегративним показником сформованості особистості (змістовна сторона — індивідуальний соціальний досвід і діяльнісна сторона — риси творця, створювача) ми обрали соціальну активність вихованця як внутрішню готовність і практичну здатність брати участь у соціальному творенні в різних людських спільнотах.

Учням пропонується дати відповіді на запитання анкети-завдання, яка складається з двох частин.

Перша частина.

1. Чи є в навколишньому світі місце для прикладання твоїх сил, енергії, знань (потрібне підкреслити)?

Так. Ні.

2. Якщо «Так», то що саме ти зробив би в найближчому майбутньому чи вже робиш (записати поширено):

як людина —

як член сім'ї —

як учень школи —

як житель села —

як житель Київщини —

як громадянин України —

як житель планети Земля —

Друга частина:

1. Як би ти підготував (вказати конкретно: свято 8 Березня, свято зустрічі птахів тощо) у своєму класі (школі), якби тебе призначили відповідальним?

2. Назви етапи описаної справи.

Анкетування здійснюється на початку навчального року з метою визначення «базового» або «нульового» рівня і наприкінці — з метою перевірки результативності роботи.

Проаналізувавши відповіді учнів на першу частину анкети — завдання, можна шляхом підрахунку кількості учнів, які внесли конкретні пропозиції (назвали справи або висловили продуктивні думки), визначити, в яких саме людських спільнотах вихованці «відчувають» своє місце і здатні активно діяти.

Якщо вважати, що кожна конкретна справа має такі етапи: підготовка (внесення пропозицій, планування, розподіл обов'язків тощо); основна частина (здійснення задуманого) і заключна (підсумок, аналіз роботи тощо), то, проаналізувавши письмові відповіді учнів на другу частину анкети-завдання, можна зробити висновок про те, яка саме кількість учнів погано «відчуває» окремі етапи або взагалі їх пропускає.

Для прикладу результати анкетування в одному з класів подано в табл. 6.3. та 6.4.

З метою збереження інформації про участь вихованців у соціальних справах, класний керівник на основі педагогічних спостережень веде журнал обліку соціальної активності учнів класу (табл. 6.2).

За рік класний керівник «протоколює» участь вихованця у 25—30 соціальних вправах. Систематизована таким чином інформація є основою для індивідуальної роботи з вихованцями, дає змогу прогнозувати його дії й тенденції становлення як особистості.

Під час заповнення журналу обліку соціальної активності учнів класу в графах 3, 6, 9 фіксується активність учнів (А) в балах:

активність висока — 3

активність середня — 2

активність низька — 1

У графах 4, 7, 10 фіксується стабільність роботи (СР) у балах:

робота стабільна — 3

робота нестабільна — 2

робота виконана не повністю — 1

У графах 5, 8, 11 фіксується обсяг виконаної роботи (ОР) в балах:

обсяг великий — 3

обсяг середній — 2

обсяг малий — 1

У розділі «Аналітична формула соціальної вправи» записується формула справи, а також текстові пояснення й зауваження. Так, у розділі «В» стисло описується зміст справи, яку виконує клас; у розділі «Г» можуть бути вказані учні, які отримали конкретні завдання (вказується порядковий номер за списком) або зауваження щодо їх роботи.

План роботи класного керівника (табл. 6.1) та журнал обліку соціальної активності (табл. 6.2.) знаходяться, як правило, в одному зошиті.

Тут же знаходиться вступ до плану виховної роботи, а також результати анкетувань учнів на початку і наприкінці навчального року.

Табл. 6.2. Журнал обліку соціальної активності учнів класу

№	Прізвище, ім'я, по-батькові	Підготовча частина			Основна частина			Заключна частина			1. Назва справи _____ _____ _____		
		A	C	O	A	C	O	A	C	O		2. Спільнота _____ _____	
			P	P		P	P		P	P			3. Дата _____ _____
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	Аналітична формула соціальної вправи		
												А	
												Б	
												В	
												Г	

6.4. МЕХАНІЗМ ПОСТІЙНОГО САМОВІДТВОРЕННЯ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ШКОЛИ

Для того щоб виховна система школи не була формальною схемою або ж припинила своє існування через місяць або рік, школа обов'язково повинна мати механізм її постійного оновлення й самовідтворення. Вважаю, що даний механізм має функціонувати через управління творчою групою педагогів-вихователів і через систему учнівського самоврядування.

6.4.1. Особливості управління творчою групою педагогів

Управління творчою групою педагогів, як і цілим педагогічним колективом школи, здійснюється на основі фундаментальних принципів демократичного управління. Проте досвід роботи показав, що організація творчого пошуку, вирішення нестандартних і нових для колективу проблем дає хороші результати, якщо моделювання названих процесів здійснюється на основі принципу поетапного привласнення мети діяльності. Названий принцип вже описаний вище, як принцип, на основі якого моделюється діяльність вихованців. Проте межі його застосування значно ширші.

Педагогічна ініціатива може бути запропонована як соціальною спільнотою (через органи влади або управління), так і школою в особі адміністрації або окремим педагогом і може сприйматися різними педагогами по-різному. Проте адміністрація школи повинна обов'язково забезпечити педа-

гогічному колективу можливість обрати демократично чи змоделювати самостійно конкретний варіант справи, а кожний педагог повинен мати змогу обрати свій особистий спосіб і характер дій у рамках колективного варіанту.

Розглянемо для прикладу випадок, коли ініціатива вноситься директором школи. На першому етапі, коли мета діяльності визначається як зовнішня цінність колективу, директор школи намагається зацікавити педагогів новою справою, пробуджує до неї інтерес, викликає зустрічні думки і пропозиції, чітко формулює ініціативу. Коли запропонована ініціатива порівняно складна і потребує додаткових роздумів, як правило, керівник пропонує педагогам підготуватися з даного питання, виносить його на обговорення колективу (нарада, семінар, «круглий стіл» тощо). На даному етапі колектив обирає свій варіант справи, моделює його, визначає блоки, проміжні образи тощо.

Якщо справа складна, створюється робоча група, якій доручається розробити проект, або пропонується кожному педагогу підготувати і внести свою пропозицію з даної проблеми. Як правило, робочі групи з конкретної проблеми створюються на період до одного місяця; педагогам для внесення пропозицій надається до трьох-п'яти днів.

Розроблений робочою групою проект або внесені педагогами пропозиції знову обговорюються і на їхній основі моделюється колективний варіант справи. Мета діяльності «матеріалізується» у вибраному варіанті, стає внутрішньою цінністю колективу. Третій етап — етап оформлення мети діяльності як особистої цінності педагога реалізується під час деталізації окремих блоків і плано-

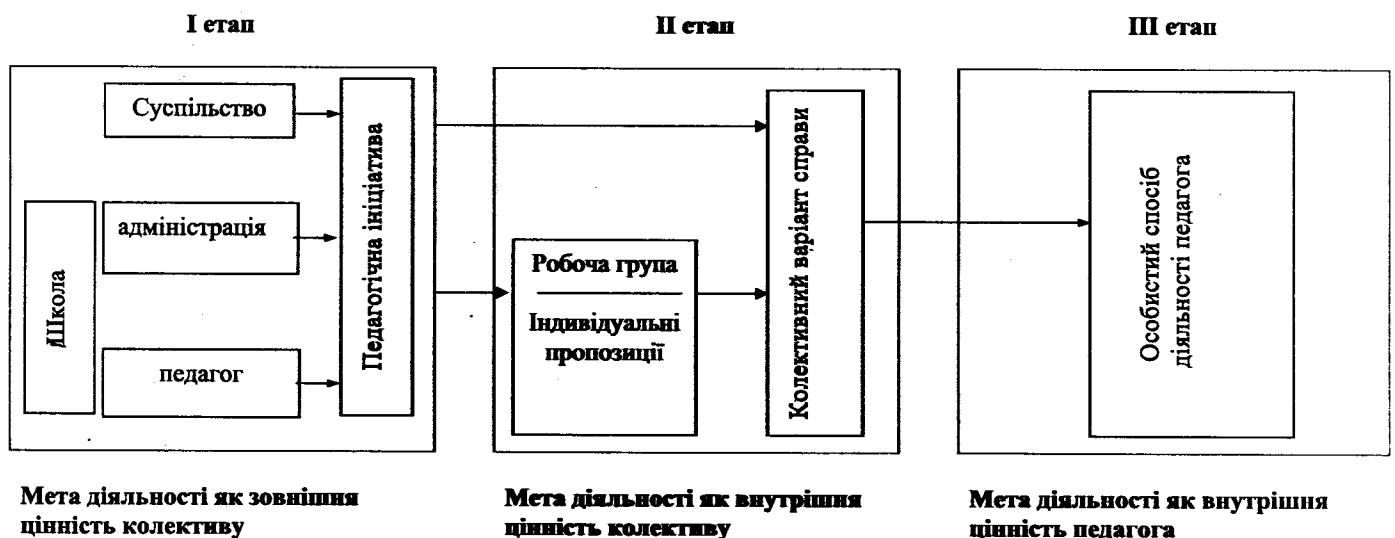

Схема 6.3. Моделювання управлінських дій на основі принципу поетапного привласнення мети діяльності

вих одиниць, під час вибору педагогом свого способу і характеру діяльності в ході реалізації колективного варіанту. Описаний механізм подано графічно на схемі 6.3.

Застосування принципу поетапного привласнення мети діяльності для управління педагогічним колективом дає хороші результати під час моделювання як широкомасштабних колективних справ, так і короткочасних одиничних акцій, як для реалізації рекомендацій і побажань, так і прямих розпоряджень.

6.4.2. Система учнівського самоврядування

Для успішної організації життєдіяльності вихованців потрібно передбачити систему збирання та обробки інформації, прийняття рішень, здійснення передбаченого, контролю й оцінки діяльності.

З цією метою в школі створено раду учнівського самоврядування. Особливо поживається робота тоді, коли все життя школи будується як загальношкільна гра, яка триває протягом року, а рада учнівського самоврядування стає штабом, який очолює й проводить цю гру.

Свою діяльність органи учнівського самоврядування будують на основі власного статуту. Досвід роботи показує, що його зміст потребує перегляду і поновлення через кожні 2—3 роки. Статут шкільного учнівського товариства подано нижче.

Статут шкільного учнівського товариства Ясенівської загальноосвітньої школи I—II ст. «Неспокійні серця»

1. Загальні положення

1.1. Шкільне учнівське товариство «Неспокійні серця» — це організація учнів та вчителів Ясенівської загальноосвітньої школи I—II ст., створена для задоволення освітніх, соціальних, духовних та інших спільних інтересів учнів школи і сприяння їхньому особистісному становленню.

1.2. Засновниками товариства є учні 5—9-х класів та вчителі школи.

1.3. «Неспокійні серця» здійснює свою діяльність відповідно до Конституції України, Конвенції про права дитини, статуту Ясенівської ЗОШ I—II ст., чинного законодавства.

1.4. Мета і головні завдання:

- Створення організаційних, психолого-педагогічних, матеріально-технічних та інших умов, що забезпечують становлення юних громадян України, духовний розвиток особистості, реалізацію

прав учнів на отримання повноцінної освіти, інтелектуальний розвиток та охорону здоров'я.

- Організація соціальної творчості (суспільної практики) учнів школи. Протягом навчання в школі учні беруть участь у різноманітних справах, якими живуть соціальні (людські) спільноти. З точки зору учнів, це такі канали привласнення соціального досвіду:

Я — людина

Я — член сім'ї

Я — учень школи

Я — житель села

Я — житель Київщини

Я — громадянин України

Я — житель планети Земля

- Вироблення вмінь і навичок організаційної роботи, активної життєвої позиції, формування багатогранного соціального досвіду; вироблення навичок продуктивної співдії з представниками різноманітних людських спільнот, соціального партнерства та взаємодопомоги.

- Формування навичок самоаналізу, самоорганізації та досвіду відповідального особистісного вибору.

1.5. Організаційною формою діяльності товариства «Неспокійні серця» є гра (змагання) «Неспокійні серця», суб'єктами якої є колективи 5—9-х класів.

II. Організаційна структура та основи діяльності

2.2. Членами товариства «Неспокійні серця» є всі учні 5—9-х класів, а також вчителі, які працюють з учнівськими колективами. Участь у справах товариства є добровільною. Право на результати діяльності товариства мають лише учні, які брали участь у її створенні, і визначається воно зборами класного або загальношкільного колективів.

2.3. Первинний осередок товариства «Неспокійні серця» — це учнівський колектив класу. Він має власну назву, девіз, куточок класу. З кожним класом працює класний керівник на засадах співробітництва і співтворчості. До вирішення справ класу залучаються батьки.

2.4. Вищим органом товариства «Неспокійні серця» є загальношкільні збори. Виконавчим органом є рада учнівського самоврядування (РУС), яка складається з чотирьох комісій: навчальної, санітарної, дисципліни і порядку, соціальної активності. Комісії свою роботу проводять самостійно за допомогою вчителів-кураторів, які відповідають за певні напрями роботи.

2.5. На засіданнях РУС, які проводяться раз на місяць, визначається клас-переможець загально-

шкільної гри «Неспокійні серця»; уточнюються плани роботи на наступний місяць; вирішуються різноманітні питання, які стосуються життя учнівського колективу.

2.6. Комісії РУС здійснюють аналіз стану справ у відповідній сфері діяльності учнівського колективу, проводять рейди та огляди. Зібрану інформацію можуть оформляти у вигляді інформаційних листів та розмішувати їх на спеціальному стенді.

2.7. На засіданнях РУС кожен клас подає рапорт, в якому висвітлює зміст життєдіяльності колективу протягом місяця. Рапорт подає староста класу або постійний представник (за рішенням класу). Рапорт обов'язково попередньо обговорюється й затверджується в колективі на зборах класу. Він повинен бути конкретним. Об'єктивність інформації — справа честі кожного класу.

2.8. Рапорт, а також інформація комісій РУС є основними документами для визначення переможців у загальношкільній грі.

2.9. Переможцем гри є клас, який найкраще навчається, підтримує задовільний санітарний стан навчальної кімнати, має добру поведінку і виявляє високу соціальну активність. Клас-переможець гри за рік нагороджується безплатною поїздкою у одне з міст країни.

2.10. Інформація про хід загальношкільної гри подається у вигляді діаграми на спеціальному стенді, який розмішується в коридорі школи і доступний для всіх.

2.11. Вибори до РУС проводяться щорічно до 10 вересня. Кожний клас делегує по 1—2 представників (за домовленістю) до РУС. Вибори голови РУС відбуваються на загальношкільних учнівських зборах.

III. Права та обов'язки членів товариства «Неспокійні серця»

3.2. Права та обов'язки членів товариства «Неспокійні серця» повністю відповідають правам і обов'язкам, визначеним статутом Ясенівської загальноосвітньої школи I—II ст.

IV. Правовий статус

4.1. Товариство «Неспокійні серця» має право на:

- прибуткову діяльність;
- укладати угоди про співробітництво з іншими товариствами та організаціями, а також входити до регіональних асоціацій учнівських організацій і товариств.

Перелік питань, які повинні знайти відображення в щомісячному рапорті класу:

1. Навчання (навчальна комісія):

- Аналіз успішності учнів (кількість балів початкового рівня).

- Аналіз ведення учнівських щоденників.
- Організація допомоги невстигаючим.

2. Санітарний стан (санітарна комісія):

- Санітарний стан навчальної кімнати.
- Зовнішній вигляд учнів.
- Збереження шкільного майна.

3. Дисципліна і порядок (комісія дисципліни і порядку):

- Поведінка учнів на перервах, в їдальні, на шкільному подвір'ї.

- Запізнення на уроки, лінійки та загальношкільні заходи.

4. Соціальна активність (комісія соціальної активності):

- Організація та проведення тематичних вечорів, зустрічей, ярмарків.

- Організація допомоги пристарілим та одиноким односельцям.

- Участь у конкурсах, змаганнях, турнірах.

- Відвідування гуртків та секцій.

Важливо зазначити, що підрозділи ради учнівського самоврядування за необхідності можуть створюватися додатково або ліквідуватися. Так, з метою координації дій учнів під час збирання матеріалів для створення історико-краєзнавчого музею с. Ясенівка в РУС існував підрозділ «Рада музею». Після відкриття музею необхідність у підрозділі з такими функціями зникла, і він припинив своє існування.

З числа класних керівників обираються куратори підрозділів ради учнівського самоврядування. Куратори, як правило, присутні на засіданнях ради. Роботу РУС як загальношкільного органу спрямовує директор школи.

Визначення класу-переможця загальношкільної гри «Неспокійні серця» відбувається на щомісячному засіданні РУС. Представники кожного класу по черзі читають розділ рапорту за місяць про певний напрям роботи. Наприклад, — «соціальна активність». Якщо є необхідність, підрозділи РУС дають додаткову інформацію. Потім шляхом відкритого голосування члени ради учнівського самоврядування визначають місце класу в даному напрямі (від першого до останнього). Результати заносять у табл.1 протоколу (дивись далі на с. 107), накреслену також на класній дошці (графи 2, 4, 6, 8). Так, по черзі, визначається переможець за кожним напрямом. Потім з метою побудови діаграми змагань у графах 3, 5, 7, 9 записують число, яке в сумі з місцем класу дає число класів, що змагаються, плюс одиниця. Якщо кількість класів, що змагаються — 5, то проти класу з I місцем — 5, 2

— 4, 3 — 3, 4 — 2, 5 — 2. Сума балів (графі 10), набраних класом за всіма напрямками, визначає переможця за місяць.

З метою збереження інформації про те, хто ж був переможцем за місяць за напрямками, бали, отримані класом з кожного напрямку, подаються на діаграмі різними кольорами (схема 6.4). Сума

балів, набраних за місяць, вказується на діаграмі цифрою. Клас, який набрав найбільшу кількість балів, є переможцем за рік. Підсумок підбивають у травні й оголошують на Святі останнього дзвінка. Нижче подано зразок протоколу засідання РУС.

Протокол № _____

від « _____ » _____ р.

засідання ради учнівського самоврядування Ясенівської ЗОШ I—II ст.

Табл. 1. Визначення переможця загальношкільної гри «Неспокійні серця» за місяць

Клас	Соціальна активність		Навчання		Санітарний стан		Дисципліна і порядок		Всього балів	Місце
	2	3	4	5	6	7	8	9		
1										
5										
6										
7										
8										
9										

Табл. 2. План роботи учнівського колективу на _____ р.

Тиждень	Загальношкільні справи	Справи класних колективів
I		
II		
III		
IV		

Робочі питання:

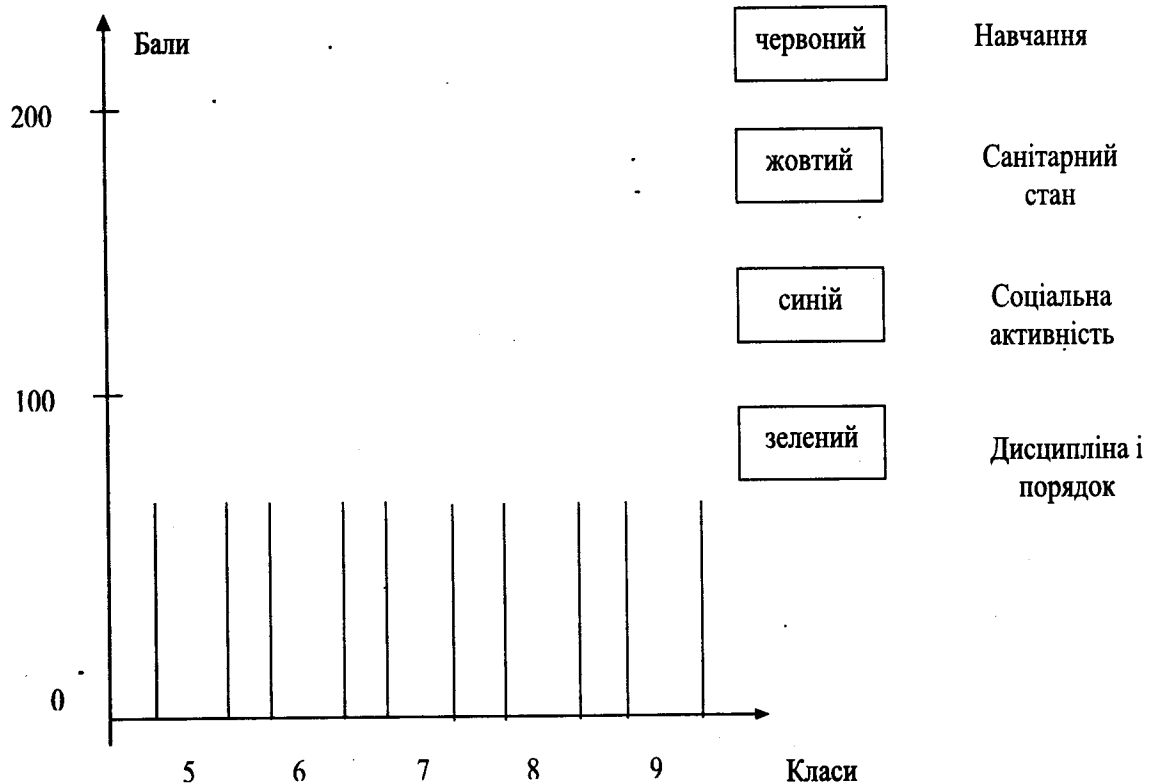

Схема 6.4. Діаграма загальношкільної гри «Неспокійні серця».

6.5. РЕЗУЛЬТАТИ ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИХОВНОЇ СИСТЕМИ ШКОЛИ

З метою перевірки ефективності виховної системи в школах Ставищенського району Київської області з 1989 по 1994 рік проводилась експериментальна робота.

Експериментом були охоплені учні 5—9 кл. Ставищенської ЗОШ I—III ст. №1, Ставищенської ЗОШ I—III ст. № 2, Розкішнянської ЗОШ I—III ст., Іванівської ЗОШ I—III ст., Бесідської ЗОШ I—III ст., Станіславчицької ЗОШ I—III ст., Гейсиської ЗОШ I—II ст., Торчицької ЗОШ I—II ст. та Ясенів-

ської ЗОШ I—II ст. Учні названих шкіл були включені в експериментальну групу (750 уч.). Учні 5—9-х кл. інших шкіл району виступали як контрольна група (720 уч.).

Результати анкетування (див. п.6.3.8.), проведеного в кожному класі окремо, подавались у вигляді таблиць або діаграм. На основі аналізу результатів анкетування класний керівник визначав як спільноти, в яких потрібно збільшити кількість соціальних вправ, так і структуру самих вправ.

Для прикладу наведемо таблиці, що містять результати одних із перших анкетувань учнів 9-го класу Ясенівської ЗОШ I—II ст. у 1990/91 н.р.

Табл. 6.3. Внутрішня готовність вихованців діяти активно у різних людських спільнотах (1990/91 н. р.)

Спільність	Початок року			Кінець року			Ріст	
	1	2	3	4	5	6		7
Я — людина		16	10	62,5	16	13	81,1	18,8
Я — член сім'ї		16	7	43,8	16	9	56,3	12,5
Я — учень школи		16	11	68,8	16	13	81,3	12,5
Я — житель села		16	12	75,0	16	14	87,5	12,5
Я — житель Київщини		16	9	56,3	16	11	68,8	12,5
Я — громадянин України		16	10	62,5	16	13	81,3	18,8
Я — житель планети Земля		16	10	62,5	16	13	81,3	18,8
				61,6			76,8	15,2

Графи 2, 5 — кількість учнів класу, охоплених анкетуванням;

3, 6 — кількість учнів, які дали конкретну відповідь;

4, 7 — відношення граф 3/2 і граф 6/5, виражене у відсотках;

8 — ріст у відсотках на кінець року.

Табл.6.4. Практична здатність вихованців діяти продуктивно (1990/91 н.р)

Назва етапів справи	Початок року			Кінець року			Ріст	
	1	2	3	4	5	6		7
1. Основний		16	6	37,5	16	4	25,0	-12,5
2. Підготовчий + основний		16	6	37,5	16	6	37,5	0
3. Основний + заключний		16	1	6,3	16	0	0	-6,3
4. Підготовчий + основний + заключний		16	3	18,8	16	6	37,5	+37,5
Разом (2, 3, 4)				62,6			75,0	

Графи 2, 5 — кількість учнів класу, охоплених анкетуванням;

3, 6 — кількість учнів класу, які в свої описи включили відповідні етапи;

4, 7 — відношення граф 3/2 і граф 6/5, виражене у відсотках;

8 — ріст у відсотках на кінець року.

Для характеристики внутрішньої готовності вихованців класу до активних дій у суспільстві ми вибрали середнє значення відношень кількості учнів, які запропонували конкретні справи чи продуктивні думки, до загальної кількості учнів класу, охоплених анкетуванням, виражене у відсот-

ках. Так, внутрішня готовність учнів до свідомої активної діяльності на початок навчального року складала 61,6%, на кінець — 76,8%, ріст за рік — 15,2%.

Для характеристики практичної здатності вихованців продуктивно діяти в різних людських спільнотах ми вибрали відношення кількості учнів, які дали найповніші описи справи (назвали два і три етапи одночасно) до загальної кількості учнів, охоплених анкетуванням, виражене у відсотках. Так, практична здатність учнів продуктивно діяти складала на початок року 62,6%, на кінець — 75%, ріст за рік — 12,4%.

Результати експериментальної роботи дають підставу зробити такі висновки:

1. У школах, де педагогам вдалося через створення виховної системи забезпечити організаційно-педагогічні умови формування соціального досвіду, рівень соціальної активності (внутрішня готовність і практична здатність діяти продуктивно) вихованців на кінець останнього року навчання в основній загальноосвітній школі становить у середньому відповідно 80% і 75%; рівень соціальної активності вихованців у контрольній групі відповідно 55% і 45%. Ріст соціальної активності вихованців за навчальний рік в експериментальній групі становить 12—15%, у контрольній групі 3—7%.

2. Виховна система викликає інтерес у педагогів-практиків і вже через рік-два після впровадження у новому навчальному закладі забезпечує високі й стабільні результати виховання.

3. Інститут класних керівників є обов'язковим в основній загальноосвітній школі і повинен розвиватися далі як основна ланка педагогів, які вирішують складні проблеми формування особистості учнів підліткового віку.

Крім того, заслуговують на увагу висновки, зроблені в ході експерименту:

1. Внутрішня готовність вихованців до активних дій особливо висока у таких спільнотах, як школа і село (в окремих колективах до 100%), що можна пояснити великою кількістю конкретних справ, реалізованих у цих спільнотах. Тому саме в них найдоцільніше організувати відпрацювання у вихованців досвіду продуктивної творчої діяльності. Але зводити досвід практичної діяльності вихованців лише до досвіду в названих спільнотах означає свідомо збіднювати його, формувати однобоко і спрощено.

2. Внутрішня активність вихованців у системі «Я — член сім'ї», починаючи з 7 кл. нижча, ніж в інших спільнотах, що значною мірою пояснюється, з одного боку, підвищеним інтересом у підлітків до даної проблеми, а з іншого — неможливістю знайти повні відповіді на питання, що їх турбують. Тому, починаючи вже з 7 кл., потрібно приділяти більше уваги сімейному вихованню.

3. Внутрішня готовність вихованців діяти активно в системі «Я — людина» залишається нижчою, ніж середнє значення цього показника в інших спільнотах (в окремих колективах усього 5—15%), що свідчить про відсутність у більшості вихованців навичок самоаналізу, і примітивний понятійний апарат, яким можна здійснити цей аналіз. Такий результат є наслідком відмови багатьох шкіл від такої форми роботи як тематичні вихов-

ні години та індивідуальні бесіди з вихованцями на етичні теми.

4. Практична здатність вихованців діяти продуктивно значно вища (75% — 80%) у тих класах, в яких класний керівник разом з дітьми планує, організовує й аналізує діяльність колективу. Результати переконливо свідчать на користь колективних справ, які сьогодні досить широко використовуються в практиці виховної роботи з дітьми підліткового віку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 6

Виховна система навчального закладу є надзвичайно складним об'єктом для дослідження. Управління її розвитком не можна розглядати як лінійний процес, адже на практиці завжди має місце багатовекторна активність великої кількості суб'єктів — учнів, вихователів, батьків, які переслідують різну мету, наполягають на виборі різних форм та змісту діяльності. Очевидно, що ці складні процеси мають синергетичну природу.

На жаль, можливо через намагання одержати простий для управління та контролю об'єкт, на практиці виховну роботу в навчальному закладі намагаються звести до набору заходів, як правило, нічим не пов'язаних між собою (наприклад, за простою ініціативою дітей), або ж об'єднаних лише умовно (наприклад, за датами народного або ж якогось іншого календаря).

Запропонована вище виховна система — структурно-рівнева соціалізація особистості — дозволяє, зберігаючи демократичну процедуру вибору змісту, форм і методів виховної діяльності, забезпечувати досягнення чітко поставлених завдань виховання. Якщо абстрагуватися від конкретних прийомів цієї виховної технології, то виявиться, що головним у ній є те, що з «матеріалу» реального соціального середовища (РСС) педагогічними засобами створюється задумане вихователем педагогічно-оформлене соціальне середовище (ПОСС), збагачене потрібними цінностями, причому комфортне, максимально індивідуалізоване для кожного вихованця через процедури дотримання вимог принципу поетапного привласнення мети діяльності й пошуку відповідних узгоджувальних коефіцієнтів у структурі кожної соціальної вправи. Якщо говорити ще відстороненіше, то ми на практиці можемо спостерігати, як конкретне РСС перетворюється в ПОСС, тобто розвивається в напрямі, потрібному вихователю.

Якщо скористатися термінологією теорії БМ-систем, то для забезпечення процесу спрямованого розвитку РСС потрібно, образно кажучи, «на-

крити» його сіткою з конкретних вузлів (окремих або об'єднаних у модулі) і забезпечити (через управління ресурсами) процес розбудови або поширення на просторі РСС потрібних вихователю цінностей (X_k), розміщених у цих вузлах. Окремі вузли сітки можуть «братися» з РСС, інші — будуть соціально створюватися.

Вузлами в описаній вище виховній технології можна вважати соціальні вправи, а функціональними модулями — сім каналів привласнення соціальних цінностей: Я — людина, Я — член сім'ї, Я — учень школи, Я — житель села, Я — житель Київщини, Я — громадянин України, Я — житель планети Земля.

Виховну систему (ВС) тепер можна однозначно описати за допомогою її актуалізованої базової організаційної культури — АБОК_{ВС}, представленій у вигляді матриці. У даному випадку АБОК_{ВС} буде водночас і програмою виховання (ПВ), яка реалізується в цій виховній системі.

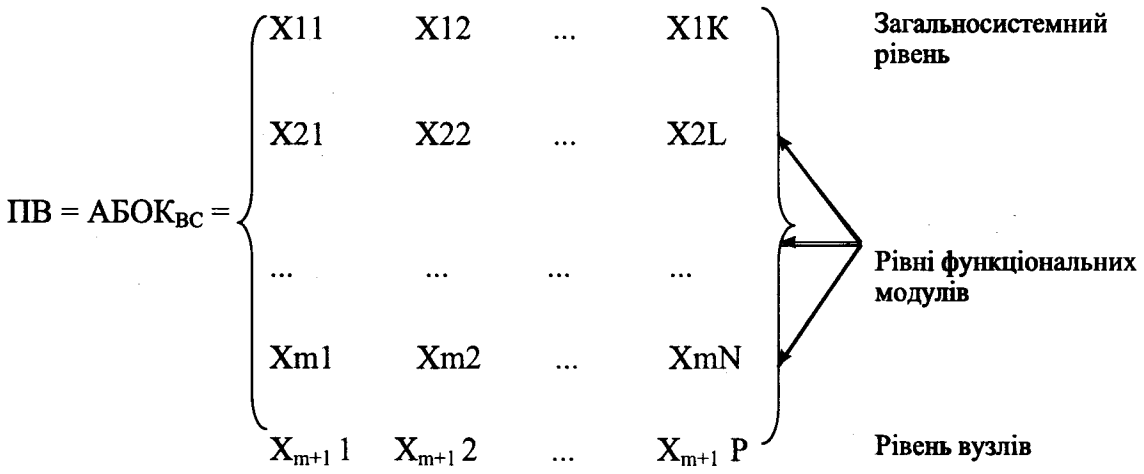
Запропоновану нижче матрицю реплікаторів можна використовувати для опису довільних виховних систем.

Елементами першого рядка або загальносистемного рівня є найбільш загальні закони самоорганізації або цінності, заради яких і було створено конкретну виховну систему. Число K дорівнює кільком одиницям і значно менше 10. Ці ж цінності можуть бути безпосередньо присутніми і в рядках нижчих рівнів. Якщо ж система не має функціональних модулів, то її матриця складається лише з двох рядків — загальносистемного рівня та рівня вузлів. Якщо виховна система має функціональні модулі кількох рівнів (наприклад групи, класи, потоки учнів тощо), то другий рядок її матриці розпадається на відповідну кількість рядків ($m - 1$).

Завжди виконуються такі твердження:

1. $K > 0, i > 0$,
2. $m \geq 2$ (матриця виховної системи має не менше, ніж два рядки),
3. $K < P; L, \dots, M < P$.

Якщо врахувати, що $X_k = MD$, де MD — мета діяльності (виховання), то за допомогою подібних матриць можна однозначно описувати будь-яку реально існуючу або віртуальну систему виховної роботи через створення відповідної матриці розвитку.

Розділ 7.

Технологія проектно-цільового управління навчальним закладом

7.1. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

Управлінська технологія, яка дозволяє забезпечувати керований процес розвитку навчальних закладів і систем освіти була створена 1992 року в Ясенівській ЗОШ І—ІІ ст. Ставищенського району й отримала назву проектно-цільове управління. 1995 року вона була рекомендована до запровадження в навчальних закладах Київської області [235, с.22—26].

Запропонована автором назва нового підходу — проектно-цільове управління — сьогодні широко застосовується в педагогічній теорії та практиці. Ідеї, які було покладено в її основу, привнесені нами в практику управління освітніми системами не зі старих підручників педагогіки, а з економіки, бізнесу, де будь-які дії виконуються передусім для досягнення конкретної мети і, що дуже важливо, в умовах реальних ресурсних обмежень.

Ознайомитися з основними ідеями проектно-цільового управління можна в численних публікаціях автора [235, 239, 243, 248], у відгуках науково-педагогічної громадськості [71, 139, 190, 272], а також у роботах вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків [64, 108, 109, 153, 160, 428, 429].

Теоретичні основи проектно-цільового управління розкрито в розділі 4. Нижче представлені технологічні особливості застосування цієї методики для управління навчальним закладом.

7.2. РІЧНИЙ ПЛАН РОБОТИ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Застосування методики проектно-цільового управління потребує внесення змін до змісту та форми річного плану роботи навчального закладу. Він має такі розділи:

1. Вступ.
2. Робочий навчальний план.
3. Предметні цільові проекти.
4. Загальна частина (забезпечення режиму стаціонарного функціонування навчального закладу).
5. Тематична частина (забезпечення процесу спрямованого розвитку навчального закладу).

У вступі дається короткий аналіз роботи навчального закладу в попередньому навчальному році та визначаються основні напрями діяльності педагогічного колективу в нинішньому.

Загальна частина річного плану роботи є значною мірою традиційною й характерною для більшості навчальних закладів: організаційні заходи

для забезпечення функціонування закладу, робота з кадрами, внутрішньшкільний контроль тощо.

Тематична частина плану роботи школи складається з цілевих проектів. Вони, як правило, мають власні назви. Наприклад «Грамотність», «Інтегрований урок», «Каліграфія», «Книга», «Соціальна активність», «Світлиця», «Дивосвіт», «Випускник», «Свідомий вибір» тощо.

Зміст загальної та тематичної частин річного плану роботи навчального закладу залежить від підходів до їхнього формування. Такі напрями, як методична робота, позакласна виховна робота, робота з батьками, зміцнення матеріальної бази тощо, можуть бути представлені як цільові проекти і входить до тематичної частини плану роботи. Якщо ж вони розроблені традиційно, їх включають до загальної частини. Але досвід роботи показує, що чим більше розділів річного плану роботи подано як цільові проекти, тим кращі результати.

Річний план роботи краще оформляти у вигляді окремих таблиць, кожна з яких розкриває зміст діяльності закладу протягом місяця (*див. табл.7.1*). Їх виготовляють на аркушах формату А3. По вертикалі записують відповідні розділи річного плану роботи, об'єднані у дві частини, загальну і тематичну. По горизонталі аркуш ділять на чотири частини — відповідно до чотирьох тижнів у кожному місяці. На перетині горизонтальних і вертикальних напрямів записують зміст діяльності, місце і дату проведення заходів, вказують відповідальних осіб. До вступу можна включати смислові частини цілевих проектів та їхнє забезпечення — кадрове, організаційне, фінансове, матеріально-технічне, або ж у план роботи включають повні тексти цілевих проектів перед розміщенням помісячних таблиць.

Окремий розділ річного плану роботи навчального закладу складають предметні цільові проекти, які створюються для забезпечення успішного викладання навчальних предметів протягом року (*див. табл.7.2*). Найпопулярнішими є два види предметних цілевих проектів.

До першого належать цільові проекти, в яких розкриваються мета та особливості діяльності педагогів щодо викладання конкретного навчального предмета в усіх класах ІІ—ІІІ ступенів, де його вивчення передбачено навчальним планом. Зрозуміло, що здійснювати такі проекти може як один учитель, так і декілька педагогів, організаційно об'єднаних у методичні об'єднання або кафедри.

До другого виду належать цільові проекти, в яких розкриваються особливості викладання на-

вчального предмета в одному або в декількох класах. Така необхідність виникає в тому разі, коли навчальний предмет викладається за методикою, яка суттєво відрізняється від методики викладання предмета в більшості класів, або ж учитель прагне досягти додаткової мети — здійснює дослідження, відпрацьовує авторську методику, впроваджує передовий педагогічний досвід тощо.

Предметні цільові проекти розробляються перед початком навчального року і затверджуються

на серпневому засіданні педагогічної ради. Класоводи, як правило, не розробляють предметних цільових проектів першого виду. Вони розробляються лише тоді, коли окремий предмет викладається за авторською методикою або за методикою, яка суттєво відрізняється від методик викладання інших предметів у цьому класі. Особливості роботи в початкових класах знаходять своє відображення у вступі до річного плану роботи навчального закладу.

Табл. 7.1. Витяг з річного плану роботи Ясенівської ЗОШ І—ІІ ст.

Вересень	Робота з кадрами	Організаційні заходи	Внутрішньо-шкільний контроль	Тематичні цільові проекти				
				«Соціальна активність»	«Кругозір»	«Свідомий вибір»	«Каліграфія»	«Світ дитинства — 2001»
I	П.Р. Підсумки роботи педагогічного колективу в 1999/2000 н.р. та завдання на 2000/2001 н.р.	1. Складання списків контингенту учнів. 2. Комплектування класів 3. Розподіл тижневого навантаження вчителів. 4. Розподіл функціональних обов'язків адміністрації школи	Затвердження календарних планів (директор школи, заступник директора школи)	1. День знань. 2. Вибори органів учнівського самоврядування. 3. Озеленення кабінетів	Місячник біології			
II		1. Затвердження постійного розкладу. 2. Завершення видачі учням підручників. 3. Загальнообов'язкові накази про початок навчального року			Біологічний круїз (7—8 кл.)	Вступне заняття (8-й кл.)		
III			Експрес-контроль «Ведення шкільної документації» (директор школи)	Ярмарка дитячих виробів (кл. керівники, класоводи)	Зоряна година (8—9-ті кл.). Свято осені «Золота симфонія осені» (1—9-ті кл.) (Кл. керівники)	Класифікація професій: типи, класи, відділи, групи (9-й кл.)	Круглий стіл «Формування навичок каліграфічного правильного письма»	
IV					Брейн-ринг			Експрес-гра «Допоможи собі сам»

Продовження табл. 7.1.

Жов- тень	Робота з кадрами	Організаційні заходи	Внутрішньо- шкільний контроль	Тематичні цільові проекти				
				«Соціальна активність»	«Кругозір»	«Свідомий вибір»	«Каліграфія»	«Світ дитинства — 2001»
I		Атестація робочих місць працівників школи (директор, голова ПК)		Святковий вечір до Дня учителя	Місячник географії			
II			Хід виконання наказу № 57 від 18.11.99 р. по Ясенівській ЗОШ I—II ст. «Про стан викладання та рівень знань учнів із зарубіжної літератури»	Конкурс малюнків «Чарівні барви осені»	Вечір цікавої географії	Діагностика інтересів, нахилів та здібностей (8-й кл.)		
III				Інформаційна година «Державні символи України»	Похід у ліс (5—9-ті кл.). (Класні керівники)	Класифікація професій: типи, класи, відділи групи (9-й кл.)		Фестиваль акторської майстерності
IV	Нарада у директора «Про результати атестації робочих місць працівників школи» (наказ)			Вечір «Королева осені»	Брейн-ринг		Виставка кращих учнівських зошитів	

Табл.7.2. Предметний цільовий проект

Навчальний предмет _____

Мета (основні завдання) курсу:
_____
_____
_____
_____

I. Смысловая часть.

1.1. Навчальні програми курсу.

Клас	Навчальна програма	Примітка

1.2. Підручники та посібники.

Клас	Автор та назва	Потреба	Є фактично

1.3. Особливості викладання предмета в нинішньому навчальному році.

_____
_____
_____
_____
_____

II. Операційна частина.

2.1. Основні організаційні етапи викладання предмета.

Клас	Тематичні атестації	
	Дата	
	I семестр	II семестр

Державна підсумкова атестація

2.2. Позакласна робота.

Дата	Назва заходу	Учасники	Відповідальні особи

2.3. Зміцнення матеріальної бази.

№	Зміст роботи	Дата	Відповідальні особи

III. Кадрове забезпечення.

Клас	Прізвище, ім'я та по батькові вчителя	Освіта	Фах	Категорія

IV. Організаційно-методичне забезпечення (план роботи методичного об'єднання, кафедри або творчої групи вчителів).

Табл.7.3. План роботи навчального закладу модульного типу

Освітні модулі (міні-школи)									
Міжшкільна майстерня	ДЮСШ «Олімп»	ЦДП	РОЗРШ	ІІІ ст.		ЗОШ ІІ ст.	ЗОШ І ст.		
				ЗОШ ІІІ ст.	Педагогічний ліцей				
								Система життєзабезпечення закладу	
								Система виховної роботи	
								Система зміцнення здоров'я і пропаганди здорового способу життя	
								Організаційні заходи	
								Робота з кадрами: рада школи та педагогічна рада	
								Наради у директора	
								Методичні об'єднання	
								Внутрішньшкільний контроль	
								Проект № 1	
								...	
								Проект № N	
								Загальношкільні (інтегровані) системи	
								Система забезпечення стаціонарного функціонування навчального закладу	
								Система розвитку навчального закладу (цільові-проекти)	

ВЕРЕСЕНЬ

Методика проектно-цільового планування роботи навчального закладу дозволяє кожному педагогічному колективу мати індивідуальний план роботи, який враховує його особливості, забезпечує простір для творчого пошуку, дозволяє органічно поєднувати досягнення педагогічної науки та передового досвіду для розв'язання актуальних проблем сьогодення.

У тих випадках, коли навчальний заклад великий й складається з кількох самодостатніх освітніх модулів або міні-шкіл, вигляд таблиць, які розкривають зміст діяльності протягом місяця, може дещо змінюватись. Структуру таблиці 7.3 з річного плану роботи Ставищенського НВК № 1 представлено на с. 116.

Наявність великої кількості вертикальних колонок зумовлена тим, що до складу Ставищен-

ського НВК №1 входять ЗОШ I ст., ЗОШ II—III ст., педагогічний ліцей, філіал районної очно-заочної різнопрофільної школи (РОЗРШ), центр дозвівської підготовки (ЦДП), дитячо-юнацька спортивна школа «Олімп» та міжшкільна майстерня по підготовці водіїв категорії «С», «В», швачок і операторів комп'ютерного набору.

Після кожної з таблиць типу 7.1. або 7.4. розміщують напівпорожні додаткові таблиці, виготовлені на форматі А3 (див. табл. 7.3.). Вони знаходяться між заповненими таблицями і передбачені для записів операційних частин тематичних цільових проектів, які започатковують не перед початком, а вже під час навчального року (власні ініціативи та ініціативи зовнішнього середовища).

Табл. 7.4. Додаткові таблиці річного плану роботи

(місяць)	Проект № 1	Проект № 2	Проект № 3	...	...	Проект № N
1-й тиждень						
2-й тиждень						
3-й тиждень						
4-й тиждень						

7.3. ПРАКТИЧНІ ЗРАЗКИ ЦІЛЮВИХ ПРОЕКТІВ

Проектно-цільове управління дозволяє забезпечити процес розбудови навчального закладу відповідно до особливостей навчання, виховання та розвитку школярів, обумовлених як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. Його треба відносити до цільових, так званих, резонансних управлінських підходів (від латинського «резонанс» — той, що звучить у відповідь). Конкретною формою існування таких «відгуків» і є цільові проекти.

Нижче наведено зміст тематичних цільових проектів, які були реалізовані в Ясенівській ЗОШ I—II ступенів [247].

Потреба в здійсненні цільового проекту «Каліграфія» викликана погіршенням каліграфії письма учнів 1 — 4-х класів. За своїм характером він є реактивним, оскільки спрямований на виправлення недоліків, які вже є.

Активний цільовий проект «Свідомий вибір» покликаний запобігти виникненню проблем та не допустити помилок, які можуть мати місце під час здійснення випускниками школи вибору майбутньої професії. Проблема ускладнюється серйозною напругою на ринку праці країни та відсутніс-

тю в сучасній масовій школі налагодженої системи роботи з даного питання.

7.3.1. Цільовий проект «Каліграфія»

Мета: сформувати в учнів 1—4-х класів уміння та навички краснопису; розвивати культуру писемного спілкування.

I. Смыслова частина

1.1. Модель об'єкта діяльності та теоретичне обґрунтування проблеми.

Останнім часом через ряд об'єктивних причин у школі спостерігається тенденція до погіршення почерку в учнів початкових класів. Особливо це помітно в 2—4-х класах, коли виникає потреба переходу на прискорене письмо. Крім того, учнівські зошити мають непривабливий вигляд, ведуться неохайно, записи мають велику кількість вад. Виникла необхідність негайно перейти до комплексного вирішення проблеми учнівської каліграфії, формування культури писемного спілкування та досвіду каліграфічного письма.

В педагогічній літературі [2] головними чинниками, які суттєво впливають на рівень каліграфії учнів початкових класів, називають ставлення школярів до свого письма; рівень навичок зображення графічно-

го знака в обмеженому просторі; індивідуальні психофізіологічні особливості учнів; координація руху кисті та передпліччя; фізичний та психічний стан учня в момент письма; рівень його втоми; умови, за яких відбувається письмо (освітлення, розміри та розташування столу тощо); вміння правильно тримати ручку, розташовувати зошит, слідкувати за осанкою.

Крім того, причинами погіршення почерку учнів може бути послаблення уваги класоводів до формування в школярів навичок краснопису [3], несистематичність занять учнів з каліграфії та низька якість письма класовода на дошці, в зошиті та щоденнику [1].

Конкретні шляхи вирішення проблеми формування в учнів початкових класів навичок каліграфічного письма описано в літературі, яка подається нижче.

1. Лук'яненко В.Г. Робота з краснопису в 3-х кл. // Початкова школа. — 1989. — № 9. — С. 20—21.
2. Прищепя О.Ю. Запобігання неправильному розвитку почерку молодших школярів // Початкова школа. — 1993. — № 2. — С. 22—24.
3. Пальченко І.Г. Про навчання дітей швидкочитання та каліграфічному письму // Початкова школа. — 1993. — № 4. — С.15—18.
4. Шильцова Л.М. Формування каліграфічного письма у 1-му класі // Початкова школа. — 1993. — № 8. — С.16—17.

1.2. Параметри стану об'єкта (набір характеристик, які будуть контролюватися, система контролю за ними).

На початку навчального року (вересень) класоводи школи на засіданні творчої групи визначають рівень каліграфії письма учнів 1—4-х класів. Для цього проводиться аналіз учнівських зошитів і після обговорення особливостей каліграфії кожного учня визначають чотири групи школярів, що мають різні рівні каліграфії: високий, середній, низький та дуже низький. До першої групи (високий рівень) відносять учнів, які пишуть відповідно до вимог сучасної каліграфії. До другої групи (середній рівень) належать учні, які під час письма допускають окремі недоліки, не витримують правильно-го нахилу, допускають розриви літер, окремі літери мають змінені розміри. До третьої групи (низький рівень) входять учні, які допускають суттєві недоліки: різна величина літер, неправильне їхнє подання, велика кількість перекреслень і виправлень, сильний або нерівномірний нахил та деформація літер. До четвертої групи (дуже низький рівень) відносять учнів, які не вміють правильно писати елементи літер, спотворюють їхню форму та пропорції, у них відсутній єдиний нахил букв.

Одержані результати подають у вигляді таблиці:

Клас	К-сть учнів	Прізвище класовода	Кількість учнів з різними рівнями каліграфії				Рівень якості каліграфічного письма $\frac{N_B + N_C}{N} \cdot 100\%$ N — кількість учнів у класі
			Високий (к-сть учнів), N _B	Середній (к-сть учнів), N _C	Низький (к-сть учнів), N _Н	Дуже низький (к-сть учнів), N _{дн}	

У середині навчального року (грудень) та в кінці (травень) здійснюється повторний фронтальний аналіз рівня якості каліграфії учнів. Матеріали стають предметом обговорення на засіданнях творчої групи, узагальнюються наказом по школі, вживаються додаткові заходи для поліпшення стану справ.

1.3. Технологія (основні шляхи досягнення мети цільового проекту та їхнє обґрунтування на основі досягнень сучасної науки та передового педагогічного досвіду).

На підставі аналізу методичної літератури та передового педагогічного досвіду, враховуючи особливості та традиції школи, досягнення мети цільового проекту буде здійснюватися такими шляхами:

1. Організація систематичних занять учнів 1—4-х класів з каліграфії, проведення контрольних робіт з каліграфії.
2. Застосування різноманітних прийомів формування навичок краснопису: написання червоних зразків у зошитах учнів, письмо за контуром, письмо під такт (рахунок), письмо в повітрі, письмо мокрим пензлем на дошці тощо.
3. Посилення уваги класоводів до власних записів на дошці, в учнівських зошитах, у щоденниках.
4. Постійна увага класоводів до ведення учнівських зошитів.
5. Організація змагань серед учнів за краще ведення зошитів та каліграфічне виконання домашніх завдань.

II. Кадрове забезпечення

Керівник цільового проекту: _____

Члени творчої групи «Каліграфія»: _____

III. Організаційне забезпечення

Цільовий проект «Каліграфія» є складовою частиною річного плану роботи школи. Творча група «Каліграфія» розробляє та здійснює цей проект, працюючи за власним планом роботи. Свої засідання вона проводить не рідше двох разів на семестр. Ведуться протоколи засідань. Контроль за виконанням даного проекту покладається на керівника проекту.

IV. Матеріальна база та фінансове забезпечення

Для реалізації цільового проекту використовується наявна матеріально-технічна база школи. Члени творчої групи самостійно виготовляють необхідні роздаткові та ілюстративні матеріали. Для придбання призов переможцям конкурсів та витратних матеріалів використовуються кошти батьківського фонду та кошти навчального закладу.

V. Операційна частина

1. На уроках української мови та математики запроваджуються хвилинки каліграфії з обов'язковим оцінюванням роботи. Раз на тиждень хвилинку каліграфії проводять самостійно учні класу. (Щоденно. Класоводи.)

2. Започатковуються спеціальні тренування для розвитку пальців, координації рухів кисті й передпліччя. (Щоденно. Класоводи.)

3. Виготовити в кожному класі постійно діючий стенд «Пиши красиво і охайно». (Класоводи.)

4. Забезпечити кожного учня зошитами в косу лінію для занять з каліграфії. (Вересень. Класоводи, батьки.)

5. На кожній учнівській парті накреслити похилу лінію для полегшення контролю за правильним розташуванням зошитів. (Вересень. Класоводи.)

6. Виготовити набори демонстраційних карток та вправ-малюнків. Підібрати зорові диктанти для учнів початкових класів. (Протягом року. Класоводи.)

7. На заняттях у групах продовженого дня організувати змагання за каліграфічне та самостійне виконання домашніх завдань з обов'язковим підбиттям підсумків (щоденно) і нагородженням переможців наприкінці кожного місяця. (Протягом року. Вихователі груп продовженого дня.)

8. Проводити в кінці кожного місяця виставку учнівських зошитів (Протягом року. Класоводи.)

7.3.2. Цільовий проект «Свідомий вибір»

Мета: запровадити диференціацію навчально-виховної роботи з учнями 8—9-х класів за нахилами та рівнями сформованості здібностей, необхідних для вибору майбутньої професії; забезпечити можливість та надати допомогу школярам для здійснення свідомого вибору майбутньої професії.

I. Смысловая часть

1.1. Модель об'єкта діяльності та теоретичне обґрунтування проблеми.

Відповідно до класифікації, яку запропонував Є.Климов [1], існують такі п'ять типів професій:

1. Професії типу «людина-природа» — об'єктами праці є живі організми.

2. Професії типу «людина-техніка» — об'єктами праці є технічні системи, машини, установки, матеріали, енергія.

3. Професії типу «людина-знакова система» — об'єктами праці є умовні знаки, шрифти, коди, таблиці.

4. Професії «людина-художній образ» — об'єктами праці є художні образи, їхні елементи та особливості.

5. Професії типу «людина-людина» — об'єктами праці є люди, групи, колективи.

До кожного типу належать різноманітні професії, які передбачають розв'язання певного переважаючого типу завдань. Лікар і медсестра, технік і інженер, оператор і програміст електронно-обчислювальних машин належать до одного типу професій, але ці спеціальності вимагають від людини розвитку різних типів мислення.

Залежно від змісту завдань, які доводиться розв'язувати, в психології визначають три типи мислення: практично-дійове, наочно-образне та словесно-логічне [2].

Практично-дійове мислення характеризується тим, що мисленнєве завдання розв'язується безпосередньо в процесі діяльності. Наочно-образне характеризується тим, що зміст мисленнєвого завдання базується на образному матеріалі. Словесно-логічне мислення характеризується тим, що завдання розв'язується в словесній (вербальній) формі. Лише розвинуте словесно-логічне мислення дозволяє людині оволодіти поняттями, особливо їхніми системами, зрозуміти закономірності тієї чи іншої науки.

Об'єднавши ці два підходи, можна:

1. Здійснити диференціацію навчання учнів 8—9-х класів відповідно до їхніх інтересів, нахилів та рівнів мислення, сформованих у школярів на даний час.

2. Пояснити більшість протиріч та конфліктів, які виникають між учителями та учнями, учнями і батьками в процесі навчальної діяльності та під час вибору майбутньої професії.

3. Значно звузити (конкретизувати) групу професій, які найорганічніше підходять для тієї чи іншої дитини, та поставити перед учнями конкретні завдання щодо самовдосконалення.

1.2. Параметри стану об'єкта.

Визначення типу професій, який найбільше підходить для дитини, здійснюється за методикою «Визначення переважаючого типу майбутньої професії» (Є.Климова) або за методикою «Диференційно-діагностичний опитувальник» (ДДО) [1].

Для визначення рівня сформованості в учнів різних типів мислення проводять три види тестувань.

Рівень практично-дійового мислення (високий, середній, низький) визначається радою експертів (вчителі, батьки) на підставі аналізу практичної діяльності учнів на уроках трудового навчання, під час прибирання класної кімнати, роботи вдома тощо.

Рівень наочно-образного мислення (високий, середній, низький) визначається радою експертів на підставі аналізу міні-творів на теми «Весняний день у лісі», «Сонячний ранок на березі річки» та подібні до них, а також успіхів учня з образотворчого мистецтва, музики, літератури.

Рівень словесно-образного мислення (високий, середній, низький) визначається на підставі результатів виконання спеціально підготовлених тестів, подібних до тестів КІ (коефіцієнт інтелекту) Г.Дж.Айзенка [3]. До тесту входить десять завдань типу «вставте пропущене число», «підкресліть зайве слово», логічні операції з пронумерованими фігурами тощо. Якщо учень правильно виконав 8—10 завдань з десяти, то він має високий рівень розвитку словесно-логічного мислення, 5—7 завдань — середній рівень, а менше 5 — низький.

Діагностування здійснюється щорічно на початку навчального року у вересні. Результати подаються у зведеній таблиці і доводяться до всіх учителів, які працюють з учнями 8—9-х класів та батьків.

Постійно здійснюється робота над поліпшенням та розвитком системи діагностики, впровадженням нових методик.

1.3. Технологія.

Для практичного втілення задуму треба виділити три взаємопов'язані процеси: діагностику; здійснення індивідуального підходу до організації навчально-виховної роботи з дітьми; інформаційне забезпечення свідомого вибору учнями майбутньої професії (інформування учнів про особливості різноманітних професій, шляхи одержання про-

фесійної освіти в сучасних умовах та особливості ринку праці).

Індивідуальний підхід до організації навчально-виховної роботи з дітьми забезпечується шляхом озброєння вчителів інформацією, одержаною в ході діагностики та спрямування вчителів на розробку і використання методичних рекомендацій з питань навчання та виховання школярів, які мають різний рівень розвитку всіх типів мислення.

Інформаційне забезпечення свідомого вибору майбутньої професії здійснюється шляхом викладання для учнів 8—9-х класів інформаційною курсу «Я і моя майбутня професія». Курс розрахований на 18 (9+9) годин і викладається за рахунок годин класного керівника (1 година на місяць).

Програма курсу «Я і моя майбутня професія»

8-й клас

1. Вступ — 1 год.
  2. Діагностика інтересів, нахилів та здібностей — 5 год.
  3. Професійна придатність — 1 год.
  4. Свідомий вибір професії — 1 год.
  5. Самовдосконалення й вибір професії — 1 год.
- Усього: 9 год.

9-й клас

1. Класифікація професій: типи, класи, відділи, групи — 4 год.
  2. Підприємства і служби в умовах ринку. Словник ринкової економіки — 2 год.
  3. Особливості працевлаштування в умовах сьогодення. Трудове законодавство — 2 год.
  4. Шляхи здобуття професійної освіти — 1 год.
- Усього: 9 год.

Література:

1. Психология личности: тесты, опросники, методики — М.: Геликон. — 1995. — 236 с.
2. Богословский В.В. и др. Общая психология: Учеб. пособие для студентов пединститутков. — М.: Просвещение. — 1981. — 383 с.
3. Коэффициент интеллекта / Под ред. В.М. Спиваковского. — К.: Гранд. — 1994. — 112 с.
4. Рабочая книга практического психолога. Технология эффективной профессиональной деятельности. — М.: Издательский дом «Красная площадь», 1996. — 440 с.

II. Кадрове забезпечення

Керівник цільового проекту: _____

Члени творчої групи «Свідомий вибір»: _____

III. Організаційне забезпечення

Цільовий проект «Свідомий вибір» є складовою частиною річного плану роботи школи. Творча група «Свідомий вибір» розробляє та здійснює

цей проект, працюючи за власним планом роботи. Свої засідання вона проводить не рідше двох разів на семестр. Постійно ведуться протоколи засідань.

Контроль за виконанням даного проекту покладається на керівника проекту.

IV. Матеріальна база та фінансове забезпечення цільового проекту

Для реалізації цільового проекту використовується наявна матеріально-технічна база школи. Реалізація проекту не потребує додаткових фінансових затрат.

V. Операційна частина

1. Здійснити діагностику, передбачену цільовим проектом. *(Вересень. Класні керівники.)*

2. Довести до відома вчителів та батьків результати діагностування. Підготувати зведену таблицю результатів діагностування. *(Вересень. Члени творчої групи.)*

3. Запровадити викладання в 8—9-х класах інформаційного курсу «Я і моя майбутня професія» *(Протягом року. Класні керівники.)*

4. Розробити методичні рекомендації для вчителів з питань індивідуального підходу в здійсненні навчально-виховної роботи з учнями 8—9-х класів. *(Травень. Керівник проекту.)*

5. Організувати для учнів 8—9-х класів зустрічі з представниками різних професій населеного пункту. *(Лютий. Керівник творчої групи.)*

6. Питання вдосконалення діагностики та системи роботи з підготовки учнів 8—9-х класів до свідомого вибору професії постійно розглядати на засіданнях творчої групи вчителів «Свідомий вибір». *(Протягом року. Керівник творчої групи.)*

Зміст цільових проектів подано в дещо скороченому вигляді. Зокрема, опущено аргументацію вибору окремих шляхів вирішення проблем та відсутній їх детальний опис. Але представлені варіанти дають повне уявлення про структуру та зміст тематичних цільових проектів.

7.4. КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА МОДЕРНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Як зазначалось у розділі 4, програма розвитку освітньої системи складається з цільових проектів, які несуть ті чи інші закони самоорганізації X_k до внутрішнього простору системи. Окремі закони є абсолютно новими інші вже присутні в системі, але потребують певної корекції, іншим потрібна лише ресурсна підтримка. Тому, якщо гово-

рити абсолютно точно, до програм розвитку треба включати лише ті цільові проекти, які несуть нові закони самоорганізації та ініціюють найвищий рівень перетворень — створення. Але на практиці в складних ієрархічних системах із великою кількістю вузлів і модулів це робити недоцільно. «Чистий» експеримент зі спрямованого розвитку освітньої системи зробити неможливо, цього не дозволять споживачі освітніх послуг. Тому в програмах розвитку реальних освітніх систем присутні й рівень «змінення», й рівень «збереження», а самі програми називаються комплексними програмами модернізації.

Дійсно, комплексний — це той, «який охоплює групу предметів, явищ, дій, властивостей» [44, с.145], а тому вживання цієї характеристики в назві програми є цілком виправданим, адже вона охоплює дидактичну, виховну, методичну та інші системи навчального закладу та ще й передбачає всі три рівні перетворення. Сам же термін «модернізація» означає «змінювати, вдосконалювати відповідно до сучасних вимог і смаків... Осучаснювати». [Там само, с. 335]. Тому така назва дуже вдало підходить до впорядкованої сукупності дій, які спрямовані на «осучаснення» складної освітньої системи відповідно до сучасних «вимог і смаків». Така сукупність акцій дозволяє об'єкту, природно розвиваючись, змінюватись у потрібному напрямі. Нижче представлено одну з реальних комплексних програм модернізації навчального закладу.

Назва програми. Комплексна програма модернізації Ясенівської ЗОШ I—II ст. на 2004—2006 роки.

Мета програми. Забезпечення подальшого розвитку навчального закладу як повноцінного освітнього простору для навчання, виховання й розвитку учнів, максимального врахування при цьому їхніх природних особливостей та обдарувань; зміцнення матеріально-технічної бази школи, створення безпечних і комфортних умов для учнів та працівників навчального закладу.

Особливості здійснення програми. Програма розрахована на 3 роки і передбачає здійснення 19 проектів. Перед включенням цільових проектів до річного плану роботи школи команда проекту на чолі з керівником розробляє повний текстовий варіант цільового проекту, до якого входять смислова і операційна частини, а також ресурсне забезпечення. Тоді ж визначається й конкретна дата початку здійснення проекту та його тривалість.

У структурі навчального закладу доцільно виділяти кілька відносно автономних систем. У даному разі це дидактична і виховна системи, систе-

ма збереження й зміцнення здоров'я учнів, методична система та матеріально-технічна база. Тому цільові проекти комплексної програми модернізації згруповані у відповідних системах навчального закладу. Це дозволяє, не руйнуючи цілісності, забезпечувати їх спрямований розвиток. Схематично комплексна програма модернізації представлена в табл. 7.5.

Контроль за виконанням програми. Контроль здійснюється в процесі моніторингу виконання річного плану роботи навчального закладу. Наслідки цього контролю заслуховуються в робочому порядку та щорічно в серпні на засіданні ради школи. Загальний контроль за здійсненням програми покладається на директора школи.

Табл. 7.5. Цільова комплексна програма розвитку Ясенівської ЗОШ I–II ступенів на 2004–2006 рр.

Система навчального закладу		Дидактична система	Виховна система	Система збереження та зміцнення здоров'я	Система методичної роботи	Матеріально-технічна база
1	Збереження	Проект 1.1.1 «Кругозір» 2004–2006 рр. Керівник В.І.Мішин Проект 1.1.2. «Свідомий вибір» 2004–2006 рр. Керівник Л.Є.Мацола	Проект 2.1.1. «Соціальна активність» 2004–2006 рр. Керівник Г.О.Нартікова	Проект 3.1.1. «Медичний огляд» 2005 Керівник Г.В.Осадча	Проект 4.1.1. «Педагогічні читання» 2004 р. Керівник Н.М.Шинкаренко Проект 4.1.2. «Новинки педагогічної преси» 2004–2005 рр. Керівник Н.М.Шинкаренко	
2	Змінення	Проект 1.2.1. «Культура мовлення» 2004 р. Керівник Н.І.Титаренко	Проект 2.2.1. «Виховуємо читача» 2004 р. Керівник Н.М. Шинкаренко	Проект 3.2.1. «Зручна парта» 2004 р. Керівник М.О. Музиченко	Проект 4.2.1 «Відкритий урок» 2004 р. Керівник Н.М.Шинкаренко	Проект 5.2.1. «Міні-котельня» 2004 р. Керівник Г.В.Осадча Проект 5.2.2. «Комфорт» 2005 р. Керівник Г.В.Осадча Проект 5.2.3. «Ремонт ТЗН» 2005 р. Керівник Г.В.Осадча Проект 5.2.4. «Шкільний ландшафт» 2004/2005 н.р. Керівник Л.Д.Демич
3	Створення		Проект 2.3.1. «Творимо красу» 2004-2005 рр. Керівник М.Л. Лозінська	Проект 3.3.1. «Наші друзі-лікарські рослини» 2005 р. Керівник Г.Д.Іванчук	Проект 4.3.1. «Каліграфія» 2004–2005 рр. Керівник Н.М. Шинкаренко	Проект 5.3.1. «Нове життя шкільної майстерні» 2005 р. Керівник Г.В.Осадча Проект 5.3.2. «Краєзнавчий музей» 2005–2006 рр. Керівник Г.В.Осадча

1. Дидактична система

Проект 1.1.1.

Назва проекту. **Кругозір**

Мета і основні завдання: формувати в учнів «фонові знання» — загальновідому конкретну інформацію з усіх галузей людської діяльності; розвивати інтерес до навчальних дисциплін; формувати вміння самостійно одержувати інформацію з різних джерел та аналізувати її.

Зміст: для досягнення поставленої мети в школі запроваджено проведення місячників з навчальних дисциплін. Під час місячника проводяться позакласні заходи, турніри, учні випускають газети тощо. Наприкінці місячника проводиться гра брейн-ринг, у якій беруть участь учні 5—9-х класів. Команди є різновіковими і формуються на добровільних засадах. Для проведення гри використовується електронне обладнання. Переможці турніру нагороджуються призами.

Дата: 2004—2006 рр.

Відповідальні особи: вчителі предметники, педагог-організатор.

Керівник проекту: В.І. Мішин.

Проект 1.1.2.

Назва проекту. **Свідомий вибір**

Мета та основні завдання: здійснити поглиблену диференціацію навчально-виховної роботи з учнями 8—9-х класів за схильностями та рівнями сформованості здібностей, необхідних для вибору майбутньої професії.

Зміст: на основі розроблених методик здійснити поглиблену диференціацію навчально-виховної роботи з учнями 8—9-х класів відповідно до їх інтересів, схильностей та рівнів мислення; інформувати учнів про особливості різноманітних професій, шляхи одержання професійної освіти в сучасних умовах та особливості економічного життя країни.

Дата: 2004—2006 рр.

Відповідальні особи: класні керівники 7—9-х класів

Керівник проекту: Л.Є. Мацола.

Проект 1.2.1.

Назва проекту. **Культура мовлення**

Мета та основні завдання: вдосконалювати в учнів уміння та навички усного мовлення та розвивати культуру спілкування.

Зміст: організувати на уроках української мови та літератури систематичні заняття для розвитку мисленнєвих та мовленнєвих здібностей учнів. Застосовувати різноманітні вправи для розвитку

усного мовлення, розробляти творчі завдання, які допомагатимуть розвивати в учнів уяву, пам'ять, логічне мислення. Запроваджувати на уроках рідної мови рольові та мовні ігри, ситуативні вправи тощо. Розробити механізм поширення навичок культури мовлення на всі сфери шкільного життя й підготувати посібник для вчителів.

Дата: 2005 р.

Відповідальні особи: класоводи, вчителі української мови та літератури.

Керівник проекту: Н.І. Титаренко.

2. Виховна система

Проект 2.1.1.

Назва проекту. **Соціальна активність**

Мета та основні завдання: Забезпечити процес цілеспрямованого формування соціального досвіду учнів, виховувати юних громадян України.

Зміст: процес формування індивідуального соціального досвіду здійснюється через організацію діяльності дітей у таких спільнотах:

Я — людина   Я — житель села
Я — член сім'ї   Я — житель Київщини
Я — учень школи   Я — громадянин України
Я — житель планети Земля

Дата: 2004—2006 рр.

Відповідальні особи: класні керівники, класоводи, педагог-організатор, адміністрація школи

Керівник проекту: Г.О. Наргікова.

Проект 2.2.1.

Назва проекту. **Виховуємо читача**

Мета та основні завдання: формувати в учнів виразне, свідоме, правильне читання; вміння висловлювати свою й вислухати чужу думку щодо прочитаного; розвивати культуру усного мовлення; підтримувати пізнавальний інтерес до читання.

Зміст: досягнення мети цього проекту здійснюватиметься такими шляхами:

- На кожному уроці української мови і читання виділяти по 5—7 хв. для читання художніх творів.
- На уроках читання організувати змагання на виразне читання та краще інсценування творів.
- Проведення «захисту» читацьких формулярів.
- Оформлення в класних кімнатах «Куточків читача».
- Запровадження уроків поетики.
- Розробка цікавих завдань і вправ для розвитку чіткої вимови.
- Проведення засідань «тематичних круглих столів», бібліотечних уроків тощо.

Дата: 2004 р.

Відповідальні особи: класоводи, вчителі української мови та літератури, бібліотекар.

Керівник проекту: Н.М. Шинкаренко.

Проект 2.3.1.

Назва проекту. **Творимо красу**

Мета та основні завдання: розвивати художні творчі здібності, естетичні смаки, образне мислення; виховувати в дітей любов до краси.

Зміст: ознайомити учнів з основами декоративно-художнього мистецтва, квіткового аранжування, іншими різновидами національного мистецтва. Навчити учнів користуватися розмічальними, різьбильними інструментами, створювати художні композиції тощо.

Дата: 2004—2005 рр.

Відповідальні особи: вчителі образотворчого мистецтва.

Керівник проекту: М.Л. Лозінська.

3. Система збереження та зміцнення здоров'я

Проект 3.1.1.

Назва проекту. **Медичний огляд**

Мета та основні завдання: забезпечити якісне проходження медичного огляду учнями школи та ефективно використовувати його результати у навчально-виховній роботі.

Зміст: забезпечити збір максимально повної інформації про стан здоров'я дітей до медогляду; організувати стовідсоткове проходження учнями медичного огляду; інформувати вчителів та батьків про результати огляду; провести інформування вчителів щодо особливості стану здоров'я кожної дитини; постійно використовувати інформацію про стан здоров'я кожної дитини під час організації навчально-виховного процесу.

Дата: 2005 р.

Відповідальні особи: педагогічні працівники, адміністрація школи.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

Проект 3.2.1.

Назва проекту. **Зручна парт**

Мета та основні завдання: забезпечити всіх учнів школи партами відповідно до їхнього віку та зросту.

Зміст: 1. Інвентаризація та класифікація наявних у школі парт.

2. Забезпечення кабінетів школи партами та учнівськими столами відповідних розмірів.

3. Розробити рекомендації для учнів та вчителів

щодо правильного та безпечного використання шкільних меблів.

Дата: 2004 р.

Відповідальні особи: завідувачі кабінетів, адміністрація школи.

Керівник проекту: М.О. Музиченко.

Проект 3.3.1.

Назва проекту. **Наші друзі — лікарські рослини**

Мета та основні завдання: ознайомити учнів з видами лікарських рослин, що ростуть на території Київщини, та основними правилами їх застосування.

Зміст: проводити на уроках біології, в позарочний час, під час місячника біології ознайомлення учнів з лікарськими рослинами, що ростуть на території Київщини, їхніми фармакологічними властивостями та навчити їх правильного застосування. Створити гербарій лікарських рослин нашої місцевості.

Дата: 2004—2005 рр.

Відповідальні особи: вчитель біології, класоводи.

Керівник проекту: Г.Д. Іванчук.

4. Система методичної роботи

Проект 4.1.1.

Назва проекту. **Педагогічні читання**

Мета та основні завдання: поглиблення знань учителів школи з актуальних питань вітчизняної та світової педагогічної науки і практики.

Зміст: двічі на семестр організувати обмін тематичною інформацією про досягнення педагогіки та психології, новітні технології педагогічного процесу. Готувати методичні рекомендації для вчителів з цих проблем і розміщувати їх у методичному кабінеті.

Дата: 2004—2005 рр.

Відповідальні особи: педагогічний колектив школи.

Керівник проекту: Н.М. Шинкаренко.

Проект 4.1.2.

Назва проекту. **Новинки педагогічної преси**

Мета та основні завдання: систематично й оперативно ознайомлювати педагогічних працівників школи з новинками вітчизняної та зарубіжної педагогічної преси.

Зміст: раз на місяць проводити інформаційні години для педагогічних працівників. Представлені матеріали подавати у вигляді каталогів та методичних бюлетенів.

Дата: 2004—2005 рр.

Відповідальні особи: адміністрація школи.

Керівник проекту: Н.М.Шинкаренко.

Проект 4.2.1.

Назва проекту. **Відкритий урок**

Мета та основні завдання: Пропагувати кращий досвід педагогів школи з проблем методики проведення навчальних занять.

Зміст: раз на місяць, згідно з графіком, організувати проведення відкритих навчальних занять з метою пропаганди й апробації сучасних освітніх технологій. Організувати їх обговорення.

Дата: 2004 р.

Відповідальні особи: педагогічний колектив.

Керівник проекту: Н.М. Шинкаренко.

Проект 4.3.1.

Назва проекту. **Каліграфія**

Мета та основні завдання: створити методичні рекомендації для вчителів щодо формування в учнів умінь та навичок краснопису, розвитку культури писемного спілкування.

Зміст: підготувати та видати посібник для вчителів з даної проблеми.

Дата: 2004—2005 рр.

Відповідальні особи: класоводи.

Керівник проекту: Н.М. Шинкаренко.

5. Матеріально-технічна база

Проект 5.2.1.

Назва проекту. **Міні-котельня**

Мета та основні завдання: здійснити реконструкцію газової міні-котельні згідно з сучасними вимогами охорони праці та енергозбереження і забезпечити, таким чином, опалення приміщень шкільної майстерні та гімнастичного залу.

Зміст: виготовлення проекту реконструкції газової міні-котельні. Прокладання нової тепломережі довжиною 40 м. Здійснення реконструкції міні-котельні.

Дата: червень-вересень 2004 р.

Відповідальні особи: технічні працівники школи, філія газового господарства.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

Проект 5.2.2.

Назва проекту. **Комфорт**

Мета та основні завдання проекту: створити комфортні умови для перебування учнів і вчителів у навчальному закладі.

Зміст: поклеїти шпалери у всіх класних кімнатах, замінити тюль, розмістити у навчальних ка-

бінетах велику кількість вазонів у сучасних підвазонниках, виготовити металеві підставки для вазонів.

Дата: 2005 р.

Відповідальні особи: завідувачі навчальних кабінетів.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

Проект 5.2.3.

Назва проекту. **Ремонт ТЗН**

Мета та основні завдання: відремонтувати ТЗН, які вийшли з ладу.

Зміст: здійснити ремонт телевізорів та встановити нову телевізійну антену, придбати лампи для діапроекторів та кодоскопів тощо.

Дата: 2005 р.

Відповідальні особи: завідувачі навчальних кабінетів.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

Проект 5.2.4.

Назва проекту. **Шкільний ландшафт**

Мета та основні завдання: створити естетично цінне природне середовище школи, яке є комфортним для учасників навчально-виховного процесу й зосереджує увагу на красі та самодостатності природи.

Зміст: впорядкувати територію школи шляхом створення паркових зон, декоративних ого-рож, розбивки квітників тощо.

Дата: 2005—2006 рр.

Відповідальні особи: педагогічні працівники.

Керівник проекту: Л.Д. Деми.

Проект 5.3.1.

Назва проекту. **Нове життя шкільної майстерні**

Мета та основні завдання: забезпечити шкільну майстерню комплектами інструментів для учнів та обладнанням для поточного ремонту приміщень.

Зміст: придбати по 10 комплектів столярних, слюсарних, електромонтажних інструментів для учнів, електродріль, електролобзик, шліфувальну та фрезерну машини тощо.

Дата: 2005—2006 рр.

Відповідальні особи: вчитель трудового навчання, адміністрація школи.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

Проект 5.3.2.

Назва проекту. **Красзнавчий музей**

Мета та основні завдання проекту: створити сільський красзнавчий музей.

Зміст: відремонтувати приміщення; зібрати експонати; створити експозицію.

Дата: 2005—2006 рр.

Відповідальні особи: педагогічні працівники.

Керівник проекту: Г.В. Осадча.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 7

Представлена вище технологія проектно-цільового управління розвитком дозволяє вносити прогресивні зміни до постійно та ефективно функціонуючого закладу. Це стало можливим завдяки тому, що якісно нові елементи вносяться або ж вибірково підтримуються після самодовільного їх виникнення, локально, не руйнуючи всієї системи, але постійно. Лише «закріпившись» на просторі реально існуючого закладу і підсилені ресурсно, вони через продукти своєї діяльності здатні інвестувати якісно нові закони самоорганізації X_k до інших ділянок системи. Оновлена таким чином АБОК навчального закладу самоорганізується, в ній з'являються нові загальносистемні цінності. Ті ж нововведення, які не змогли тривалий час існувати за існуючого ресурсного забезпечення, зникають, а їхня матеріальна основа служить для розбудови нових структур. Така ж доля чекає й «старі» структури, які припиняють своє існування в ході системної перебудови навчального закладу.

Цілком зрозуміло, що розвиток є об'єктивним процесом, але через вплив на інтенсивність ресурсних потоків (матеріальних, фінансових, інформаційних, кадрових тощо) завжди є можли-

вість впливати і на його напрям, і на швидкість змін. З метою економії ресурсів і часу проекти доцільно узгоджувати між собою через створення каскадних програм розвитку з наступним їх відображенням у річних планах роботи. Саме тому розвиток навчального закладу виступає не як додаткове завдання або турбота (клопіт), а як сам зміст щоденного його функціонування. Проектно-цільове управління дозволяє, перебуваючи в стані постійних змін, забезпечувати результати діяльності, якість яких постійно покращується.

Програму розвитку навчального закладу можна подати і в абстрактній формі — як матрицю розвитку, до складу якої входять закони самоорганізації X_k , розміщені у відповідних рядках (загальносистемний рівень, рівень початкової, основної та старшої шкіл, а за потреби навіть потоків та класів) та стовпчиках (дидактична система, виховна система, система зміцнення та збереження здоров'я, методична система тощо).

Такий підхід дозволяє створити систему найадекватнішого опису навчального закладу — через його АБОК, представлену у вигляді матриці законів самоорганізації. Такий опис буде набагато кориснішим і для споживачів освітніх послуг (учнів та їхніх батьків), і для управлінців різних рівнів.

Матриці законів самоорганізації або ж АБОК систем можуть стати в майбутньому альтернативою для монопольного використання не завжди точних кваліметричних методів як основних у ході різноманітних атестацій і фронтальних вивчень навчальних закладів та систем освіти.

Розділ 8.

РАЙОННИЙ ОСВІТНІЙ ОКРУГ: ВІД ЗАДУМУ ДО РЕЗУЛЬТАТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ

8.1. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

Ідея створення самодостатньої освітньої системи адміністративного району як суб'єкта гарантій конституційного права сільської дитини на освіту була висловлена автором на Всеукраїнській науково-практичній конференції з проблеми сільської школи, яка відбулася в м. Києві на початку 1999 року.

Ці матеріали було опубліковано в педагогічній пресі [246]. Практична реалізація задумів розпочалася з вересня 1999 року, після того як відповідно до наказу МОН України № 297 від 17 серпня 1999 року в Ставищенському районі Київської області був створений Всеукраїнський експериментальний педагогічний майданчик.

З метою забезпечення системності та збалансованості перетворень у 2001—2002 роках була реалізована комплексна програма модернізації освітньої системи Ставищенщини «Обличчям до дитини» [298].

За час роботи експериментального майданчика (1999—2004 рр.) на його базі було проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Освітня система сільського регіону: проблеми та перспективи» (2000 р.), регіональні науково-практичні конференції (2001 та 2002 роки), науково-практичні семінари для управлінців, методистів та директорів навчальних закладів Дніпропетровської області, Броварського, Васильківського, Кагарлицького, Миронівського, Обухівського, Рокитнянського та Таращанського районів Київської області, Добровеличківського району Кіровоградської області, Кривоозерського району Миколаївської області, Володимирецького району Рівненської області, Жашківського району Черкаської області, Бровицького та Ріпківського районів Чернігівської області.

Усі учасники названих заходів отримали комплекти експериментальних матеріалів та наукові консультації для поширення нововведень у своїх регіонах і розширення зони експерименту.

Результати цієї експериментальної роботи висвітлювались у публікаціях автора [222, 226, 228, 234, 237, 238, 241, 244, 245, 246, 250, 251, 253, 255, 256, 250]. Є велика кількість посилань на цей експеримент вітчизняних та зарубіжних учених і практиків [13, 138, 218, 331, 336, 381, 409].

У ході формуючого експерименту було реалізовано значні за обсягом перетворення у всіх підрозділах освітньої системи регіону. А тому про їхній зміст доцільно розповідати, дотримуючись внутрішньої логіки комплексної програми модернізації освітньої системи Ставищенщини «Обличчям до дитини», яка складається з 12 цільових проєктів. Поряд знаходяться ще два блоки нововведень: створення регіональної виховної системи та реформування методичної служби освітньої системи району. Ці матеріали мають значні обсяги, тому їм присвячено окремі розділи — дев'ятий та десятий.

8.2. КОМПЛЕКСНА ЦІЛЬОВА ПРОГРАМА «ОБЛИЧЧЯМ ДО ДИТИНИ» ТА НАСЛІДКИ ЇЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Загальні положення.

Програма передбачає розбудову сучасної регіональної системи загальної середньої освіти шляхом модернізації існуючих та створення нових механізмів і підсистем, які дозволять максимально повно забезпечувати індивідуальні освітні потреби учнів сільського регіону, впроваджувати в практику роботи навчальних закладів провідні ідеї концепції особистісно зорієнтованого освітнього процесу.

Програма існує як сукупність взаємопов'язаних та скоординованих цільових проєктів, реалі-

лізація яких дозволить створити освітнє середовище для прокладання кожною дитиною індивідуальної освітньої траєкторії та одержання якісної освіти. Зміст і глибина перетворень, які спричиняють проекти, черговість їх здійснення залежать від результатів постійного моніторингу стану освітньої системи регіону, а тому наперед жорстко не визначаються.

Учасниками програми є учні, вчителі, адміністрація навчальних закладів, органи виконавчої влади та місцевого самоврядування, представники регіональних вищих навчальних закладів, громадські організації.

Мета програми:

□ створення регіональної системи освіти, здатної забезпечити кожній дитині, яка проживає в сільському адміністративному районі, конституційне право на загальну середню освіту на рівні сучасних вимог;

□ створення механізмів максимально повного задоволення індивідуальних освітніх потреб населення району;

□ створення атмосфери спільної зацікавленості результатами освітньої діяльності з боку учнів, їхніх батьків, регіональної системи загальної середньої освіти.

Відповідальність за здійснення програми покладається на відділ освіти районної державної адміністрації. Раз на рік хід виконання програми буде заслуховуватись на засіданні Координаційної освітньої ради у голови районної держадміністрації. Наприкінці 2002 року планується проведення підсумкової науково-практичної конференції з даної проблеми.

Програма фінансується за рахунок бюджетних коштів, виділених для освітньої системи району. Для фінансування окремих проектів будуть залучатися додаткові позабюджетні кошти.

Тривалість програми: 2001 — 2002 роки.

Концепція програми.

В основі програми «Обличчям до дитини» лежать вихідні теоретичні положення концепції проектно-модульної організації освітніх систем. У даній концепції здійснено поєднання цільового, системного та ситуативного управлінських підходів.

Гармонійне поєднання внутрішніх сил суб'єктів діяльності та можливостей спеціально створеного нормативно-організаційно-ресурсного середовища дозволяє перетворити цільове управління на саморух об'єкта управління до визначеної мети і є гарантією успіху за мінімальних витрат часу і ресурсів.

Цільові проекти та цільові комплексні програми розробляються за прагматичними правилами ринку: чітко визначаються мета, учасники, тривалість та зміст діяльності, наявні ресурси. Вони є ексклюзивними, а тому можуть застосовуватись лише в даному місці та в даний час.

Під функціональним модулем розуміють окремий структурний підрозділ загальної системи, який має складну будову і забезпечує виконання певної роботи або функції. У структурі модуля є нормативно-організаційний комплекс (статут або положення, розклад, режим роботи тощо), технологія як алгоритм діяльності разом із засобами цієї діяльності та кадрове, інформаційне і фінансове забезпечення. Модулі бувають монофункціональними та поліфункціональними.

Змінюючи кількість модулів та їхні функціональні можливості, можна цілеспрямовано формувати структуру загальної системи, а тому змінювати діапазон завдань, які можна успішно реалізувати за її допомогою.

Для досягнення простої одиничної мети розробляється та здійснюється цільовий проект, у результаті чого об'єкт можна перевести з існуючого стану до бажаного, або ж створюється функціональний модуль для забезпечення постійної в часі функції або роботи.

Для досягнення складних комплексних завдань розробляють та здійснюють цільові комплексні програми. Їх реалізація передбачає консолідацію можливостей існуючих модернізованих та новостворених функціональних модулів, а також залучення ресурсів зовнішнього середовища.

Уміле використання цільових проектів та цільових комплексних програм дозволяє, не руйнуючи існуючих освітніх систем, добудовуючи нові й модернізуючи діючі функціональні модулі, забезпечувати їх неперервний еволюційний розвиток, а тому створює хороші можливості для ефективної та раціональної діяльності з досягнення значно вищих та принципово нових результатів.

У даному разі освітній процес розглядається як природний саморух особистості в спеціально впорядкованому середовищі — так званому освітньому середовищі особистості. Освітнє середовище особистості є продуктом функціонування регіональної системи загальної середньої освіти.

Для успішного прокладання особистістю індивідуальної освітньої траєкторії треба створити систему взаємин, які стимулюють цей рух, сукупність механізмів і підсистем, котрі створюють необхідні й достатні умови для його здійснення та надають власне освітні (навчання, виховання, розвиток) послуги.

Тому регіональна система загальної середньої освіти повинна обов'язково мати функціональні модулі, які забезпечують:

- стимулювання активності учнів;
- створення сприятливих умов для здійснення освітньої діяльності;
- одержання освітньої послуги.

Освітнє середовище особистості матеріалізується у вигляді сукупності освітніх послуг, які реально може отримати учень у таких трьох рівнях або ярусах освітньої системи: клас, навчальний заклад, регіональна система загальної середньої освіти. На всіх трьох рівнях мають існувати групи функціональних модулів, які надають особистості можливість прокладати індивідуальну освітню траєкторію.

ОСВІТНІ ПРОЕКТИ

ПРОЕКТ 1. Діагностика особистості учня

Проект передбачає створення індивідуальних карток психо-педагогічного розвитку особистості для всіх учнів 1-11 класів навчальних закладів району.

Картки повинні містити в динаміці повну інформацію про психічні властивості особистості, темперамент, характер, здібності, соціальні ролі; освітні потреби дитини, її батьків, рівень їх задоволення; навчальні досягнення учня, результати участі в олімпіадах, конкурсах, турнірах; індивідуальну освітню траєкторію на трьох рівнях (початкова, базова та старша школа) з урахуванням обов'язкової складової (інваріантна частина) та додаткової складової (варіативна частина) — факультативи, курси за вибором, гуртки, секції тощо.

Зразки таких карток та методичні рекомендації щодо їх ведення повинні бути розроблені до 1 березня 2001 року. До 1 квітня 2001 року планується провести навчання з даного питання з практичними психологами, педагогами-організаторами та адміністраціями навчальних закладів.

Запровадження карток розпочнеться з 1 квітня 2001 року в 2—3-х навчальних закладах району. Після аналізу результатів експерименту передбачається запровадження карток з 1 вересня 2001 року в більшості невеликих навчальних закладів. Завершиться ця робота до 1 вересня 2002 року в усіх навчальних закладах району.

До 1 вересня 2002 року планується завершити розробку комп'ютерних програм обробки та аналізу інформації індивідуальних карток психо-педагогічного розвитку особистості учня.

Відповідальність за реалізацію проекту покладатиметься на Центр соціально-педагогічної та психологічної діагностики і моніторингу (ЦСППДМ) районного методичного кабінету (РМК).

Цей проект був успішно реалізований, і станом на 1.09.2004 року всі учні навчальних закладів Ставищенського району мали індивідуальні соціально-педагогічні та психологічні картки учня. Ця робота вимагала великих організаторських та методичних зусиль, адже потрібно було забезпечити кожного педагога (класовода, класного керівника та практичного психолога) методичними рекомендаціями та роздатковими матеріалами, навчити їх на семінарах, які проводились перед кожним з етапів роботи над карткою, забезпечити безперерйне консультування педагогів та контроль за ходом і темпами цієї роботи. Графік заповнення картки представлено в табл. 8.2, а сама картка подана в табл. 8.1.

Табл.8.1. Структура індивідуальної соціально-педагогічної та психологічної картки учня.

I. Загальні відомості про учня

Прізвище _____

ім'я _____

по-батькові _____

Рік, число, місяць народження _____

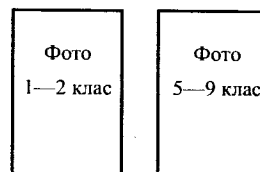
Назва навчального закладу _____

Область _____

Район _____

Село (селище) _____

Причини переходу до іншого навчального закладу _____

Область _____
Район _____
Село (селище) _____

Причини переходу до іншого навчального закладу _____
_____
_____

Домашня адреса учня

1. _____
_____
2. _____
_____

1.1. Стан здоров'я (заповнюється на підставі даних медичної картки; вказується діагноз, наявність хронічних захворювань. Зміни та доповнення вносяться щорічно на підставі медичних оглядів)

_____
_____

Зір _____
_____

Слух _____
_____

Опорно-рухова система _____
_____

Вади мовлення _____
_____

Кризові та психотравмуючі ситуації в житті дитини _____
_____
_____

1.2. Дані про сім'ю та особливості сімейного виховання

Батько (П.І.Б., рік народження, освіта, місце роботи) _____
_____

Мати (П.І.Б., рік народження, освіта, місце роботи) _____
_____

Інші члени сім'ї (рік народження) _____
_____
_____

Матеріальні умови: незадовільні, задовільні, добрі (підкреслити)

Умови для навчальних занять у сім'ї: незадовільні, задовільні, добрі (підкреслити)

1.3. Інформація про дошкільний заклад, який відвідував (ла) _____
_____
_____

II. Психолого-педагогічна готовність до школи (заповнюється під час вступу дитини до 1-го класу)

2.1. Психологічне обстеження:

<i>Мотиваційна готовність</i>	<i>Інтелектуальна готовність</i>	<i>Особистісна готовність</i>

Загальний рівень готовності: високий, середній, низький (підкреслити) _____

Рекомендації психолога _____

2.2. Педагогічне обстеження.

Читання _____

Письмо _____

Лічба: від 1 до 10; 10—50; 10—100 і далі (підкреслити)

Рекомендації вихователя дошкільного навчального закладу _____

III. Особливості психічної адаптації в шкільному середовищі

3.1. Рівень психічної адаптації учня до навчальної діяльності в школі, характерний:

— для 1-го кл.:

Високий, середній, низький (підкреслити та конкретизувати) _____

— для 5-го кл.:

Повна адаптація, виражений рівень адаптації, помірний рівень адаптації, початковий рівень адаптації, відсутність адаптації (підкреслити та конкретизувати) _____

— для 10-го кл.:

Повна адаптація, виражений рівень адаптації, помірний рівень адаптації, початковий рівень адаптації, відсутність адаптації (підкреслити та конкретизувати) _____

IV. Особливості когнітивної (пізнавальної) сфери

Пізнавальна сфера	3-й кл.	7-й кл.	9-й кл.	12-й кл.
Рівень розумового розвитку				
Пам'ять				
Увага				
Мислення				

V. Соціально-психологічна характеристика

5.1. Соціальний статус у класному колективі (заповнюється до 1 квітня поточного року):

Статус \ Клас	Лідер	Популярний	Мало-популярний	Ізольований
1-й кл.				
2-й кл.				
4-й кл.				
5-й кл.				
8-й кл.				

Статус \ Клас	Лідер	Популярний	Мало-популярний	Ізольований
9-й кл.				
10-й кл.				
12-й кл.				

VI. Індивідуальні психологічні особливості

6.1. Домінуючий тип темпераменту (заповнюється в 6 кл.)

Нейротизм

Емоційно нестабільний

Легко засмучується	24		Чуттєвий
Тривожний	23	н	Неспокійний
Ригідний (непластичний)	22	е	Агресивний
Схильний до суджень	21	й	Збудливий
Песимістичний	20	ш р	Мінливий
Стриманий	19	к о	Імпульсивний
Неконтактний	18	а т	Оптимістичний
Тихий	17	л и	Активний

Меланхолік

Холерик

Інтроверт

Екстраверт

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	
										11													
										10													
										9													
										8													
										7													
										6													
										5													
										4													
										3													
										2													
										1													

Флегматик

Сангвінік

Пасивний

Контактний

Обачний

Балакучий

Розсудливий

Чуйний

Доброзичливий

Невимушений

Миролюбивий

Життєрадісний

Керований

Не схильний до

Надійний

занепокоєння

Спокійний

Часто - лідер

Емоційно стабільний

6.2. Властивості темпераменту

Властивості темпераменту	їхні прояви
Сензитивність	
Співвідношення активності (А) і реактивності (В)	
Темп реакції	
Пластичність — ригідність	
Екстравертованість або інтровертованість	
Емоційна збудливість	

6.3. Інтереси та спеціальні здібності (заповнюється до 1 квітня поточного року)

Клас Інтереси та здібності	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
	Навчальні											
Трудові												
Ігрові												
Спортивні												
Правові												
Наукові												
Математичні												
Фізичні												
Хімічні												
Біологічні												
Екологічні												
Конструктивно-технічні												
Технологічні												
Організаційні												
Економічні												
Мовні (лінгвістичні)												
Літературні												
Педагогічні												
Психологічні												
Образотворчі												
Вокальні												
Музично-виконавські												
Хореографічні												
Акторські												

6.4. Особливості характеру учня.

Риси характеру, що виявляють ставлення до себе

Риси характеру	Рівні											
	високий (7—9 б.)				середній (4—6 б.)				низький (1—3 б.)			
	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.
Впевненість у собі												
Самоповага												
Незалежність												
Самокритичність												
Адекватна самооцінка												
...												

Риси характеру, в яких виявляється ставлення особистості до людей

Риси характеру	Рівні											
	високий (7—9 б.)				середній (4—6 б.)				низький (1—3 б.)			
	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.
Дбайливість												
Щирість												
Невимушеність												
Чарівність												
Стриманість												
Емпатія (співпереживання)												
Толерантність (терпимість)												

Риси характеру, що виражають ставлення до праці

Риси характеру	Рівні											
	високий (7—9 б.)				середній (4—6 б.)				низький (1—3 б.)			
	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.
Акуратність												
Старанність												
Ретельність												
Ощадливість												
Сумлінність												
Ініціативність												
Відповідальність												

Вольові риси характеру

Риси характеру	Рівні											
	високий (7—9 б.)				середній (4—6 б.)				низький (1—3 б.)			
	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.	1 кл.	5 кл.	9 кл.	12 кл.
Схильність до ризику												
Активність												
Завзятість												
Наполегливість												
Висока самоорганізація												
Здатність до самокерування												

VII. Індивідуальна освітня траєкторія

Ліва сторінка.

III ступінь	Старша школа	12-й кл.					
		11-й кл.					
		10-й кл.					
		9-й кл.					
		Тип закладу					
II ступінь	Основна школа	8-й кл.					
		7-й кл.					
		6-й кл.					
		5-й кл.					
		Тип закладу					
I ступінь	Початкова школа	4-й кл.					
		3-й кл.					
		2-й кл.					
		1-й кл.					
	Базовий компонент освіти (інваріантна складова річного навчального плану)	факультативи	курси за вибором	гуртки	секції		
		варіативний				компонент	

Продовження.

Права сторінка

освіти		позашкільна освіта (додаткова)					

VIII. Участь у загальношкільних, районних та регіональних освітніх заходах

Захід \ Клас	Олімпіади	Конкурси	Турніри	Змагання	Мала академія наук України
1-й кл.					
2-й кл.					
3-й кл.					
4-й кл.					
5-й кл.					
6-й кл.					
7-й кл.					
8-й кл.					
9-й кл.					
10-й кл.					
11-й кл.					
12-й кл.					

IX. Професійна спрямованість учня

9.1. Визначення професійної спрямованості

Тип професії	7-й кл.	8-й кл.	9-й кл.	12-й кл.
Людина—людина				
Людина—знак				
Людина—техніка				
Людина—художній образ				
Людина—природа				

9.2. Типологія особистості та привабливе професійне середовище

Реалістичний, інтелектуальний, соціальний, конвенціональний, діловий, артистичний (підкреслити).

9.3. Домінуючі ціннісні орієнтації

(Термінальні)	(Інструментальні)
1.	1.
2.	2.
3.	3.
4.	4.
5.	5.
6.	6.
7.	7.
8.	8.
9.	9.

XI. Додаткова інформація (заповнюється в кінці навчального року)

1-й кл.	
2-й кл.	
3-й кл.	
4-й кл.	
5-й кл.	
6-й кл.	
7-й кл.	
8-й кл.	
9-й кл.	
10-й кл.	

Усі педагогічні працівники навчального закладу можуть вільно користуватися інформацією, яка міститься в «Картках», за умови бездоганного дотримання ними принципів педагогічної й психологічної етики.

I. Загальні відомості про дитину

У загальних відомостях вказуються повністю прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, навчальний заклад, дані про перехід та причини переходу до іншого навчального закладу, домашня адреса.

Інформація про стан здоров'я заповнюється за участю медичної сестри на підставі медичного огляду дитини. Вади мовлення, якщо такі є, фіксуються після обстеження логопедом (шкільним або районним). Відомості про кризові та психотравмуючі ситуації в житті дитини записуються на підставі бесід з батьками або учнем.

У підрозділі 1.2. записуються прізвище, ім'я, по батькові, рік народження, освіта, місце роботи батьків та інших членів сім'ї. На підставі відвідувань учнів удома та бесід з батьками визначаються матеріальні умови та умови для навчальних занять у сім'ї. За потреби вносяться зміни в попередні записи.

II. Психолого-педагогічна готовність до навчання в школі

У таблиці «Психологічне обстеження» записуються результати діагностики мотиваційної готовності за методикою «Ставлення дитини до навчання в школі» [6, с. 38-46], інтелектуальної готовності за методикою Керна-Йірассека [9, с. 38-46; 1, с. 12-18], особистісної готовності дитини до навчання в школі за методикою «Сходинки» [3, с. 8]. Вказується загальний рівень готовності.

У підрозділ «Педагогічне обстеження» вносяться дані про педагогічну готовність дитини до навчання в школі відповідно до вимог програми виховання й навчання дітей дошкільного «Дитина» [4, с. 228-229, с. 239-241].

У «Рекомендаціях психолога і вихователя» записуються загальні рекомендації щодо майбутнього навчання дитини в школі. Записи робляться під час вступу дитини до 1 класу або за результатами вивчення готовності до навчання по закінченні дошкільного закладу.

III. Особливості психічної адаптації в шкільному середовищі

За методикою «Вивчення психічної адаптації учня до навчальної діяльності в школі» [8, с. 4; 11, с. 77-92] визначається рівень адаптації учнів

1 класу (високий, середній, низький) та 5 і 10 класу (повна адаптація, добре виражений рівень адаптації, відсутність адаптації). Результати дослідження вносяться до даного розділу в грудні поточного року.

IV. Особливості когнітивної (пізнавальної) сфери

Когнітивна (пізнавальна) сфера визначається у 3, 7, 9, 12-х класах до 1 грудня поточного року. Для діагностики рівня розумового розвитку учнів 3 класу використовується методика Е.Замбіявичене [2, с. 29-34], у 7-12-х класах ШТРР [13, с. 50 - 66]. Вивчення особливостей розвитку пам'яті проводиться в 3 класі за методиками: «Визначення об'єму короткотривалої зорової пам'яті» [6, с. 181], «Оцінка об'єму короткотривалої слухової пам'яті» [6, с. 185], у 7-12-х класах — за методиками: «Діагностика слухової пам'яті» [13, с. 71], «Діагностика зорової пам'яті» [13, с. 72]. Вивчення особливостей уваги проводиться в 3 класі за методиками «Визначення продуктивності і стійкості уваги» [6, с. 176], «Визначення об'єму уваги» [6, с. 178], у 7-12-х класах — за методиками: «Визначення особливостей концентрації уваги» [13, с. 67], «Визначення особливості розподілу уваги» [13, с. 69], «Визначення обсягу уваги» [13, с. 68], «Визначення особливості переключення уваги» [13, с. 69]; вивчення особливостей розвитку мислення проводиться в 3 класі за методиками: «Визначення понять, причин, виявлення подібності і розбіжності в об'єктах» [6, с. 198], «Уміння рахувати усно» [6, с. 206], у 7-12-х класах — за методиками «Швидкість перебігу мислення» [15, с. 91], і «Просторова кмітливість» [15, с. 94]. Рівень креативності (творчого мислення) визначається за методикою «Опитувальник креативності Джонсона» [12, с. 8]. У таблицю заносяться особливості пізнавальних процесів, притаманних учневі.

V. Соціально-психологічна характеристика

У таблицю «Соціальний статус учня в класному колективі» на перетині рядка «клас» (1, 2, 4...12-й кл.) та «статус» (лідер, популярний, малопопулярний, ізольований) до 1 квітня поточного року фіксуються знаком «+» або кольором (лідер — зелений колір, популярний — синій, малопопулярний — жовтий, ізольований — червоний) результати соціометричного дослідження [2, с. 333-338], тобто вказується місце учня у системі міжособистісних стосунків.

VI. Індивідуальні психологічні особливості

Підрозділ 6.1. «Домінуючий тип темперамен-

ту» заповнюється у 6 класі (березень поточного року) за методикою Г.Айзенка [2, с. 229]. Результати діагностики заносяться в таблицю 6.2. «Властивості темпераменту та їх прояв» [10, с. 46].

Інтереси і спеціальні здібності визначаються протягом усього періоду навчання учня в навчальному закладі на основі спостережень, аналізу продуктів діяльності, бесід з учнем, з батьками, педагогами-предметниками, керівниками гуртків, факультативів, курсів за вибором. Виявлені інтереси та здібності вносяться в таблицю до 1 квітня кожного поточного року і відмічаються знаком «+», якщо певна якість має місце, і «++», якщо вона особливо виражена, або ж зафарбовується клітинка, відповідно жовтим та червоним кольором.

У підрозділ 6.4. вносяться особливості характеру учня, що виявляють ставлення до себе, до людей, до праці, та вольові риси на основі результатів спостереження за діяльністю й поведінкою учня, аналізу результатів його діяльності в процесі щоденного ділового і дружнього спілкування з ним. Визначається низький, середній і високий рівень сформованості тієї чи іншої риси характеру учня в 1 класі, за період 2—5-х класів, 6—9-х класів, 10—12-х класів.

ВІІ. Індивідуальна освітня траєкторія

Таблиця «Індивідуальна освітня траєкторія» заповнюється класоводом (1 — 4 кл.) та класним керівником (5—12 кл.) на 1 квітня кожного поточного року. Клітинка на перетині горизонтального рядка «клас» та вертикального стовпчика «факультатив», «гурток» тощо по горизонталі ділиться на дві частини. Верхня частина, в свою чергу, теж поділяється навпіл вертикальною лінією. У верхній правій частині фіксуються потреби учня (за результатами анкетування наприкінці попереднього року навчання), у верхній лівій — потреби батьків (за результатами анкетування наприкінці попереднього року навчання) й у нижній частині клітинки записуються факультативи, курси за вибором, гуртки, секції, які учень відвідував протягом поточного навчального року. Інформація в верхній частині клітинки (потреби учнів і батьків) дозволяє адресно сформулювати мережу факультативів, гуртків тощо на поточний навчальний рік. Інформація у нижній частині клітинки дозволить визначити рівень задоволення освітніх потреб учнів та їхніх батьків у відсотках.

ВІІІ. Участь у загальношкільних, районних

та регіональних освітніх заходах

У таблиці «Участь у загальношкільних, районних та регіональних освітніх заходах» на перетині

вертикальних і горизонтальних напрямків на протязі навчального року записується назва заходу, дата та результати участі в ній.

ІХ. Професійна спрямованість учня

У розділі «Професійна спрямованість учня» подається інформація про професійну спрямованість учня, визначену за методикою ДДО Е.Клімова [4, с. 150], типологія особистості та привабливе професійне середовище за методикою Д. Голланда [11, с.33], домінуючі ціннісні орієнтації — за методикою М.Рокича [4, с. 140].

Х. Навчальні досягнення учня

У таблицю записують підсумкові оцінки з навчальних предметів та факультативів, вказують загальну кількість пропущених занять, зокрема без поважних причин.

ХІ. Додаткова інформація

Додаткову інформацію записують па потреби класовод, класний керівник, психологом навчального закладу.

ХІІ. Інформація про здобуття освіти та працевлаштування

У даний розділ вноситься інформація про здобуття освіти та працевлаштування через два та сім років після закінчення середнього загальноосвітнього навчального закладу.

Література

1. *Абрамова Л.Н., Кульчицкая Е.Ш.* Готов ли ваш ребенок к школе. — К., 1991. — 18 с.
2. Альманах психологических тестов. — М.: КСП, 1995. — 397 с.
3. *Бовть О.Б.* Психокоррекционная работа по предупреждению агрессивности детей младшего школьного возраста // Практична психологія та соціальна робота. — 1998. — № 3. — С.8
4. *Дитина: Програма виховання і навчання дітей дошкільного віку.* — К.: Освіта, 1993. — 269 с.
5. *Киришева Н.В., Рябчикова Н.В.* Психология личности. Тесты, опросники, методики. — М.: Геликон, 1995. — 220 с.
6. *Немов Р.С.* Психология. Книга 3. — М.: ВЛАДОС, 1999. — 630 с.
7. *Панок В., Титаренко Т., Чепелева Н.* Основи практичної психології. — К.: ЛИБІДЬ, 1999. — 532 с.
8. *Проскура О.В.* Психологічна підготовка вчителя до роботи з першокласниками / Початкова освіта. — 2000. — № 37. — 4 с.

9. *Рогов Е.И.* Настольная книга практического психолога в образовании. — М., 1995. — 527 с.

10. *Руденський Е.В.* Основы психотехнологии общения менеджера. — Москва —Новосибирск, 1998. — 179 с.

11. Соціальна педагогіка і адаптивність особистості /За ред. В.Слюсаренка. — Суми, 1994. — 286 с.

12. *Туник О.* Опитувальник креативності Джонсона // Шкільний психолог. —2000. — № 47. — С.8.

13. *Уніят С., Комінко С.* Вибір професії, або задача з багатьма невідомими. — Тернопіль: Підручники і посібники, 1997. — 86 с.

14. *Фридман Л.М., Кулагина И.Ю.* Психологический справочник учителя. — М.: Просвещение, 1991. — 287 с.

15. *Фридман Л.М., Пушкина Т.А.* Изучение личности учащегося и ученических коллективов. — М.: Просвещение, 1988. — 206 с.

Табл. 8.2. Графік заповнення картки.

Місяць року Клас	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень
1	PI, PII			PIII		PVI (6.3; 6.4)	PV	PVII	PX, PXI
2						PVI (6.3)	PV	PVII	PX, PXI
3			PIV			PVI (6.3)		PVII	PX, PXI
4						PVI (6.3)	PV	PVII	PX, PXI
5				PIII		PVI (6.3; 6.4)	PV	PVII	PX, PXI
6						PVI (6.3)	PVI (6.3; 6.4)	PVII	PX, PXI
7			PIV	PIX		PVI (6.3)		PVII	PX, PXI
8				PIX		PVI (6.3)	PV	PVII	PX, PXI
9			PIV			PVI (6.3; 6.4)	PV	PVII	PX, PXI
10				PIII		PVI (6.3)		PVII	PX, PXI
11						PVI (6.3)	PV	PVII	PX, PXI
12			PIV	PIX		PVI (6.3; 6.4)	PV	PVII	PX, PXI

Приклади позначень:

PII — другий розділ;

PVI (6.3; 6.4) — підрозділи 6.3 та 6.4 розділу VI.

Примітка: PVIII заповнюється протягом навчального року.

ПРОЕКТ 2. Старша профільна школа.

Проект передбачає подальший розвиток та модернізацію структури старшої школи системи загальної середньої освіти району як профільної.

Поряд із розвитком існуючої мережі — педагогічного, юридичного, агротехнічного ліцеїв, медико-біологічного та економічного профільних класів, які були створені 1999 року, передбачається особливу увагу приділити створенню технологічних класів, зокрема інтернатного типу для учнів 10—11-х класів. Формування мережі технологічних класів передбачається здійснювати з обов'язковим одержанням ліцензії на право надання учням — випускникам середньої школи першої робітничої професії.

Відповідальність за здійснення проекту покладається на адміністрації навчальних закладів.

Проект 2 повністю реалізовано й інформацію про наслідки його виконання систематизовано в табл. 8.5.

ПРОЕКТ 3. Районна очно-заочна різнопрофільна школа.

Проект передбачає вдосконалення навчально-виховного процесу в міжшкільних факультативах, створених для учнів 7—9-х класів сільських шкіл; завершення розробки відповідного методичного забезпечення (навчальні програми, посібники для учнів та вчителів тощо); розгортання мережі дистанційної освіти шляхом використання факсимільного зв'язку між навчальними закладами (до 1 лютого 2001 року).

Відповідальність за реалізацію проекту покладається на методичний центр РМК та адміністрації навчальних закладів.

Проект було повністю реалізовано. Нижче подано положення про РОЗРШ, а в табл.8.3. представлено реальну мережу міжшкільних факультивів у 2003/2004 н.р.

Положення про районну очно-заочну різнопрофільну школу

1. Загальні засади.

1.1. Районна очно-заочна різнопрофільна школа (надалі очно-заочна школа) — структурний підрозділ системи загальної середньої освіти району.

1.2. Очно-заочна школа покликана забезпечувати потребу учнів сільських шкіл району в поглибленому та додатковому вивченні різноманітних навчальних предметів.

1.3. Очно-заочна школа існує як сукупність міжшкільних факультативів та курсів за вибором, які створюються при загальноосвітніх навчальних закладах району, котрі мають достатню матеріальну базу, висококваліфікованих фахівців і, як правило, старшу профільну школу (ліцей, профільний клас тощо).

1.4. Для створення міжшкільних факультативів та курсів за вибором використовуються години варіативної частини робочих навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів району на прохання їхніх педагогічних рад.

1.5. Обсяг навчального плану очно-заочної школи, перелік навчальних предметів, персональний склад керівників міжшкільних факультативів і курсів за вибором визначається відділом освіти і затверджується відповідним наказом.

1.6. Свою роботу очно-заочна школа проводить відповідно до власного річного плану роботи, затвердженого відділом освіти.

1.7. Мережа міжшкільних факультативів та курсів за вибором створюється на основі аналізу освітніх запитів учнів та їхніх батьків, пропозицій навчальних закладів. Узагальнену інформацію з цього питання подає у відділ освіти Центр соціально-педагогічної й психологічної діагностики та моніторингу районного методичного кабінету до 15 вересня кожного року.

2. Організація навчально-виховного процесу.

2.1. Навчально-виховний процес здійснюється в очно-заочній формі. Не менше 50 відсотків часу учні навчаються за очною формою (заняття в групах та індивідуальні консультації), а решту часу за заочною (самостійне виконання завдань, поставлених учителем) або дистанційною (факсимільний зв'язок, електронна пошта, телефонний зв'язок, листування тощо) формами.

2.2. Тривалість групових занять — 45 хвилин. В один день може проводитись до трьох занять. Групові заняття, як правило, проводяться у вихідні дні (субота, неділя), другій половині п'ятниці або під час канікул.

2.3. Зміст, форми та методи навчально-виховної роботи максимально індивідуалізовано.

2.4. Навчання здійснюється за авторськими програмами, які пройшли експертизу в районному методичному кабінеті та затверджені відділом освіти.

2.5. Для виконання самостійних завдань учні отримують роздатковий дидактичний матеріал.

2.6. Крім навчальних занять широко практикується проведення екскурсій, конкурсів, олімпіад, виставок, семінарів, учнівських конференцій тощо.

3. Порядок прийому учнів.

3.1. Зарахування учнів до очно-заочної школи здійснюється на підставі усної або письмової заяви за погодженням з батьками.

3.2. Мережа міжшкільних факультативів та курсів за вибором і склад груп при конкретному навчальному закладі затверджується наказом по закладу на підставі наказу відділу освіти.

3.3. Перед зарахуванням до очно-заочної школи проводяться тестування, співбесіди з учнями та інша додаткова робота з метою вивчення їхніх мотивацій до навчання та можливостей навчатись у тій чи іншій групі. На підставі одержаної інформації учням рекомендуються навчальні заклади та факультативи, які зможуть задовольнити їхні освітні потреби.

4. Управління очно-заочною школою.

4.1. Загальне управління очно-заочною школою здійснює відділ освіти.

4.2. Безпосереднє управління очно-заочною школою здійснює рада очно-заочної школи, до складу якої входять делеговані педагогічними радами представники навчальних закладів, при яких діють міжшкільні факультативи та курси за вибором.

Рада очно-заочної школи:

- ✓ організує роботу очно-заочної школи та виконання наказів відділу освіти і власних рішень з питань організації навчально-виховного процесу;

- ✓ вносить пропозиції щодо вдосконалення мережі міжшкільних факультативів та курсів за вибором, змісту, форм і методів навчально-виховної роботи;

- ✓ розробляє та подає на затвердження у відділ освіти річний план роботи очно-заочної школи;

- ✓ організує та здійснює контроль за рівнем та результатами навчально-виховної роботи;

- ✓ розглядає пропозиції, скарги, зауваження учасників навчально-виховного процесу, відповідних структурних підрозділів з питань роботи очно-заочної школи й ухвалює рішення.

4.3. Безпосереднє керівництво роботою міжшкільних факультативів та курсів за вибором здійснює адміністрація того навчального закладу, при якому вони створені.

4.4. Роботою ради очно-заочної школи керує голова, якого призначає відділ освіти.

4.5. Рішення ради очно-заочної школи (в межах її компетенції) обов'язкові для виконання всіма учасниками навчально-виховного процесу і впроваджуються в життя наказом відділу освіти.

4.6. При районному методичному кабінеті створюється районне методичне об'єднання керівників міжшкільних факультативів та курсів за вибором, яке працює за власним планом роботи.

5. *Фінансово-господарська діяльність та матеріально-технічна база.*

5.1. Фінансування очно-заочної школи здійснюється за рахунок бюджетних коштів, виділених на

утримання системи освіти району та позабюджетних коштів.

5.2. Для організації навчально-виховної роботи використовується наявна матеріальна база навчальних закладів, інших організацій та установ за їхньою згодою.

5.3. За бажанням батьків можуть створюватись платні міжшкільні факультативи та курси за вибором.

б. Прикінцеві положення.

6.1. Положення вводиться в дію та втрачає чинність на підставі наказу відділу освіти.

6.2. Окремі питання діяльності очно-заочної школи можуть бути додатково відрегульовані наказами відділу освіти.

Табл. 8.3. Навчальний план РОЗРШ Ставищенського району у 2003/2004 н.р. та розподіл навантаження між навчальними закладами та вчителями

Назва навчального закладу	Навчальні предмети	Класи					Прізвище вчителя
		7	8	9	10	11	
Бесідське НВО	Математика		3				Бауліна О.А.
	Економіка		2	2			Стеценко О.С.
Гостромогильське НВО Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст.	Заруб.література			3			Чечельницька А.М.
	Біологія			3			Коломієць О.І.
	Вокальне мистецтво	3					Крук Т.А.
Ставищенський НВК № 1	Історія		3	3			Папушина Л.А.
	Математика		3				Момот Л.А.
	Математика	3		3			Шпольська Н.П.
	Біологія		3				Меланчик Л.С.
	Біологія			3			Мартиненко Л.П.
	Інформатика		3	3			Добровольський В.В.
	Інформатика		3	3			Киченко Т.В.
	Інформатика	3	3				Мерзлюк Л.Д.
	Хімія			3			Круцюк О.Г.
	Англ. мова			3			Прищепа Т.П.
	Географія		3	3			Кравчук З.І.
	Фізика			3			Лошак М.В.
	Українська мова	3					Прокопенко Л.П.
	Зарубіжна література		3				Тисячна Л.В.
	Хореографія		3	3			Суткова І.Г.
	Українська мова			3			Кулікова Г.І.
	Основи вокального мистецтва		3				Купріянець Л.М.
Духовий оркестр		3	3			Замша Д.Д.	
Основи театраль-ного мистецтва		3				Малишева Л.Ф.	
Риторика		3				Галь Н.А.	
Ставищенський НВК № 2	Історія	3	3				Козак Л.Л.
	Українська мова			3			Кушніренко А.І.
	Українська мова	3					Якименко В.Ю.
	Математика		3				Бойко Н.Ю.
	Правознавство			3			Животівська І.О.
	Фізика		3				Коломієць О.О.
	Історія	3					Марченко С.А.
Російська мова	2	2				Славінська Т.М.	

Назва навчального закладу	Навчальні предмети	Класи					Прізвище вчителя
		7	8	9	10	11	
Розкішнянська ЗОШ I—III ст.	Трудове навчання	3					Бондар О.О.
	Біологія		3				Півненко О.В.
	Інформатика	3		3			Козлок Л.П.
	Географія	3					Дзюба Г.В.
	Хімія			3			Бердичевська О.В.
	Математика		3	3			Грищенко Т.Й.
	Фізика		3				Галаянт Г.В.
Гейсиська ЗОШ —III ст.	Зарубіжна література			2			Юрченко Б.П.
Торчицька ЗОШ I—III ст. Брилівське НВО	Трудове навчання		2	2			Заворітній Ю.М.
	Трудове навчання		3				Качан Г.В.
	Трудове навчання	3					Качан М.М.
	Разом	35	69	63			167 годин

ПРОЕКТ 4. Центр довузівської підготовки.

Проект передбачає створення центрів довузівської підготовки для учнів 10—11-х класів навчальних закладів Ставищенського району.

Планується завершити до 1 лютого 2001 року створення, погодження та затвердження навчальних програм, за якими буде здійснюватись навчання, та укласти до 1 квітня 2001 року угоди про співробітництво з вищими навчальними закладами, їхніми факультетами та філіалами на довузівську підготовку груп учнів 10-11-х класів навчальних закладів району.

На підставі укладених угод та результатів вивчення освітніх потреб учнів 10-11-х класів розробити до 10 вересня 2001 року удосконалені робочі навчальні плани центрів довузівської підготовки.

Відповідальність за здійснення проекту покласться на методичний центр РМК, адміністрацію навчальних закладів та ЦСППДМ РМК.

Проект повністю реалізовано. Укладено угоди про співробітництво між навчальними закладами району і вищими навчальними закладами України (всього 15 угод).

Навчальний план ЦДП Ставищенського району подано в табл.8.4. Положення про ЦДП подано нижче.

Положення про центр довузівської підготовки загальноосвітнього навчального закладу

I. Загальні положення

1.1. Центр довузівської підготовки (ЦДП) є структурним підрозділом навчального закладу. Головна мета ЦДП — навчання та виховання здібної учнівської молоді, підготовка її до вступу у вищі навчальні заклади України, надання допомоги у свідомому виборі майбутньої професії.

Рішення про створення ЦДП ухвалює відділ освіти районної державної адміністрації на підставі клопотання навчального закладу.

1.2. ЦДП у своїй роботі керується Конституці-

єю України, Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Статутом навчального закладу та цим Положенням.

II. Основні принципи організації навчально-виховного процесу.

2.1. Навчально-виховний процес у ЦДП базується на таких принципах:

- гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- добровільність та доступність навчання;
- індивідуалізація та поглиблена диференціація освітнього процесу;
- постійне удосконалення навчально-виховної роботи, впровадження перспективних навчальних технологій;
- погодженість змісту навчання з чинними програмами шкільних навчальних дисциплін та програмами вступних випробувань вищих навчальних закладів України.

III. Учасники навчально-виховного процесу.

3.1. Учасниками навчально-виховного процесу в ЦДП навчального закладу є:

- учні 10—11-х класів даного навчального закладу;
- учні 10—11-х класів інших навчальних закладів району;
- вчителі;
- викладачі вищих навчальних закладів;
- батьки учнів або особи, що їх замінюють.

3.1. У ЦДП можуть навчатись учні 10—11-х класів будь-якого навчального закладу району, які пройшли вступне контрольне випробування.

Зарахування оформляється наказом директора навчального закладу на підставі особистої заяви учня.

IV. Організація навчально-виховного процесу

4.1. Навчальний процес у ЦДП здійснюється за навчальним планом, затвердженим відділом освіти районної державної адміністрації.

Навчальний план створюється за рахунок годин варіативних частин робочих навчальних пла-

нів навчальних закладів району на прохання їхніх педагогічних рад.

4.2. Навчання здійснюється за авторськими програмами, затвердженими відділом освіти районної державної адміністрації та погодженими вищими навчальними закладами, з якими укладено угоди про співробітництво.

4.3. Навчання здійснюється в суботу або інші дні згідно з розкладом затвердженим директором навчального закладу та погодженим відділом освіти районної державної адміністрації.

4.4. Учні навчаються в групах із наповненістю від 5 до 10 осіб.

4.5. Застосовуються різноманітні форми роботи: групові навчальні заняття, лабораторні та практичні роботи, конференції, семінари, самостійна робота учнів, індивідуальні та групові консультації тощо.

4.6. Тривалість навчання у ЦДП становить 1—2 роки.

Після закінчення навчання учні виконують атестаційні контрольні роботи та отримують сертифікат установленого зразка.

V. Управління ЦДП

5.1. Загальне управління ЦДП здійснює директор навчального закладу та відділ освіти районної державної адміністрації.

5.2. Безпосереднє керівництво ЦДП здійснює заступник директора навчального закладу з науково-методичної роботи.

5.3. Контроль за діяльністю ЦДП здійснюється під час проведення атестації навчального закладу та в ході тематичних перевірок дирекцією закладу та відділом освіти районної державної адміністрації.

5.4. Колегіальним органом управління ЦДП є методична рада, до складу якої входять усі вчителі та викладачі вузів, які проводять навчальну роботу. Очолює методичну раду ЦДП заступник директора навчального закладу з науково-методичної роботи. Методична рада є дорадчим органом з питань організації навчально-виховного процесу.

VI. Фінансування ЦДП

6.1. Фінансування ЦДП здійснюється за рахунок бюджетних коштів, виділених для освітньої системи району.

6.2. ЦДП може надавати додаткові платні освітні послуги та залучати позабюджетні кошти.

VII. Прикінцеві положення

7.1. Ліквідація та реорганізація ЦДП здійснюється на підставі наказу відділу освіти районної державної адміністрації.

Табл.8.4. Навчальний план ЦДП Ставищенського району у 2003/2004 н.р. та розподіл навантаження між закладами та вчителями

Назва навчального закладу	Навчальні предмети	Класи		Прізвище вчителя
		10	11	
Ставищенський НВК № 1	Українська мова	2		Кобзар О.В.
	Німецька мова	2		Прищепа О.С.
	Англійська мова		2	Кісільова Н.С.
	Історія України	2	2	Загоруй Л.В.
	Фізика	2		Нікітенко І.І.
Ставищенський НВК № 2	Математика		2	Бикова К.Є.
	Українська мова		2	Кушніренко А.І.
	Англійська мова	2		Микульська Л.О.
	Математика	3		Забудько В.В.
Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст.	Історія		3	Марченко С.А.
	Математика		4	Кублій К.В.
	Українська мова	2		Карпенко О.І.
Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст.	Інформатика		2	Татарчук О.М.
	Хімія		2	Бердичівська О.В.
	Українська мова		2	Коломієць К.М.
Красилівський НВК	Математика		2	Маринчук Г.В.
	Математика	1	1	Лавренюк С.П.
	Фізика	1	1	Паламарчук Г.А.
	Українська мова	1	1	Кравчук К.Я.
	Хімія	1	1	Онищук Л.М.
	Біологія	1	1	Яструб Л.В.
	Всього	20	28	48 годин

ПРОЕКТ 5. Додаткова освіта.

Проект передбачає розгортання з 1 лютого 2001 року мережі гуртків при сільських навчальних закладах.

Планується до 1 лютого 2001 року вивчити потреби в гуртках для учнів 5—9-х класів, їхніх профілях, можливості створення (наявність кадрів та стан матеріальної бази), провести тендери серед навчальних закладів на право відкриття гуртків та ухвалити рішення сесії районної ради щодо додаткового виділення коштів.

Відповідальність за створення необхідного нормативно-організаційного та методичного забезпечення навчального процесу, координацію діяльності мережі гуртків покладається на ЦДЮТ.

У ході реалізації проекту було створено 19 гуртків художньо-естетичного, гуманітарного та туристсько-красназничого профілів (68 годин на тиждень), якими було додатково охоплено 285 учнів сільських навчальних закладів.

ПРОЕКТ 6. Мала академія наук України.

Передбачається створення філії районного осередку МАН України при навчальних закладах району; здійснення координації їхньої діяльності; надання допомоги учням та вчителям у проведенні наукової роботи.

Відповідальність за організацію та координацію роботи філії районного осередку МАН України при навчальних закладах району покладається на Центр дитячої та юнацької творчості (ЦДЮТ) та методичний центр РМК.

У 1999 році вперше 8 учнів району почали займатися науково-дослідницькою роботою. Четверо з них стали переможцями та призерами обласного та республіканського турів конкурсу-захисту науково-дослідних робіт. У 2000 році членами МАН України стало вже 44, а в 2003 році — 268 учнів.

ПРОЕКТ 7. «Координаційна рада».

Передбачається створення та організація роботи головного дорадчого колегіального органу управління освітньою системою адміністративного району — Координаційної освітньої ради.

Положення про Координаційну освітню раду Ставищенського району Київської області подано нижче.

Положення про Координаційну освітню раду Ставищенського району Київської області

I. Загальні положення

1.1. Координаційна освітня рада (далі рада) є колегіальним органом управління системою осві-

ти району, який створюється для координації дій органів державної виконавчої влади, навчальних закладів району, вищих навчальних закладів регіону та громадськості з вирішення проблем функціонування системи освіти району і є дорадчим органом при голові районної державної адміністрації.

1.2. Рада покликана захищати Конституційне право громадян України на освіту, права та законні інтереси освітян, забезпечувати реалізацію державної політики в галузі освіти.

1.3. У своїй діяльності рада керується Конституцією України, Законами України «Про освіту», «Про місцеві державні адміністрації», іншими законодавчими актами та цим Положенням.

1.4. Положення про раду, зміни та доповнення до нього затверджуються розпорядженням голови районної державної адміністрації.

1.5. Рада діє на громадських засадах. Організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності ради здійснюється відділом освіти райдержадміністрації.

II. Головні напрями діяльності

2.1. Розвиток та оптимізація мережі навчальних закладів різних типів і форм власності для максимального задоволення прав громадян на освіту.

2.2. Сприяння створенню широкого діапазону умов одержання вихованцями та учнями якісної освіти та розвитку їхніх здібностей.

2.3. Концентрація наукового, культурного, матеріально-технічного та фінансового потенціалу району на вирішенні актуальних проблем функціонування системи освіти.

2.4. Сприяння впровадженню в навчальних закладах району сучасних навчально-виховних та управлінських технологій, пропаганда передового педагогічного досвіду освітян району і стимулювання професійного зростання та роботи працівників системи освіти району.

2.5. Вжиття заходів щодо педагогізації соціального середовища, пропаганди педагогічних знань серед батьків та населення району.

III. Структура та органи управління

3.2. Головою ради є голова районної державної адміністрації.

3.3. Заступником голови ради є начальник відділу освіти районної держадміністрації.

3.4. Основними структурними підрозділами ради є президія ради, комісії та секції.

3.5. Рада складається з таких комісій:

- комісія з питань дошкільної освіти;
- комісія з питань базової освіти;

• комісія з питань старшої школи, яка складається з секцій:

- агротехнічного профілю;
- економічного профілю;
- медико-біологічного профілю;
- педагогічного профілю;
- юридичного профілю;
- загальноосвітнього профілю;
- технологічного профілю.

• комісія з питань додаткової та позашкільної освіти.

3.6. Комісію координаційної ради очолює голова комісії, а секцію — завідувач секції.

3.7. До складу комісії входить до семи членів, до складу секції — до 5 членів.

3.8. Голова ради, заступник голови ради, секретар ради та голови комісій утворюють президію ради.

3.9. Президія ради:

— планує та організовує проведення пленарних засідань ради і координує діяльність її структурних підрозділів;

— розглядає рекомендації й пропозиції комісій та окремих членів ради;

— надсилає рішення ради до райдержадміністрації та організовує оприлюднення результатів діяльності ради в засобах масової інформації.

Відповідальність за результати діяльності президії ради та ведення відповідної документації несе заступник голови ради та її секретар.

3.10. Комісії та секції:

— розглядають актуальність проблем функціонування системи освіти району з напрямів, які відповідають їхнім профілям;

— надсилають до президії ради пропозиції щодо розгляду окремих питань на пленарних засіданнях ради та готують проекти відповідних рішень.

Відповідальність за результати діяльності комісій та секцій несуть голови комісій та завідувачі секцій.

3.11. Члени ради мають право:

— брати участь у засіданнях ради та її структурних підрозділів;

— вносити пропозиції щодо організації роботи ради;

— виносити на обговорення ради та її структурних підрозділів проекти рішень з різноманітних питань функціонування системи освіти району;

— виходити зі складу ради (після письмового повідомлення про вихід із ради).

3.12. Члени ради зобов'язані:

— брати участь у роботі ради;

— додержуватися вимог положення про раду;

— здійснювати пропаганду діяльності ради.

3.13. Персональний склад ради затверджується розпорядженням голови райдержадміністрації за поданням районної конференції педагогічних працівників.

Членами ради можуть бути представники виконавчої влади, педагогічні працівники та керівники навчальних закладів, представники установ та організацій району, навчальних закладів регіону, батьки учнів та представники громадськості району.

IV. Організація роботи ради

4.2. Основною формою роботи ради є пленарні засідання, які проводяться згідно з планом роботи або за необхідністю, але не рідше, ніж двічі на рік.

4.3. Основною формою роботи комісій та секцій є засідання, які проводяться не рідше трьох разів на рік.

4.4. Пленарні засідання ради та засідання комісій і секцій є правомочними, якщо в їхній роботі беруть участь не менше половини від загальної кількості членів ради. Обов'язково ведуться протоколи засідань.

4.5. За результатами розгляду питань ухвалюються рішення простою більшістю голосів від кількості присутніх членів.

4.6. Рішення ради проводяться в життя розпорядженнями голови райдержадміністрації або наказами відділу освіти райдержадміністрації залежно від особливостей питань, які потрібно вирішити.

4.7. Робота ради планується на рік. План роботи ради затверджується на першому пленарному засіданні.

4.8. У роботі ради з правом дорадчого органу можуть брати участь запрошені представники педагогічних колективів навчальних закладів, установ та організацій району, батьківської громадськості тощо.

V. Припинення діяльності ради

5.1. Діяльність ради може бути припинена на підставі розпорядження голови районної державної адміністрації.

У ході формуючого експерименту, відповідно до програми дослідницько-експериментальної роботи педагогічного експериментального майданчика МОН України, була модернізована освітня система Ставищенського району і створена сучасна сіткова система — мережа навчальних закладів та їхніх підрозділів (освітніх модулів), яка почала надавати споживачам освітні послуги розширеного асортименту та значно вищого рівня якості. Освітня система отримала можливість надавати якісну початкову та додаткову освіту на

рівні окремої сільської школи, а також пропонувати велику кількість варіантів базової та повної середньої й початкової професійної освіти через діяльність освітніх округів. На час експерименту такої багатофункціональної та ефективної освітньої системи в сільських регіонах не існувало ні в Україні, ні на території СНД.

Але у зв'язку з відсутністю відповідної законодавчої бази, особливо після 2001 року, коли було введено у дію Бюджетний кодекс України, який, зокрема, заборонив здійснювати одночасне дольове фінансування об'єктів з різних бюджетів (наприклад сільського і районного), рівень інтеграції навчальних закладів та установ у загальній системі довелося залишити на рівні навчально-виховного співробітництва (НВС) — дружнього союзу, характер якого визначився угодою між навчальними закладами та установами освіти району. Але це вже була цілісна система зі специфічними органами управління й оновленим змістом функціонування. Освітня система району перестала бути простою сумою окремих сільських навчальних

закладів, а виступила як єдине ціле — районний освітній округ (РОО).

Ускладнення структури, яке відбулося в процесі спрямованого розвитку системи, забезпечило появу нових загальносистемних якостей, а це призвело до появи нових результатів освітньої діяльності, одержати які самостійно не міг жоден із сільських навчальних закладів.

РОО має складну внутрішню структуру. Через географічні, історичні, економічні, соціально-культурні причини в його складі утворилося три міжшкільні освітні округи — Північний, Центральний і Східний. Окремі заклади через географічне положення змогли утворити лише шкільні округи (ШО) — Стрижавський та Журавльський. Ще два заклади — Юрківське НВО та Сніжківське НВО через особливості транспортного сполучення не змогли ввійти ні до МШО, ні до ШО, а ввійшли безпосередньо до РОО.

Структуру Ставищенського РОО станом на 1.09.2004 р. представлено на схемі 8.1. та в табл. 8.5.

Схема 8.1. Структура НВС «Ставищенський РОО»

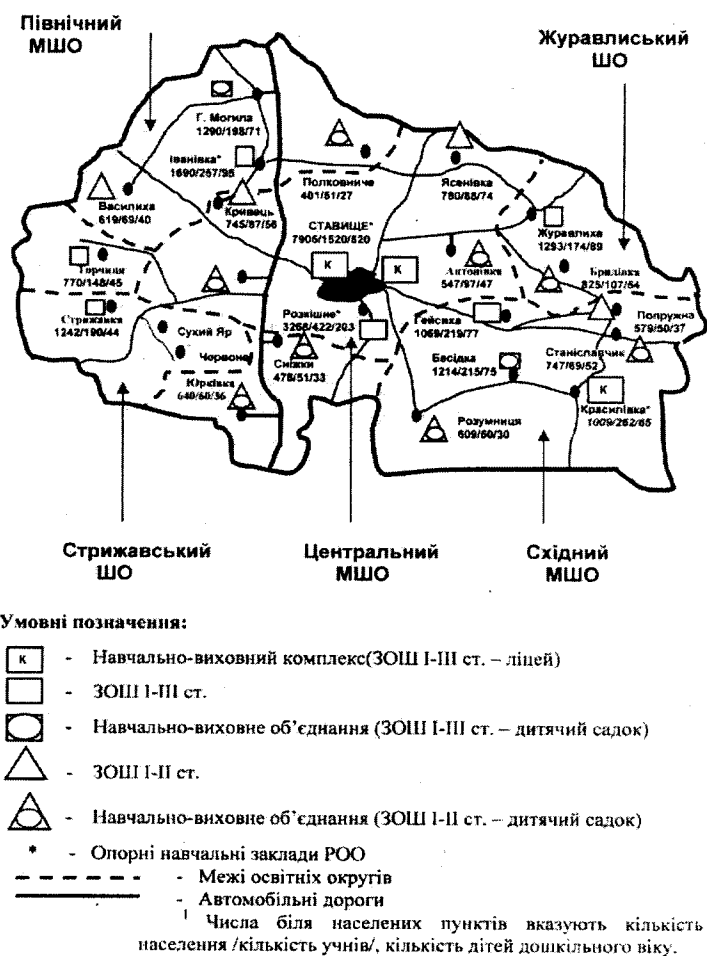

Табл. 8.5. Склад та структура навчально-виховного співтовариства «Ставищенський районний освітній округ» (НВС «Ставищенський РОО») станом на 1.09.2004 р.

№	Назва суб'єкта НВС «Ставищенський РОО»	Освітні послуги: загальна середня освіта/початкова професійна освіта			
		Основна школа: міжшкільні факультативи та курси за вибором (РОЗРШ) (7—9 класи)	Старша школа (10-11 кл.)		
			Академічні профілі	Технологічні профілі (початкова професійна підготовка)	Центри довузівської підготовки та курси допрофесійної підготовки
1.	Північний міжшкільний освітній округ: Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст.* Гостромогильське НВО (ЗОШ І—ІІІ ст. — дитячий садок) Кривецька ЗОШ І—ІІ ст. Полковницьке НВО (ЗОШ І—ІІ ст. - дитячий садок)	Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст. (українська мова, біологія, історія) Гостромогильське НВО (зарубіжна література)	Загальноосвітній (Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст., Гостромогильське НВО); Економічний (Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст.)	Обліковець бухгалтерських документів, водій категорії «С», оператор комп'ютерного набору. (Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст.); тракторист-машиніст класу «А» (Гостромогильське НВО)	Іванівська ЗОШ І—ІІІ ст. (українська мова, економіка, математика, правознавство)
2.	Центральний міжшкільний освітній округ: Ставищенський НВК №1*, Ставищенський НВК №2*, Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст.* Антонівське НВО (ЗОШ І—ІІ ст. — дитячий садок) Винарівське НВО (ЗОШ І—ІІ ст. — дитячий садок) Ясенівська ЗОШ І—ІІ ст.	Ставищенський НВК № 1 (математика, біологія, інформатика, хімія, фізика, українська мова, англійська мова, зарубіжна література, хореографія, основи театрального мистецтва, основи вокального мистецтва). Ставищенський НВК № 2 (українська мова, математика, правознавство, історія, фізика, трудове навчання) Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст. (математика, хімія, біологія, географія, інформатика, англійська мова)	Загальноосвітній (Ставищенські НВК № 1, № 2, Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст.) Педагогічний: гуманітарний та природничо-математичний (Ставищенський НВК № 1), Юридичний: правознавство та пожежна справа (Ставищенський НВК № 2), Медико-біологічний (Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст.)	Молодша медична сестра, тракторист-машиніст класу «А», оператор комп'ютерного набору (Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст.). Водій категорії «С», оператор комп'ютерного набору, швачка (Ставищенський НВК № 1)	Ставищенський НВК № 1 (українська мова, математика, хімія, фізика, біологія, англійська мова, основи педагогіки, трудове навчання). Ставищенський НВК № 2 (українська мова, математика, історія, англійська мова). Розкішнянська ЗОШ І—ІІІ ст. математика, біологія, хімія)

Закінчення таблиці

№	Назва суб'єкта НВС «Ставищенський РОО»	Освітні послуги: загальна середня освіта/початкова професійна освіта			
		Основна школа: міжшкільні факультативи та курси за вибором (РОЗРШ) (7—9 класи)	Старша школа (10-11 кл.)		
			Академічні профілі	Технологічні профілі (початкова професійна підготовка)	Центри довузівської підготовки та курси допрофесійної підготовки
3.	<i>Східний міжшкільний освітній округ:</i> Красилівський НВК*, Бесідське НВО (ЗОШ I—III ст. — дитячий садок) Гейсиська ЗОШ I—III ст. Попружнянська ЗОШ I—II ст. Розумницьке НВО (ЗОШ I—II ст. — дитячий садок) Станіславчицьке НВО (ЗОШ I—II ст. — дитячий садок)	Красилівський НВК (математика, трудове навчання, основи вокального мистецтва). Гейсиська ЗОШ I—III ст. (зарубіжна література) Бесідське НВО (трудове навчання)	Загальноосвітній (Красилівський НВК) Агротехнічний: технічний та агробіологічний. (Красилівський НВК)	Водій категорії «С», тракторист-машиніст класу «А», оператор комп'ютерного набору (Красилівський НВК); швейна справа (Бесідське НВО) кухар (Гейсиська ЗОШ I-III ст.)	Красилівський НВК (українська мова, математика фізика, біологія, хімія, англійська мова)
4.	<i>Журавльський шкільний освітній округ:</i> Журавльська ЗОШ I—III ст., Брилівське НВО (ЗОШ I—II ст. — дитячий садок)	Брилівське НВО (трудове навчання)	Загальноосвітній (Журавльська ЗОШ I—III ст.)		
5.	<i>Стрижавський шкільний освітній округ:</i> Стрижавська ЗОШ I—III ст., а також с.Сухий Яр, с.Червоне, де відсутні школи.			Водій категорії «С» (Стрижавська ЗОШ I—III ст.)	Стрижавська ЗОШ I—III ст. (трудове навчання)
6.	<i>Навчальні заклади, які не входять в МШОО та ШОО:</i> Торчицька ЗОШ I—III ст. Василиська ЗОШ I—II ст. Сніжківське НВО (ЗОШ I—II ст. — дитячий садок) Юрківське НВО (ЗОШ I—II ст. — дитячий садок)	Трудове навчання		Водій категорії «С» (Торчицька ЗОШ I—III ст.)	

Умовні позначки:

*навчальні заклади, які є опорними в структурі районного освітнього округу, мають інтернати для учнів 10—11-х класів, а також організовують (частково) підвіз учнів та вчителів.

II. Стимулювання активності учнів.

ПРОЕКТ 8. Учень року.

Проект передбачає розробку в кожному навчальному закладі до 1 березня 2001 року положення про конкурс «Учень року», його експертизу в РМК до 1

квітня 2001 року та запровадження з 1 квітня 2001 року в усіх навчальних закладах району.

У положенні про конкурс повинні бути передбачені заходи морального та матеріального стимулювання переможців щорічного конкурсу та церемонія нагородження на Святі останнього дзвінка.

Відповідальність за здійснення проекту покла-дається на адміністрації навчальних закладів.

Як приклад, положення про конкурс «Учень року» Бесідського НВО подано нижче.

Положення про конкурс «Учень року» Бесідського НВО

Конкурс проводиться адміністрацією школи, методичним кабінетом навчального закладу, профспілковим, батьківським та учнівським комітетами.

1. Мета конкурсу:

— підвищувати інтерес до навчання, сприяти всебічному розвитку учня;

— стимулювати зацікавленість школярів у громадському житті шкільного учнівського колективу;

— виховувати почуття товарищескості, взаємодопомоги, відповідальності за навчання та доручену справу;

— виявити і нагородити кращих представників учнівської молоді.

2. Умови конкурсу:

— конкурс проводиться окремо для молодшої (3—4-ті кл.) та старшої (5—9-ті кл.) / (5—11-ті кл.) вікових категорій;

— конкурс проводиться в два етапи:

1 етап — класний (1.04 — 25.04);

2 етап — шкільний (1.05 — 25.05).

Журі визначає окремо переможця для обох вікових категорій. Для участі в конкурсі учні подають такі матеріали:

— представлення учня класним учнівським колективом;

— відгук класного керівника про громадську та навчальну діяльність учня;

— розробку теми «Світ моїх захоплень».

Учень (за бажанням) може подати й інші матеріали, які допоможуть ширше представити його обдарування.

3. Діяльність журі.

Для проведення конкурсу утворюється журі, до складу якого входять учителі школи, представники батьківського та учнівського комітетів.

Оцінювання конкурсантів проводиться за такими напрямками:

— навчальні досягнення з усіх предметів протягом навчального року (до уваги береться середнє арифметичне всіх семестрових балів з предметів, що вивчаються протягом навчального року);

— участь у шкільних та класних справах (0,5 б.);

— активна участь у діяльності РАДОС «Крона» (0,5 б.);

— участь у районних предметних олімпіадах (0,5 б.), та перемога в них (1 б.).

— перемога в обласних предметних олімпіадах (2 б.);

— охайний зовнішній вигляд (0,5 б.);

— збереження шкільного майна та участь у його відновленні (0,5 б.);

— дотримання Статуту школи (1 б.);

— шанобливе ставлення до старших (0,5 б.);

— дружні стосунки з однокласниками (0,5 б.);

Переможцем вважається учень, який набрав найбільшу кількість балів.

4. Нагородження переможців:

1. Переможцю шкільного конкурсу присвоюється звання «Учень року».

2. Всі учасники загальношкільного туру нагороджуються дипломами;

3. Церемонія нагородження проводиться на святі Останнього дзвінка.

ПРОЕКТ 9. Стипендія «За успіхи в освітній діяльності».

Передбачається запровадження з 2001 року стипендії голови районної державної адміністрації та голови районної ради «За успіхи у навчанні» учням, які стали переможцями та призерами обласних олімпіад з основ наук та обласних і республіканських турів конкурсів-захистів наукових робіт членів МАН України, а також премії «За успіхи в освітній діяльності» вчителям, які підготували цих учнів.

Положення про стипендію та премію готує відділ освіти і подає до районної державної адміністрації до 1 лютого 2001 року.

Проект також передбачає введення аналогічних стипендій для переможців районного туру олімпіад з основ наук та премій для вчителів, які їх підготували, за рахунок власних коштів навчальних закладів (за наявності таких коштів).

Проект було повністю реалізовано. Учні отримують стипендії близько 20 грн. в місяць протягом наступного після перемоги навчального року, а вчителі, які їх підготували, — премії від 0,5 до 1 посадового окладу.

III. Створення сприятливих умов для здійснення освітньої діяльності.

Проект 10. Турбота.

Проект передбачає діагностику (до 1 березня 2001 року), організацію та практичне здійснення постійної логопедичної допомоги дітям, кон-

сультування педагогів та батьків; визначення корекційних, психолого-педагогічних засобів запобігання неуспішності дітей з відхиленнями в мовному розвитку; діагностику (до 1 березня 2001 року) та створення відповідного нормативно-методичного забезпечення індивідуального навчання учнів із спеціальними потребами (до 1 червня 2001 року).

Відповідальність за здійснення проекту покладається на центр логопедичної допомоги та методичний центр РМК.

Проект повністю реалізований. Територію району було поділено на дві частини, за якими закріплено по одному логопеду. Згідно з графіком логопед відвідував сільські школи і надавав допомогу учням, а також консулював їхніх батьків та вчителів. Якщо учнів, яким потрібна була допомога, в конкретній сільській школі було дуже мало, вони закріплювались за стаціонарним логопедичним пунктом, який діє на базі однієї зі шкіл районного центру. Ще один логопед постійно надавав допомогу вихованцям дошкільних закладів району, працюючи в стаціонарному логопедичному кабінеті дитячого дошкільного закладу райцентру.

ПРОЕКТ 11. Соціально-педагогічна підтримка.

Проект передбачає створення картотеки дітей шкільного віку, які через соціальні та матеріальні проблеми їхніх сімей не мають можливості постійно відвідувати школу й отримувати якісну освіту (до 1 лютого 2001 року), а також удосконалення навчально-виховної роботи в районному дитячому будинку «Світанок».

Відповідальність за здійснення проекту покладається на адміністрацію дитячого будинку «Світанок» та відділ освіти районної державної адміністрації.

Нижче подано статут дитячого будинку «Світанок».

СТАТУТ

районного дитячого будинку «Світанок»

I. Загальні положення.

1. Районний дитячий будинок «Світанок» (далі «заклад») — це заклад соціального захисту неповнолітніх, створений для перебування там дітей віком від 3 до 18 років, дітей-сиріт, позбавлених батьківського піклування, які перебувають у складних житлово-побутових умовах, що загрожує їхньому життю та здоров'ю, та надання їм можливостей для навчання, праці та змістовного дозвілля.

2. Засновниками закладу є такі районні установи та організації:

- відділ освіти;
- відділ соціального забезпечення;
- відділ охорони здоров'я;
- служба у справах неповнолітніх;
- відділ внутрішніх справ;
- рада сільськогосподарських товаровиробників;
- асоціація фермерів;
- Красилівська сільська рада;
- районний комітет товариства «Червоного Хреста».

Уповноважений засновниками орган — відділ освіти Ставищенської райдержадміністрації організовує фінансування дитячого будинку, його матеріально-технічне забезпечення, надає необхідні будівлі з обладнанням та матеріалами, організовує будівництво і ремонт приміщень, їх господарське обслуговування, харчування та медичне обслуговування дітей.

3. Головними завданнями закладу є:

— створення сприятливих умов, максимально наближених до домашніх, для організації життя й розвитку дітей, оточення кожного вихованця турботою й увагою;

— надання вихованцям освіти, підготовка їх до самостійного життя, допомога у виборі професії й працевлаштування, створення належних житлово-побутових умов;

— оздоровлення й корекція психофізичного розвитку дітей.

4. Створення, ліквідація або реорганізація закладу здійснюється засновниками у встановленому порядку.

5. Заклад у своїй діяльності керується Законом України «Про освіту», нормативними актами Міністерства освіти України, власним статутом.

6. Відповідно до розпорядження голови адміністрації районний дитячий будинок «Світанок» є юридичною особою, має печатку, штамп, бланки зі своєю назвою, рахунки в банках.

7. У закладі українська мова визначена мовою навчання й виховання.

8. Юридична адреса закладу: 256517, Київська область, Ставищенський район, село Красилівка.

9. Заклад має право:

— користуватися пільгами, передбаченими державою для закладів такого типу;

— проходити у встановленому порядку державну атестацію;

— самостійно визначати форми і методи навчально-виховної роботи;

— встановлювати форми матеріального заохочення для вихованців та співробітників у межах власного кошторису;

— бути власником і розпорядником рухомого і нерухомого майна згідно з чинним законодавством та власним статутом;

— отримувати кошти і матеріальні цінності від засновників, органів управління, юридичних і фізичних осіб;

— здійснювати ремонт приміщення на основі угод або ж господарським способом;

— встановлювати щоденну форму для вихованців.

10. Медичне обслуговування вихованців забезпечується медичним персоналом закладу та відповідними закладами Міністерства охорони здоров'я України.

11. Харчування вихованців організовується відповідно до встановлених норм за рахунок бюджетних та позабюджетних коштів.

12. Вихованці закладу забезпечуються підручниками, шкільним приладдям, іграшками, м'яким інвентарем, одягом, взуттям, особистими речами і майном за рахунок бюджетних і позабюджетних коштів.

13. Дошкільне відділення створюється для дітей дошкільного віку, які перебувають у родинних стосунках з вихованцями закладу (їхніми молодшими братами і сестрами), а також для інших дітей — сиріт, дітей, що залишилися без піклування батьків.

II. Умови прийняття, комплектування та перебування неповнолітніх у дитячому будинку

1. До закладу приймають:

— дітей-сиріт;

— дітей, відібраних у батьків рішенням суду;

— дітей, батьки яких позбавлені батьківських прав;

— дітей, які були покинуті батьками або піклувальниками;

— дітей, які жебракують і місцезнаходження їхніх батьків не встановлено;

— дітей, які вилучені з сім'ї органами місцевої влади за згодою батьків, оскільки перебування там загрожувало їхньому життю та здоров'ю.

2. До закладу за поданням сільських голів тимчасово приймають дітей одиноких матерів (батьків) із багатодітних і малозабезпечених сімей, а також дітей, які перебувають під опікою.

3. У заклад приймають дітей протягом усього календарного року на підставі таких документів:

— путівки відділу освіти райдержадміністрації;

— рішення органу опіки та піклування за місцем проживання дитини про необхідність направлення її в заклад;

— свідоцтва про народження дитини (оригіналу) або висновку медичної експертизи, який засвідчує вік дитини за відсутності свідоцтва;

— медичних документів про стан здоров'я;

— акту обстеження умов життя дитини;

— відомостей про батьків, або осіб, що їх замінюють (копії свідоцтва про смерть батьків, вироку або рішення суду);

— довідки про хворобу або розшук батьків та інших документів, що підтверджують відсутність батьків або неможливість виховання ними своїх дітей;

— довідки про наявність і місце проживання братів, сестер та інших близьких родичів;

— опису майна, яке залишилося після смерті батьків, відомостей про осіб, які відповідають за його збереження;

— документів про закріплення житлової площі за неповнолітніми;

— пенсійної книжки дітей, які одержують пенсію, копії рішення суду про стягнення аліментів (за умови одержання їх батьком або особою, яка його замінює).

4. Дозволяється зустріч вихованців закладу з батьками, родичами, особами, які замінюють батьків, у час, встановлений в режимі дня. Згідно із заявою батьки, родичі, особи, які замінюють батьків, можуть забирати вихованців на певний час у сім'ю, якщо таке клопотання погоджене сільським головою.

III. Організація навчально-виховного процесу

1. Заклад планує свою роботу самостійно. Основним документом, що регулює навчально-виховний процес, є річний план роботи.

2. Заклад працює цілодобово, згідно з режимом роботи, який затверджується щорічно.

3. Вихованці дошкільного віку відвідують змішану групу для дітей від 3-х до 7-ми років, де навчально-виховний процес здійснює вихователь.

4. Навчально-виховна робота з дітьми дошкільного віку здійснюється згідно з програмою виховання й навчання дітей дошкільного віку, затвердженою Міністерством освіти і науки України.

5. Організація життя дітей здійснюється відповідно до педагогічних та гігієнічних вимог на основі Закону України «Про охорону праці», Положення про навчально-виховні заклади для дітей-сиріт і дітей, які залишились без батьківської опіки, інших законодавчих та нормативних документів.

6. Вихованці шкільного віку навчаються у Країслівському навчально-виховному комплексі.

7. Працівники закладу зобов'язані:

— дотримуватися статуту закладу, посадо-

вих інструкцій, правил внутрішнього розпорядку, умов контракту чи трудової угоди;

— проводити психолого-педагогічні обстеження вихованців;

— виявляти психологічний стан, умови життя й виховання в сім'ї, індивідуальні особливості розвитку, особисті якості, інтереси, причини девіантної поведінки вихованців тощо;

— вживати заходів для встановлення особи неповнолітнього (якщо з якихось причин це не було зроблено раніше);

— протягом доби після встановлення особи дитини надсилати відомості про місце його перебування батькам або опікунам, органам внутрішніх справ, відділу освіти райдержадміністрації;

— проводити індивідуальні та групові виховні заходи, психотерапевтичні заняття, на яких особливу увагу приділяти розвитку позитивних нахилів та інтересів, усунення недоліків у поведінці дітей, встановленню нормальних стосунків із дорослими та однолітками;

— сприяти створенню належних умов життя дітей;

— нести відповідальність за життя, фізичне і психічне здоров'я кожної дитини згідно з чинним законодавством.

IV. Управління закладом

1. Управління закладом здійснюється його засновниками в особі відділу освіти райдержадміністрації в межах повноважень, передбачених чинним законодавством та установчою угодою про створення закладу.

2. Безпосереднє управління закладом здійснює його директор, який призначається та звільняється відділом освіти райдержадміністрації.

Директор закладу:

— діє від імені закладу, представляє його інтереси в усіх державних органах, громадських організаціях, підприємствах та установах ;

— призначає та звільняє працівників закладу за згодою відділу освіти;

— розпоряджається коштами закладу;

— у межах своєї компетенції видає накази і розпорядження, обов'язкові для виконання працівниками закладу;

— захищає майнові права та інтереси вихованців;

— забезпечує організований випуск вихованців із навчального закладу, сприяє їх працевлаштуванню;

— планує та організовує навчально-виховний процес, здійснює контроль за його ходом і результатами, відповідає за якість та ефективність роботи закладу;

— розробляє посадові інструкції працівників закладу.

3. У закладі створюється постійно діючий довідний колегіальний орган управління — педагогічна рада. Головою педради є директор закладу.

Педагогічна рада розглядає питання організації, вдосконалення й методичного забезпечення навчально-виховного процесу.

Робота педради планується в довільній формі відповідно до потреб закладу. Члени педради мають право виносити на її розгляд актуальні питання навчально-виховного процесу. Кількість засідань педради визначається доцільністю, але їх має бути не менше чотирьох на рік.

V. Майно закладу

1. Майно закладу складають основні фонди (приміщення, обладнання тощо), а також інші цінності, вартість яких відображається в самостійному балансі закладу.

2. Майно закладу належить йому за правом власності або оперативного управління відповідно до чинного законодавства.

3. Вилучення основних фондів, оборотних коштів та іншого майна закладу здійснюється лише у випадках, передбачених чинним законодавством. Збитки, завдані закладу внаслідок порушення його майнових прав іншими юридичними та фізичними особами, відшкодовуються відповідно до чинного законодавства.

4. Відповідно до чинного законодавства заклад користується земельною ділянкою.

VI. Фінансово-господарська діяльність закладу

1. Фінансування закладу здійснюється коштом районного бюджету, коштів засновників, спонсорських пожертв підприємств, організацій та окремих громадян.

2. Харчування дітей здійснюється за натуральними нормами закладів освіти для дітей-сиріт та дітей, що залишилися без батьківського піклування.

3. Заклад веде документацію відповідно до затвердженої номенклатури справ, складає в установленому порядку бухгалтерську та статистичну звітність. Бухгалтерський облік ведеться централізованою бухгалтерією відділу освіти райдержадміністрації.

4. Заклад користується приміщенням, обладнанням, відведеною територією й розпоряджається ними в межах, передбачених чинним законодавством та нормативними документами.

5. Заклад у погодженні з засновниками (уповноваженим ними органом — відділом освіти) має

право придбати або орендувати необхідне йому обладнання та інші матеріальні ресурси, користуватися послугами будь-якого підприємства, установи, організації або приватних осіб, а також фінансувати за рахунок власних коштів заходи, які сприяють поліпшенню соціально-побутових умов вихованців та колективу.

VII. Контроль за діяльністю закладу

1. Заклад підпорядкований засновникам та уповноваженому ним органу — відділу освіти райдержадміністрації.

2. Основною формою контролю за діяльністю закладу є атестація, яка проводиться раз у п'ять років.

3. Контроль за дотриманням закладом державних стандартів освіти здійснюється відділом освіти райдержадміністрації.

ПРОЕКТ 12. Затишок

Проект передбачає створення в навчальних закладах району сприятливих санітарно-гігієнічних, естетичних, психологічних умов особистісного комфорту для учнів та працівників.

Передбачається здійснити комплекс заходів щодо забезпечення рівня освітленості класних кімнат, підбору гами кольорів у шкільних приміщеннях, їх озеленення та естетичне оформлення; створити куточки відпочинку для учнів тощо.

Залежно від особливостей, кожен навчальний заклад розробляє власний цільовий проект та забезпечує його реалізацію до 1 вересня 2001 року.

Відповідальність за здійснення проекту покладатиметься на адміністрації навчальних закладів.

Цільовий проект повністю виконано. Всі шкільні приміщення відремонтовано, естетично оформлено та озеленено. В окремих навчальних закладах створено куточки або кімнати відпочинку для учнів та вчителів. Цьому сприяло будівництво протягом п'яти років експерименту 12 газових міні-котелень. Впорядковано шкільні території, відновлено квітники та зелені насадження, покращено ландшафт.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 8

Реалізація комплексної програми модернізації освітньої системи Ставищенщини «Обличчям до дитини», розбудованої на принципах концепції проектно-модульної організації освітніх систем, дозволила створити сучасну сіткову регіональну освітню систему, яка здатна забезпечувати надання послуг найвищої якості.

Експериментально підтверджено ефективність нових інституцій, які гарантують конституційне право на освіту в сільській місцевості — освітніх округів різних типів і розмірів. Найефективнішим у сільській місцевості виявився районний освітній округ, до складу якого можуть входити освітні округи менших розмірів.

Виявлені в ході формуючого експерименту науково-практичні закономірності вже зараз без зволікань можна успішно застосовувати в масовій педагогічній практиці. З метою прискорення широкого впровадження запропонованих ідей у практику, було розроблено та опубліковано положення про територіальний освітній округ [256].

У зв'язку з тим, що такі рівні інтеграції як «навчально-виховне об'єднання» та «навчально-виховний комплекс» (саме в значенні, запропонованому в розділі 5) заборонені Бюджетним кодексом України, а після прийняття Положення про навчально-виховний комплекс «школа — дитячий садок» і «дитячий садок — школа» термін «навчально-виховне об'єднання» став «вакантним» на теренах української педагогічної науки і практики, було прийнято рішення про його використання для означення рівня інтеграції закладів та установ у складі територіальних освітніх округів. Тому поняття НВО, яке використовується в запропонованому положенні про освітній округ, фактично залишилося тотожним експериментальному робочому поняттю НВС, яке застосовувалося у ході формуючого експерименту.

Експеримент також переконливо довів, що потрібно негайно здійснювати реформування освітніх систем адміністративних районів у напрямку створення самодостатніх інституцій із правами юридичної особи — районних освітніх округів як об'єктів районної комунальної власності. Такі утворення повинні мати управління на чолі з генеральним директором або начальником територіального освітнього округу. До складу управління повинні входити департаменти методичної, інформаційної, аналітико-діагностичної, господарсько-фінансової діяльності, підприємства дитячого харчування, транспорту, оперативного ремонту приміщень тощо. Центральний офіс управління округу потрібно негайно виводити із структури районної державної адміністрації й надавати округу статус «муніципального» в повному значенні цього слова. Але вже й зараз можна успішно застосовувати в практичній роботі положення про НВО «Територіальний освітній округ», яке представлено нижче.

Положення про навчально-виховне об'єднання — «Територіальний освітній округ»

I. Загальні положення

1.1. Територіальний освітній округ (далі освітній округ) — навчально-виховне об'єднання загальноосвітніх навчальних закладів різних типів і форм власності, а також дошкільних, позашкільних, професійно-технічних та інших закладів і установ, яке створюється для забезпечення освітніх і культурно-освітніх потреб громадян, котрі проживають на даній території.

1.2. Освітній округ має власну назву, яка визначається назвою території, її географічним розміщенням (наприклад «Центральний» або «Східний» освітній округ) або назвою опорного навчального закладу.

1.3. Освітній округ діє відповідно до Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про професійно-технічну освіту», даного положення, інших нормативно-правових документів, які регулюють діяльність у сфері освіти.

1.4. Метою створення й діяльності округу є забезпечення можливостей для рівного доступу до якісної загальної середньої, позашкільної, допрофесійної та професійної освіти, всебічного розвитку та виховання дітей і молоді, які проживають на території освітнього округу.

1.5. Завданнями освітнього округу є:

— об'єднання й координація зусиль навчальних закладів та установ щодо створення в кожному регіоні ефективної освітньої системи, здатної надавати якісні освітні послуги, передбачені законодавством України;

— раціональне використання педагогічних кадрів та матеріально-технічної бази навчальних закладів і установ;

— створення регіональних виховних систем;

— створення нових можливостей для професійного зростання педагогів та запровадження сучасних освітніх технологій.

II. Структура, створення та реорганізація освітніх округів

1.6. Освітній округ створюється (реорганізується) рішенням районної державної адміністрації або міської ради (у містах) за поданням відділу (управління) освіти на підставі установчої угоди про створення освітнього округу (далі установчої угоди) між навчальними закладами та установами, які об'єднуються в освітній округ.

Установчу угоду обов'язково затверджують засновники (власники) або уповноважені ними органи всіх суб'єктів освітнього округу.

1.7. Усі суб'єкти освітнього округу зберігають юридичну та фінансову самостійність і діють відповідно до власних статутів.

1.8. До складу освітнього округу можуть входити загальноосвітні, дошкільні, позашкільні, професійно-технічні, інтернатні заклади, а також заклади культури та охорони здоров'я, які виявили бажання постійно сприяти здійсненню освітньої діяльності на даній території.

1.9. Освітній округ створюється за наявності не менше двох навчальних закладів, один з яких обов'язково має можливість надавати повну загальну середню освіту, і які розміщені поблизу один одного в межах одного або кількох сусідніх адміністративних районів.

Допускається існування навчальних закладів, які не входять до складу освітніх округів.

1.10. Центром (центрами) освітнього округу є опорний (опорні) загальноосвітній навчальний заклад статус якого (яких) визначається установчою угодою.

1.11. Опорний загальноосвітній навчальний заклад виконує такі функції:

— забезпечує загальноосвітню (обов'язково профільну), додаткову, допрофесійну або професійну підготовку учнів відповідно до чинного законодавства України;

— організовує проведення на своїй базі занять міжшкільних факультативів та курсів за вибором, інших регіональних навчально-виховних заходів;

— організовує та координує методичну роботу з педагогічними кадрами;

— здійснює транспортне обслуговування учнів та педагогічних працівників, надає інші послуги, пов'язані з організацією діяльності суб'єктів освітнього округу.

1.12. При опорному загальноосвітньому навчальному закладі можуть створюватися методичні кабінети, інтернати для учнів, комунальні підприємства (структурні підрозділи) з транспортних перевезень, харчування, ремонту та обслуговування приміщень суб'єктів освітнього округу тощо.

1.13. Опорний загальноосвітній навчальний заклад першочергово забезпечується педагогічними кадрами, навчальним обладнанням, комп'ютерною технікою, навчальною та художньою літературою, автобусами для організації перевезення учнів та вчителів.

III. Управління освітнім округом

1.14. Управління освітнім округом здійснюється на колегіальних засадах радою освітнього

округу, склад і повноваження якої визначаються установчою угодою про створення освітнього округу.

1.15. До складу ради освітнього округу входять керівники, голови рад та представники засновників (власників) усіх суб'єктів освітнього округу, а також голови сіл (селищ), території яких належать до освітнього округу.

1.16. Ради освітніх округів виконують дорадчі функції при відділах освіти районних адміністрацій та міських рад. Їхні рішення є обов'язковими для суб'єктів освітнього округу в межах компетенцій, визначених установчою угодою, якщо це не суперечить чинному законодавству України.

1.17. Засідання ради освітнього округу відбуваються не рідше двох разів на рік. Ведуться книги протоколів засідань. Рішення приймаються простою більшістю голосів за умови наявності 2/3 особового складу ради.

1.18. Роботу ради освітнього округу організовує її голова, якого обирають простою більшістю голосів на першому засіданні, як правило, з числа керівників опорних загальноосвітніх навчальних закладів або представників їх засновників (власників).

1.19. Контроль за діяльністю освітнього округу здійснюється центральними і місцевими органами управління освітою.

IV. Фінансування освітнього округу

1.20. Фінансування освітнього округу здійснюється через фінансування суб'єктів освітнього округу їхніми засновниками (власниками) або уповноваженими ними органами.

1.21. На підставі рішення ради освітнього округу засновники (власники) або уповноважені ними органи мають право здійснювати перерозподіл коштів між суб'єктами освітнього округу, які належать до їхньої власності.

1.22. Якщо до складу округу входять заклади та установи, які належать різним власникам, то власники мають право здійснювати фінансування окремих напрямків їхньої діяльності шляхом створення спільних цільових програм.

1.23. На підставі рішення ради освітнього округу, затвердженого відділом освіти райдержадміністрації або міської ради (для міста), навчальні години робочих навчальних планів суб'єктів освітнього округу можуть перерозподілятися між ними.

1.24. Фінансова звітність про діяльність освітнього округу не встановлюється.

Розділ 9.

Сіткова модель регіональної виховної системи

9.1. ЕТАПИ СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ

Районна асоціація дитячих організацій Ставищенщини (РАДОС), яка отримала поетичну назву «Крона», була створена на районній конференції в грудні 1998 року. Вона виникла не на порожньому місці. В окремих школах району діяли учнівські організації та товариства. Але зміст їхньої діяльності був настільки збідненим, що це вело до самоізоляції та примітивізму в роботі. Учні, а часто навіть і педагоги-наставники, які працювали з учнівською молоддю, не могли сформулювати мету та завдання дитячої організації, окреслити зміст діяльності та систему управління нею, назвати критерії членства в такій організації тощо.

Підготовча робота тривала два місяці. Головним її результатом було нове «народження» або самоорганізація суб'єктів майбутньої угоди про створення Асоціації — шкільних дитячих організацій. Було розроблено основи їхньої діяльності, написані, обговорені й прийняті статuti, створені органи управління тощо. Найбільш готовими до системної діяльності і здатними заявити про своє існування виявилось 14 шкільних дитячих організацій і товариств. Це шкільне учнівське товариство «Неспокійні серця» Ясенівської ЗОШ І—ІІ ст., громадське учнівське різновікове товариство («ГУРТ») Брилівської ЗОШ І—ІІ ст., клуб «Дружба» Винарівської ЗОШ І—ІІ ст., клуби «Журавлик» та «Старшокласник» Журавльської ЗОШ І—ІІІ ст., піонерська організація «Веселкова республіка» Розкішнянської ЗОШ І—ІІ ст., Попружнянська організація шкільних учнівських колективів («Пошук») Попружнянської ЗОШ І—ІІ ст., товариство «Шкільний дім» Гейсиської ЗОШ І—ІІІ ст., клуб «Старшокласник» Гостромогильської ЗОШ І—ІІІ ст., товариство «Шкільний дім» Кри-

вецької ЗОШ І—ІІ ст., учнівська шкільна рада Іванівської ЗОШ І—ІІІ ст., шкільне товариство «Любомир» Ставищенської ЗОШ І—ІІІ ст. № 2, шкільні товариства «Шкільний дім» та «Пагінці» Ставищенської ЗОШ І—ІІІ ст. № 1. На кінець 1998/99 н.р до складу РАДОС «Крона» входили шкільні організації та товариства всіх 23 навчальних закладів району.

Час переконливо довів доцільність та ефективність концептуально нової сіткової моделі регіональної виховної системи. У 2002 році РАДОС «Крона» стала переможцем Всеукраїнського конкурсу на кращу авторську модель учнівського самоврядування в загальноосвітніх та позашкільних закладах.

Інформацію про діяльність РАДОС «Крона» було широко представлено в педагогічній пресі [230, 234, 250 тощо].

9.2. ОСНОВНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ РАДОС «КРОНА»

У сучасних підходах до організації виховної роботи в навчальних закладах учень розглядається як суб'єкт спеціальним чином організованої діяльності, спрямованої на формування в нього соціального досвіду. Цілком очевидно, що така діяльність передбачає наявність повноцінного оточення: однолітків, дітей молодшого і старшого віку, світу дорослих.

Саме тому виховні системи невеликих сільських шкіл розглядають як основу для організації виховної роботи діяльність загальношкільного учнівського колективу. Це й зрозуміло, адже створити повноцінне педагогічно оформлене середовище людських взаємин у класі, де 5—8 учнів, дуже складно, а то й неможливо. Але навіть і цей шлях не може повністю зняти проблеми, адже

для вихованців потрібні як різновікові групи, так і обов'язково повноцінні групи ровесників. Лише в спілкуванні діти мають можливість адекватно оцінити свої успіхи і можливості, дати об'єктивну оцінку мікросередовищу, в якому перебувають. В тій чи іншій мірі можна вирішити цю проблему, якщо в межах адміністративного району створити повноцінний простір соціальної активності для учнівської молоді. Такий простір повинен:

- розширити можливості учнівської молоді для реалізації своїх прав на соціальну творчість;
- за природою та особливостями функціонування бути близьким до внутрішнього світу дитини;
- легко змінюватися відповідно до змін реального соціального середовища;
- легко піддаватися педагогічному керівництву.

Одним із варіантів вирішення цих проблем може бути асоціація дитячих організацій навчальних закладів району.

Створивши районну асоціацію дитячих організацій, ми значно розширили простір соціальної активності учнівської молоді та отримали у своє розпорядження дієвий механізм опосередкованого педагогічного керівництва учнівською громадськістю, що дало можливість організувати цілеспрямований та прогнозований виховний процес у навчальних закладах району.

Оскільки основною організаційною формою діяльності РАДОС «Крона» є гра, то її правила визначають напрями самовдосконалення шкільних організацій, адже їхня діяльність повинна забезпечувати успіх. Цілком очевидно, що перемогти можна лише тоді, коли школа буде представлена в Асоціації не одним товариством, а обов'язково дитячою організацією, яка здійснює багатогранну діяльність.

На початку кожного навчального року на конференції делегатів від усіх навчальних закладів визначається сукупність основних напрямів діяльності Асоціації. Цілком очевидно, що, вибравши ті чи інші напрями роботи, можна значною мірою спрямувати діяльність шкільних дитячих організацій у те або інше русло. Сам же зміст діяльності можна коригувати, змінюючи Положення про напрями діяльності. Це сприяє налагодженню механізмів цільового проектування соціальних якостей, які потрібно сформувати у вихованців, тобто процес виховання стає керованим і здійснюється відповідно до чітко поставленої мети.

Починаючи з 1998/99 н.р., вся діяльність Асоціації організовується як загальнорайонна гра «Світ дитинства», яка передбачає проведення цілого ряду етапів, що завершуються турнірами,

конкурсами і фестивалями. Зміст і правила гри визначаються координаційною радою на початку кожного навчального року. На цьому ж засіданні затверджується план роботи та перелік загальнорайонних заходів (див. табл. 9.1). Це дозволяє мати в усіх навчальних закладах району скоординований зміст діяльності учнівських колективів та плани виховної роботи.

На кожному етапі гри крім колективних можуть визначатися й індивідуальні переможці. Призовий фонд кожного районного заходу складає близько 100—120 гривень. Серед подарунків найбільшою популярністю користується дитяча енциклопедична література. Призовий фонд гри формується за рахунок позабюджетних коштів навчальних закладів району з розрахунку 30—40 копійок на одного учня протягом навчального року. Цілком зрозуміло, що ніяких внесків учні особисто не сплачують.

Хід гри «Світ дитинства» відображається на спеціальному екрані (див. табл. 9.3.), який знаходиться в Центрі дитячої та юнацької творчості, відділі освіти райдержадміністрації. Його зміст періодично друкується в пресі. Після кожного загальнорайонного заходу готується публікація в районній газеті.

Підсумки гри підбивають наприкінці кожного року на конференції РАДОС «Крона» і оголошують на великому театралізованому святі, приуроченому Міжнародному дню захисту дітей. З цієї нагоди видається спільне розпорядження голови районної державної адміністрації та голови районної ради, яким відзначають п'ять найкращих шкільних дитячих організацій, виділяючи для цієї мети відповідні кошти.

У цьому святі беруть участь делегації від усіх навчальних закладів району (по 20—25 учнів), а також представники органів державної влади, сільські голови, керівники сільськогосподарських та промислових підприємств, фермери, підприємці, керівники партійних осередків та громадських організацій, фондів тощо. Вони також нагороджують учасників та переможців гри «Світ дитинства». В основному це комп'ютерна та офісна техніка, телевізори, аудіо та відеомагнітофони, спортивне та туристське обладнання, книги. Загальний подарунковий фонд свята в останні роки складає 16—18 тис. гривень.

Отже, педагогічно-оформлене соціальне середовище (ПОСС) або змістово-діяльнісний простір РАДОС «Крона» можна уявити собі як величезну сітку або, точніше, мереживо, яке складається з великої кількості вузлів та модулів різних розмірів. Ця сітка ніби «накриває» або впо-

рядковує, унормовує реальне соціальне середовище (РСС) сучасної дитини. Новий «порядок», що привнесений у реальне життя дитини, визначається метою педагогічного процесу, який забезпечує освітня система району.

У перші два роки виділялось сім напрямків діяльності: «Почни з себе», «Тепло серцець», «Ерудит», «Світ захоплень», «Красзнавець», «Мандрівник», «Перші старті». В останні три роки визнано за краще мати п'ять напрямків: «Почни з себе», «Ерудит», «Світ захоплень», «Красзнавець», «Перші старті».

На початку кожного навчального року затверджуються Положення про напрями діяльності. Вони мають такі розділи:

1. Мета і завдання діяльності.
2. Зміст та організація діяльності.
3. Організація районних заходів.
4. Визначення та нагородження переможців.

Важливо те, що шкільні дитячі організації та товариства відповідно до власних статутів, організовують діяльність у кожному з п'яти напрямів самостійно, лише узгоджуючи початок та кінець справи або акції, щоб мати можливість взяти участь у районних заходах з відповідного напрямку — представити свої здобутки, позмагатися, поспілкуватися з однолітками.

За результатами проведеної роботи та участі в районному заході кожна шкільна дитяча організація отримує відповідний рейтинговий бал (від одиниці до 23, за кількістю навчальних закладів у районі) (див. табл. 9.2). Участь у таких заходах є добровільною, але, як показує практика, ігнорування хоча б одного з них робить марними сподівання на загальний успіх у районній грі, адже у скарбничку організації в такому разі заноситься нуль балів. Тому всі навчальні заклади беруть стовідсотково участь у районних заходах.

Форми роботи з кожного напрямку в навчальному закладі можуть бути різноманітними. Наприклад, з напрямку «Почни з себе» — це індивідуальні та групові бесіди; диспути та лекції на морально-етичні теми; різноманітні конкурси, турніри, фестивалі; написання творів; колективний перегляд та обговорення кінофільмів і телепередач; зустрічі з психологами, лікарями та правоохоронцями тощо. З напрямку «Ерудит» — це заняття в гуртках, наукових товариствах, участь в олімпіадах, виставках, турнірах; робота в науково-пізнавальних експедиціях; самоосвіта; участь в КВК, брейн-рингах тощо. З напрямку «Красзнавець» — це екскурсії в музеї, на виставки, до історичних місць; походи по рідному краю; туристські зльоти, конференції тощо.

Районні заходи проводяться, як правило, у формі фестивалів, зльотів, виставок, конференцій, змагань тощо.

Нижче представлені статут РАДОС «Крона», статут дитячої організації Розумницької ЗОШ І—ІІ ст. «Сонячна країна» та положення про напрями діяльності РАДОС «Крона».

Статут районної асоціації дитячих організацій Ставищенщини «Крона»

І. Загальні положення

1.1. Районна асоціація дитячих організацій Ставищенщини, в подальшому РАДОС «Крона», — це гуманістична громадська організація, яка на основі добровільної згоди об'єднує дитячі організації та товариства навчальних закладів Ставищенщини і створена для задоволення соціальних, освітніх, духовних, культурних, спортивних та інших спільних інтересів учнівської молоді.

1.2. Засновником РАДОС «Крона» є Центр дитячої та юнацької творчості.

1.3. Мета, головні завдання РАДОС «Крона»:

- Набуття молодим поколінням соціального досвіду, формування особистісних рис громадян України, здатних до свідомого суспільного вибору.
- Створення організаційних, нормативно-правових, науково-методичних, інформаційних, матеріально-технічних, фінансових умов реалізації прав учнівської молоді на соціальну творчість, активну пізнавальну діяльність, духовний, інтелектуальний та фізичний розвиток.
- Формування активної позиції кожної особистості, досвіду творчої діяльності, рис соціального партнерства, вироблення вмінь та навичок співробітництва в умовах первинних дитячих колективів.

II. Організаційна структура та зміст діяльності

2.1. До РАДОС «Крона» входять колективні члени — шкільні дитячі організації та товариства, які діють у навчальних закладах Ставищенщини і виявили бажання ввійти до її складу.

2.2. До РАДОС «Крона» можуть бути прийняті шкільні дитячі організації та товариства, що діють за власними статутами, мають чітку організаційну структуру та визначені принципи діяльності й погоджуються працювати на засадах РАДОС «Крона». Прийом до РАДОС «Крона» здійснюється на конференції делегатів від її колективних членів.

2.3. Організаційною формою діяльності РАДОС «Крона» є гра, що триває протягом навчального року

і передбачає проведення цілого ряду етапів, які завершуються турнірами, фестивалями та змаганнями. Перелік напрямів діяльності визначається на початку навчального року, а зміст діяльності з кожного напряму розкривається у відповідних положеннях, які затверджуються на конференціях РАДОС «Крона». Основними напрямами діяльності є соціальна, пізнавальна, красзнавча, культурно-мистецька, розважальна, спортивна та інші види діяльності.

На кожному етапі гри крім колективних можуть визначатися й індивідуальні переможці. Переможцем загальнорайонної гри є шкільна дитяча організація або товариство, яке було переможцем на більшості етапів протягом навчального року. Підсумок гри підбивають наприкінці навчального року на конференції РАДОС «Крона».

2.4. Вищим органом самоврядування РАДОС «Крона» є конференція, яка є правомочною, коли в її роботі беруть участь делегати не менше, ніж від двох третин складу колективних членів асоціації. Від кожної шкільної дитячої організації або товариства обирається по 5 делегатів. Конференцію проводять на початку (вересень) та в кінці (травень) навчального року.

2.5. Вищим виконавчим органом РАДОС «Крона» є координаційна рада, яка обирається на конференції на початку навчального року. До її складу входять представники всіх колективних членів асоціації. Координаційна рада РАДОС «Крона»:

— організовує проведення загальнорайонної гри та виконання рішень конференції;

— забезпечує організаційно-методичну роботу з активом.

2.6. Координаційну раду РАДОС «Крона» очолює голова координаційної ради, якого обирають на конференції на початку навчального року. Голова координаційної ради РАДОС «Крона»:

— організовує роботу координаційної ради;

— представляє інтереси РАДОС «Крона» в державних органах та громадських організаціях.

2.7. Координаційна рада РАДОС «Крона» працює під керівництвом педагога-наставника на умовах співробітництва та співуправління, якого призначає засновник.

2.8. Адміністрації навчальних закладів, учителі, батьки, представники громадськості, юридичні та фізичні особи, які підтримують діяльність РАДОС «Крона», можуть об'єднуватись у Раду сприяння та створювати Фонд сприяння РАДОС «Крона».

III. Права та обов'язки колективних членів РАДОС «Крона»

Колективні члени РАДОС «Крона» мають право:

1. На створення організаційних, нормативно-

правових, науково-методичних, інформаційних, матеріально-технічних, фінансових умов успішної реалізації програм діяльності відповідно до власних статутів.

2. Добровільно вступати і добровільно виходити з Асоціації.

3. Обирати і делегувати своїх представників до керівних органів Асоціації.

4. Брати активну участь у визначенні напрямів та змісту діяльності Асоціації.

5. На відзначення результативної діяльності в ході реалізації завдань Асоціації.

Колективні члени РАДОС «Крона» зобов'язані:

1. Дотримуватися Статуту.

2. Брати активну участь у роботі Асоціації.

3. Сприяти діяльності своїм партнерам по Асоціації.

IV. Правовий статут.

3.1. Організація має право:

— на видавництво літератури та періодичної преси;

— на укладання угоди про співробітництво з навчальними закладами, організаціями, фондами, товариствами, окремими громадянами України.

3.2. Організація фінансується відділом освіти Ставищенської райдержадміністрації та Фондом сприяння РАДОС «Крона», який формується з благодійних пожертв та інших джерел.

3.3. Асоціація має емблему, заклик (гасло) та пісню.

V. Порядок ліквідації РАДОС «Крона»

3.4. Асоціація реорганізовується або ліквідується:

— за рішенням конференції у випадку, якщо його підтримують 2/3 колективних членів Асоціації;

— за рішенням засновника, якщо діяльність Асоціації суперечить даному Статуту.

Статут самодіяльної дитячої організації «Сонячна країна» Розумницької ЗОШ I–II ступенів

I. Загальні положення

1.2 Самодіяльна дитяча організація (СДО) «Сонячна країна» — це громадська організація, яка створена для задоволення освітніх, соціальних, духовних, культурних, спортивних та інших інтересів учнівської молоді.

1.2 Засновниками СДО «Сонячна країна» є педагогічний та учнівський колективи Розумницької ЗОШ I—II ступенів.

1.3 Мета діяльності організації:

а) Набуття молодим поколінням соціального досвіду, формування особистісних рис громадянина України.

б) Реалізація прав учнівської молоді на соціальну творчість, пізнавальну діяльність, духовний, інтелектуальний та фізичний розвиток.

в) Формування активної життєвої позиції, рис соціального партнерства, досвіду спільної діяльності.

II. Організаційна структура та зміст діяльності

2.1. Організаційною формою діяльності СДО «Сонячна країна» є гра — подорож екіпажів кораблів-вітрильників, яка триває протягом навчального року і враховує навчальну діяльність учнів, а також участь учнів у шкільних справах, турнірах, фестивалях, змаганнях, трудових десантах тощо.

2.2. Основними напрямками діяльності є соціальна, пізнавально-краєзнавча, культурно-мистецька, розважальна, трудова, спортивна та інші види діяльності

На кожному етапі гри-подорожі крім колективних можуть визначатися й індивідуальні переможці.

2.3. Вищим органом самоврядування СДО «Сонячна країна» є загальні збори учнів, які проводяться не рідше 2 разів протягом семестру.

2.4. Виконавчими органами організації є рада капітанів і штаб СДО «Сонячна країна».

Командуючий флотилією (він же голова Ради капітанів), якого обирають на загальних зборах за пропозицією штабу СДО «Сонячна країна»:

— організовує діяльність Ради капітанів;

— представляє інтереси СДО «Сонячна країна» в державних та громадських організаціях.

2.5. Первинною організацією СДО «Сонячна країна» є колектив одного навчального класу — екіпаж вітрильника, який обирає капітана і його заступника.

Капітан корабля представляє інтереси своєї організації в Раді капітанів.

Рада капітанів працює під керівництвом педагога-наставника на умовах співробітництва та співуправління.

Адміністрація школи, батьки, вчителі, пред-

ставники громадськості, юридичні та фізичні особи, які підтримують діяльність дитячої організації, можуть об'єднуватися в Раду сприяння та створювати Фонд сприяння організації.

III. Права та обов'язки членів СДО «Сонячна країна»

3.2. Кожен член СДО «Сонячна країна» має право:

— брати активну участь у визначенні напрямів діяльності та змісту роботи організації;

— вносити свої пропозиції щодо вдосконалення роботи організації як особисто на загальних зборах, так і через свого капітана;

— обирати своїх представників до керівних органів організації;

— виходити зі складу організації.

3.2. Члени СДО «Сонячна країна» зобов'язані:

— дотримуватися статуту організації;

— брати активну участь у діяльності як свого екіпажу, так і всієї організації;

— виконувати рішення керівних органів.

3.3. Загальні збори СДО визначають напрями і зміст діяльності, мають право приймати рішення про вступ (вихід) організації до різних асоціацій дитячих організацій. Рішення приймаються простою більшістю голосів, якщо на зборах присутні не менше 2/3 членів організації.

IV. Правовий статус

4.1. Організація має право укладати угоди про співробітництво з навчальними закладами, фондами, товариствами, юридичними особами та окремими громадянами України.

4.2. Організація має свою пісню, емблему, знаки відзнаки, нагороди, які затверджуються загальними зборами.

V. Порядок ліквідації СДО «Сонячна країна»

5.1. Самодіяльна дитяча організація «Сонячна країна» може реорганізуватися або бути ліквідована:

— за рішенням загальних зборів у разі, якщо це рішення підтримує 2/3 членів організації;

— за рішенням засновників, якщо діяльність організації суперечить цьому статуту;

— у судовому порядку, якщо СДО «Сонячна країна» в своїй діяльності порушить чинне законодавство України.

Табл.9.1. Загальнорайонні заходи РАДОС «Крона» на 2003/2004 н.р.

Місяць Напрямок діяльності	Вересень	Жовтень	Листопад	Грудень	Січень	Лютий	Березень	Квітень	Травень
Почни з себе		Фестиваль «Умілі руки»						Експрес-гра «Будь здоровим, позбався зайвого!»	
Ерудит				Районний тур олімпіад з основ наук		Брейн-ринг «Всезнайка»			
Світ захоплень			Конкурс дитячої естрадної пісні				Фестиваль «Театральні обрії»		
Краснавець	Експрес-подорож «Робінзонада»								Районні змагання з техніки пішого туризму
Перші старты		Легко-атлетичний крос	Шахи, шашки	Настільний теніс			Баскетбол	Міні-футбол	Легка атлетика

Положення про напрям діяльності РАДОС «Крона» — «Почни з себе»

1. Мета діяльності

1.1. Виховання культури поведінки та спілкування з однолітками, батьками, знайомими і незнайомими людьми, засвоєння правил сучасного етикету.

1.2. Організація самовиховання та самовдосконалення учнів.

1.3. Пропаганда здорового способу життя, протистояння вживанню алкоголю й наркотиків.

2. Зміст і організація діяльності

Шкільні дитячі організації та товариства відповідно до власних статутів та згідно з планами роботи організують діяльність за даним напрямом спільно з учителями, класними керівниками та батьками. Форми цієї роботи можуть бути різними: індивідуальні та групові бесіди, диспути та лекції на морально-етичні теми, різноманітні конкурси, турніри, фестивалі, написання творів, колективний перегляд кінофільмів та телепередач, розробка та запровадження особистих програм, самовиховання та самовдосконалення, зустрічі з психологами, правоохоронцями тощо.

3. Організація районних заходів

У нинішньому навчальному році відділом освіти райдержадміністрації та Центром дитячої та юнацької творчості (ЦДЮТ) за даним напрямом передбачено проведення експрес-ігор «Умілі руки» та «Будь здоровим, позбався зайвого!».

Експрес-гра «Умілі руки» буде проводитись 28 жовтня 2003 року в ЦДЮТ.

Конкурсна програма передбачає проведення гри у формі експрес-подорожі по станціях-зупинках. На кожній із станцій командам буде запропоновано виконати практичне завдання або дати відповіді на запитання з трудового навчання, що дозволить визначити рівень розвитку творчих здібностей, фантазії, ініціативи дітей, сприятиме їхньому професійному самовизначенню.

Кожна школа направляє команду школярів 8—9-х класів у складі 7 учнів.

Для підготовки та проведення конкурсу створюється організаційний комітет у складі: В.В.Забудько — голова, О.В.Бабенко, Л.М.Некраш, Н.А.Будакова, Л.В.Дишлюк — члени комітету.

Організаційний комітет виконує функції журі.

Переможцем конкурсу «Умілі руки» вважається команда, яка набрала найбільшу кількість балів протягом подорожі по станціях-зупинках.

Експрес-подорож «Будь здоровим, позбався зайвого!» буде проводитись 13 квітня 2004 р. у ЦДЮТ. На кожній із 10 станцій-зупинок командам буде запропоновано дати відповіді на запитання щодо дотримання здорового способу життя, протистояння шкідливим звичкам, зокрема курінню, вживанню алкоголю та наркотичних речовин.

Кожний навчальний заклад направляє команду учнів 8—9-х класів у складі 5 осіб.

Для підготовки та проведення конкурсу створюється організаційний комітет, який виконує й функції журі: Забудько В.В. — голова, Лучкань С.І., Альошкіна І.В., Будакова Н.А., Міщенко Н.М.

Переможцем турніру вважається команда, яка набрала найбільшу кількість балів протягом експрес-подорожі.

За результатами конкурсів кожна команда отримує бали (від 1 до 23), залежно від рейтингу. Команди, які вибороли I—III місця, нагороджуються дипломами відділу освіти та цінними подарунками.

Положення про напрям діяльності РАДОС «Крона» — «Ерудит»

1. Мета діяльності

1.1. Розвиток та підвищення інтелектуального рівня учнів, розширення їх кругозору.

1.2. Розвиток інтересу до поглибленого вивчення різних галузей науки, культури, мистецтва.

1.3. Організація наукових досліджень.

2. Зміст та організація роботи

Шкільні дитячі організації та товариства відповідно до власних статутів та планів роботи спільно з учителями, керівниками гуртків та факультативів, з класними керівниками організують свою діяльність самостійно.

Найпоширенішими формами такої роботи є заняття в гуртках, наукових товариствах, участь в олімпіадах, науково-пізнавальних експедиціях, самоосвіта, участь у КВК, брейн-рингах тощо.

3. Організація районних заходів

У 2003/2004 н.р. відділ освіти та ЦДЮТ проводять інтелектуальний турнір «Всезнайка», який

відбудеться 24 лютого 2004 року в Ставищенському НВК №1.

Турнір буде проводитись за правилами гри «брейн-ринг» серед учнів навчальних закладів району.

Командам ерудитів буде запропоновано дати відповіді на запитання з навчальних дисциплін, які вивчаються в 5—9-х класах.

Кожна школа посилає на турнір команду ерудитів у складі 5 учнів 5-9-х класів.

Змагання проводяться за олімпійською системою («програв — вибув»).

Перед початком турніру відбудеться жеребкування команд. Обов'язково ведеться протокол змагань.

Дві команди змагаються за ігровими столами, обладнаними кнопками для одночасної подачі світлових та звукових сигналів. За кожну правильну відповідь команда отримує 1 очко. Раунд триває до 5 перемог. Турнір триває до визначення переможця та місць усіх учасників гри.

Для визначення переможців створюється журі: В.В.Забудько — голова журі, Н.І.Лук'янець, В.О.Міщенко, Н.А.Будакова, Л.М. Некраш — члени журі. За результатами участі в турнірі навчальні заклади отримують рейтинг (від 1 до 23). Команди, які вибороли I—III місця, нагороджуються дипломами відділу освіти та цінними подарунками.

Районний тур учнівських олімпіад з основ наук проводиться відповідно до спеціального наказу відділу освіти згідно з графіком, який буде повідомлено додатково.

Положення про напрям діяльності РАДОС «Крона» — «Світ захоплень»

1. Мета діяльності

1.1. Змістовне та цікаве проведення дозвілля дітей, організація свят, ігор, турнірів та конкурсів.

1.2. Активізація діяльності та пошук нових форм роботи з обдарованими дітьми, розвиток здібностей і талантів.

1.3. Виховання в школярів основ естетичної культури, розвиток їхніх художніх здібностей та смаків.

2. Зміст та організація роботи

Шкільні організації та товариства самостійно

організують діяльність за даним напрямом відповідно до власних статутів та згідно з планами роботи.

Форми цієї роботи можуть бути різними: традиційні шкільні свята, тематичні виставки та конкурси, робота гуртків, секцій і клубів за інтересами, підготовка концертних програм тощо.

3. Організація районних заходів

У 2003/2004 н.р. відділ освіти та ЦДЮТ проводять «Конкурс дитячої естрадної пісні» та фестиваль «Театральні обрії».

На конкурс дитячої естрадної пісні, який відбудеться 25 листопада 2003 року в Ставищенському НВК № 1, кожен навчальний заклад готує два художніх номери. Учасниками конкурсу можуть бути учні 5-9-х класів. За свої виступи учасники отримують дві оцінки — за вокал та за артистичність.

Для визначення переможців конкурсу створюється журі: В.В.Забудько — голова журі, І.В.Альошкіна, С.І.Лучкань, Н.А.Будакова, Л.В. Дишлок — члени журі.

На основі підрахунку кількості балів визначається рейтинг (від 1 до 23) навчальних закладів.

Учні, які зайняли три перші місця, будуть нагороджені дипломами відділу освіти та цінними подарунками.

Фестиваль «Театральні обрії» відбудеться 16—17 березня 2004 року в Ставищенському НВК № 1.

Кожен навчальний заклад району готує на фестиваль інсценізацію твору (уривка з нього) зарубіжної класики. Виступ повинен тривати до 15 хвилин.

Учасники конкурсу отримують дві оцінки — за рівень виконавської майстерності та за сценічну культуру.

Для підготовки та проведення конкурсу створюється організаційний комітет у складі: В.В.Забудько — голова, С.І.Лучкань, Н.І.Лук'янець, Т.М. Славінська, Н.А.Будакова, Т.А.Крук, Л.С.Красножон. Організаційний комітет виконує функції журі.

На підставі підрахунків кількості балів навчальні заклади отримують рейтинг (від 1 до 23).

За I—III місця учасники фестивалю будуть нагороджені дипломами відділу освіти та цінними подарунками.

Заявки на участь у конкурсах, завірені печаткою школи, подаються в день проведення заходу.

Положення про напрям діяльності РАДОС «Крона» — «Краєзнавець»

1. Мета діяльності

1.1. Вивчення історії та культури рідного краю, звичаїв та обрядів українського народу.

1.2. Пропаганда та розвиток культурних традицій рідного краю.

1.3. Організація активної туристичної діяльності.

2. Зміст та організація діяльності

Шкільні дитячі колективи та товариства відповідно до власних статутів та планів роботи самостійно організовують діяльність за даним напрямом. Форми цієї роботи можуть бути різними: науково-краєзнавчі експедиції, етнографічні і фольклорні розвідки, тематичні конкурси, календарні та родинні свята, теоретичні та науково-практичні конференції тощо.

У нинішньому навчальному році відділ освіти та ЦДЮТ проводять експрес-подорож «Робінзонада» та районні змагання з техніки пішогодного туризму.

3. Організація районних заходів

Експрес-подорож «Робінзонада» буде проводитись 30 вересня 2003 року на території ЦДЮТ.

Конкурсна програма передбачає проведення гри у формі експрес-подорожі по станціях-зупинках. На кожній станції командам буде запропоновано виконати завдання або дати відповіді на запитання з історії, географії та культури рідного краю — Київщини.

Кожен навчальний заклад направляє команду школярів 7—8-х класів у складі 7 учнів.

Для підготовки та проведення гри створюється організаційний комітет у складі: Забудько В.В. — голова, Лучкань С.І., Будакова Н.А., Братчик Т.І., Дишлок Л.В. — члени комісії. Організаційний комітет виконує функції журі.

Переможцем конкурсної програми вважається команда, яка набере найбільшу кількість балів протягом подорожі.

Районні змагання з техніки пішогодного туризму будуть проводитись на території парку та ЦДЮТ 15 травня 2004 року. Початок змагання о 9.00.

Змагання проводяться серед юних туристів 7—11-х класів навчальних закладів району. Склад команд 7 осіб (не менше 2 дівчат). Учасники змагань повинні мати особисте та командне туристське спорядження.

Програма змагань передбачає змагання з техніки пішогодного туризму: купини, жердини, маятник, підйом по схилу, паралельні мотузки спуск по схилу (спортивний), траверс (2 верт., 3 гориз.) нависна переправа, а також конкурси: в'язання вузлів, вогнище, газета (листівки), художня самодіяльність (1 номер).

Заявки на участь у змаганнях, завірені директором навчального закладу та лікарем, подаються до суддівської колегії в день змагань.

Переможці та призери змагань нагороджуються дипломами відділу освіти райдержадміністрації та цінними призами.

За результатами гри визначається рейтинг команд (від 1 до 23). Команди, які вибороли I—III місця, нагороджуються дипломами відділу освіти та цінними подарунками.

Положення про напрям діяльності РАДОС «Крона» — «Перші старты»

1. Мета діяльності

1.1. Пропаганда серед учнівської молоді здорового способу життя, всебічного фізичного розвитку та систематичних занять фізкультурою і спортом.

1.2. Створення можливостей для визначення переможців з різних видів спорту та виявлення обдарованих юних спортсменів, підготовка їх до участі в змаганнях вищих рівнів.

2. Зміст і організація діяльності

Шкільні дитячі організації та товариства відповідно до власних статутів та спільно з учителями фізкультури і адміністраціями навчальних закладів організовують діяльність

за даним напрямом згідно з власними планами роботи. Форми цієї роботи можуть бути різними: спортивні змагання, зустрічі з ветеранами спорту, вечори, диспути, випуск стінгазет тощо.

3. Організація районних спортивних заходів

У нинішньому навчальному році відділ освіти спільно з відділом фізкультури і спорту райдержадміністрації, спортивним товариством «Колос» проводить для учнів загальноосвітніх навчальних закладів легкоатлетичний крос, змагання з шахів і шашок, настільного тенісу, баскетболу, міні-футболу та легкої атлетики.

Легкоатлетичний крос серед учнів загальноосвітніх шкіл буде проводитися 8 жовтня 2003 року на стадіоні «Колос».

Програма та учасники: учні 5—7-х класів: 500 м — хлопці, 300 м — дівчата; учні 8—9-х класів: 800 м — хлопці, 500 м — дівчата; учні 10—11-х класів: 1000 м — хлопці, 800 м — дівчата.

Склад команд: ЗОШ І—ІІ ст. — 4 хлопців і 4 дівчат (залік 2+2); ЗОШ І—ІІІ ст. — 6 хлопців і 6 дівчат (залік 3+3).

Змагання з шахів та шашок будуть проводитися 26 листопада 2003 року в приміщеннях Ставищенського НВК №1 (для учнів ЗОШ І—ІІІ ст.) і Центру дитячої та юнацької творчості (для учнів ЗОШ І—ІІ ст.). Початок змагань о 9.00.

Змагання проводяться за круговою системою. Склад команд: ЗОШ І—ІІ ст. (шашки) — 2 хлопців і 1 дівчина; ЗОШ І—ІІІ ст. (шахи) — 2 хлопців і 1 дівчина.

Створюються умови для особистих змагань із шахів для учнів 5—9-х класів та шашок для учнів 10—11-х класів.

Змагання з настільного тенісу будуть проведе-

ні 18 грудня 2003 року в приміщенні Ставищенського НВК №1. Початок змагань о 10.00.

Команди діляться на дві вікові групи: 5—9-х кл. та 10—11-х кл. Склад команд: 2 хлопців і 1 дівчина. Командний залік визначається по кількості командних перемог. Перевага надається перемозі дівчинки. Перед початком змагань проводиться жеребкування команд.

Змагання з баскетболу будуть проведені 16 березня 2004 року в приміщеннях Ставищенського НВК №1 (хлопці) та Розкішнянської ЗОШ І—ІІІ ст. (дівчата). Початок змагань о 9.00. Склад команд: хлопці — 8 осіб, дівчата 8 осіб. Схема проведення змагань буде доведена до учасників додатково.

Змагання з міні-футболу будуть проведені 27 квітня 2005 року на стадіоні с.Журавлиха. Початок змагань о 9.00. Склад команд: учні 5—9-х класів — 7 осіб; 10—11-х класів — 7 осіб. Схема проведення змагань буде доведена додатково.

Змагання з легкої атлетики будуть проводитися 11 травня 2004 року на стадіоні «Колос». Початок змагань о 9.00.

Програма змагань: для ЗОШ І—ІІ ст.: 60 м — 1 хлопець і 1 дівчина; 400 м — 1 хлопець і 1 дівчина; 800 м — 1 дівчина; 1500 м — 1 хлопець; для ЗОШ І—ІІІ ст.: для учнів 5—9-х класів програма змагань аналогічна до програми для ЗОШ І—ІІ ст.; для учнів 10—11-х кл.: 100 м — 1 хлопець і 1 дівчина; 400 м — 1 хлопець і 1 дівчина; 1000 м — 1 хлопець і 1 дівчина; 2000 м — 1 дівчина; 3000 м — 1 хлопець.

Кількість учасників змагань не обмежується, але в залік команди йде один кращий результат. Кожен учасник змагань має право бути учасником не більш ніж двох видів програм змагань.

Заявки на участь у змаганнях подаються в суддівську колегію в день змагань. Вони обов'язково повинні бути завірені директором школи та лікарем.

Табл. 9.2. Результати участі шкільних дитячих організацій у _____ (назва районного заходу)
 за напрямом діяльності « _____ »
 РАДОС «Крона» _____ (дата)

№	Назва навчального закладу	Місце	Бал	Нагороджені учні
1	Бесідське НВО			
2	Гейсиська ЗОШ I—III ступенів			
3	Гостромогильське НВО			
4	Журавльська ЗОШ I—III ступенів			
5	Іванівська ЗОШ I—III ступенів			
6	Красилівський НВК			
7	Розкішнянська ЗОШ I—III ступенів			
8	Стрижавська ЗОШ I—III ступенів			
9	Ставищенський НВК № 1			
10	Ставищенський НВК № 2			
11	Торчицька ЗОШ I—III ступенів			
12	Антонівське НВО			
13	Брилівське НВО			
14	Василиська ЗОШ I—II ступенів			
15	Винарівське НВО			
16	Кривецька ЗОШ I—II ступенів			
17	Полковницьке НВО			
18	Попружнянська ЗОШ I—II ступенів			
19	Розумницьке НВО			
20	Сніжківське НВО			
21	Станіславчицьке НВО			
22	Юрківське НВО			
23	Ясенівська ЗОШ I—II ступенів			

Голова журі: _____.

Члени журі: _____.

Всі учасники змагань повинні мати спортивну форму, яку обрав для себе конкретний навчальний заклад.

Команди переможці (призери) та переможці (призери) в особистому заліку нагороджуються відділом освіти і відділом фізкультури та спорту райдержадміністрації дипломами відповідних ступенів. Дата та система змагань можуть неістотно змінюватися, про що навчальні заклади обов'язково будуть повідомлятися додатково і завчасно.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 9

Названі справи в рамках кожного напрямку діяльності РАДОС «Крона» виступають як вузли (невеликі справи, акції) та модулі (напрями діяльності, проекти або заходи, що мають кілька ета-

пів) великої сітки. Вихованці як суб'єкти діяльності, беручи участь у функціонуванні того чи іншого вузла або модуля, привласнюють цінності, які є домінуючими, визначальними в конкретній «точці» спеціальним чином сформованого середовища, яким є РАДОС «Крона» — виховна система адміністративного району. Цілком очевидно, що досвід такої роботи можна використовувати не лише в умовах сільського регіону, а й у великих та малих містах.

Тому актуалізовану базову організаційну культуру такої виховної системи (ВС) можна подати як кортеж

$$\text{АБОК (ВС)} = \{X_1, \dots, X_k\}, \text{ де } k \in \mathbb{N}$$

або матрицю, що має кілька рядків, у яких розміщено закони самоорганізації X_k , відповідно до кількості функціональних модулів системи.